

**”Kosketus itsessään kaiketi arvoton?” -
Sosiaalialan ammattilaisten käsityksiä kosketuksesta
vuorovaikutteisena suhdetyönä**

Pauli Rauramo

Susanna Tervaniemi

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2024

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

RAURAMO, PAULI & TERVANIEMI, SUSANNA:
Kosketus itsessään kaiketi arvoton? - Sosiaalialan ammattilaisten käsityksiä
kosketuksesta vuorovaikutteisena suhdetyönä

Opinnäytetyö 85 sivua, joista liitteitä 12 sivua
Toukokuu 2024

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esiin sosiaalialan ammattilaisten ajatuksia ja kokemuksia kosketuksen käytöstä käytännön työssä sekä selvittää, miten ammatillinen kosketus näyttäytyy sosiaalialalla. Opinnäytetyön teoreettiset lähtökohdat olivat ammatillinen kosketus vuorovaikutteisessa suhdetyössä, sosiaalinen konstruktioismi ja käsitys sosiaalityöstä aikaan ja paikkaan sidonnaisena kohtaamistyönä.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena kyselytutkimuksena. Aineisto kerättiin sähköisellä kyselyllä, joka välitettiin Facebookin Sosionomien uraverkosto -ryhmän kautta. Kyselyyn vastasi 60 ihmistä. Vastaukset analysoitiin teoriasidonnaisista viitekehystä hyödyntäen.

Tuloksista nousi esiin, että vaikka kosketuksesta ei puhuta riittävästi, sen arvoa pidetään tärkeänä osana sosiaalityön tulevaisuutta. Kosketus on olennainen asiakastyötä tukeva elementti, ja kosketuksen myönteiset vaikutukset tunnustetaan laajalti. Koskettamisen käyttöön suhtaudutaan kuitenkin varautuneesti ja riskitekiäjät huomioiden. Suurin osa vastaajista käytti kosketusta työssään, mutta ei tietoisesti yhtenäiseen teoriapohjaan perustuen. Erilaiset koskettamistavat oli kuitenkin vastausten perusteella sisäistetty luonnolliseksi osaksi toimintaa, ja moni käytti koskettamista osana kohtaamistyötä. Vastauksissa näkyi, että koskettamista pidetään myös työnkuvaan sidonnaisena ja esimerkiksi viranhaltijan roolissa toimivat eivät pitäneet koskettamisen käyttämistä tärkeänä tai työnkuvaansa kuuluvana.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että koskettamisen teoriapohjaa tulisi yhtenäistää ja koskettamisesta tulisi puhua enemmän sosiaalialalla. Koskettamisen positiivisia vaikutuksia ei ole riittävästi huomioitu, ja koskettamiseen liittyvissä käytännöissä, asenteissa ja toteutustavoissa on merkittävää vaihtelua. Jatkotutkimusten näkökulmasta olisi mielenkiintoista tutkia, miten kosketus koetaan sosiaalialalla asiakkaiden näkökulmasta, miten kosketuksen kaltaista tunnetyötä tehdään virtuaalisessa vuorovaikutuksessa ja miten tietyt työympäristöt luovat omanlaistaan kosketuskulttuuria.

Asiasanat: kosketus, kosketuskulttuuri, ammatillinen kosketus, sosiaaliala

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

RAURAMO, PAULI & TERVANIEMI, SUSANNA:

"Is Touch Inherently Worthless?" - Social Work Professionals' Perspectives on Touch as Social Interaction

Bachelor's thesis 85 pages, appendices 12 pages

May 2024

The purpose of this thesis was to investigate the perceptions and experiences of social work practitioners concerning using touch in their professional practice. It further examines how the use of touch, as a professional tool, is manifested within the social work field. The study could potentially offer valuable insights into the nuanced role of physical touch in the context of social work. The theoretical framework of the thesis was social constructionism and professional touch in social interaction.

The thesis was conducted as a qualitative survey. Data was collected through an online survey distributed via the Facebook group "Sosionomien uraverkosto." Sixty individuals responded to the survey. The responses were analyzed using a theory-based framework.

The results revealed that touch is not sufficiently discussed, yet its importance is considered significant in the future of social work. While most use touch in their work, it is not based on a unified theoretical foundation. Many approach the use of touch cautiously, focusing on risk avoidance. However, various ways of touching have been internalized as a natural part of interaction but not always as a conscious work tool. Additionally, touch is perceived as dependent on one's job description.

In conclusion, it is suggested that the theoretical foundation of touch should be unified, and touch should be discussed more in the field of social work. The positive effects of touch have not been adequately acknowledged, and practices, attitudes, and implementations vary greatly.

Key words: touch, touch culture, professional touch, social work

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KOSKETUS SOSIAALIALALLA.....	8
2.1	Muuttuva sosiaalityö ja sosiaalinen konstruktionismi	8
2.2	Kosketus	9
2.3	Kosketuskulttuuri.....	10
2.4	Ammatillinen kosketus	12
2.4.1	Kosketus osana vuorovaikutusta suhdetyössä.....	13
2.4.2	Kosketus tärkeänä taitona sosiaalialalla.....	14
2.4.3	Kosketustekniikat.....	16
2.4.4	Koskettamisen eettisyys sosiaalialalla.....	17
2.4.5	Kosketus ja valtasuhde.....	18
2.5	Aiemmat tutkimukset.....	19
3	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS	22
3.1	Opinnäytetyön prosessin alku	22
3.2	Työn tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	23
3.3	Tutkimuksen kohderyhmä.....	24
3.4	Tutkimusotteena laadullinen kysely.....	25
3.4.1	Kyselylomakkeen suunnittelu	26
3.4.2	Kyselylomakkeen rakenne.....	26
3.4.3	Kyselyn jakaminen ja saadut vastaukset.....	29
3.5	Aineiston analyysi	30
4	TULOKSET	34
4.1	Osio 1. Tietojen käyttäminen.....	34
4.2	Osio 2. Vastaajien taustatiedot.....	34
4.3	Osio 3. Taustoittavia kysymyksiä	37
4.4	Osio 4. Millaisia kokemuksia sinulla on kosketuksen käytöstä asiakastyössä?.....	39
4.4.1	Kosketuksen käyttö – vuorovaikutustekniikoita ja kosketuksesta pidättäytymistä	39
4.4.2	Luonteva koskettaminen ja koskettamisen koetut esteet....	40
4.4.3	Kosketukseen käyttöön suhtautumisen ajallinen muutos ...	44
4.5	Osio 5. Millaisen kosketuksen koet ammatilliseksi?.....	47
4.5.1	Kosketus tietoisena. asiakastyötä tukevana työvälineenä ..	47
4.5.2	Suostumuksellinen koskettaminen	49
4.6	Osio 6. Mihin perustat koskettamisen käyttämisen työssäsi?	52
4.6.1	Koskettamisen käytön kirjava tietopohja.....	52

4.6.2 Työyhteisö ja koskettamisen käyttäminen	54
4.7 Lopuksi.....	56
4.7.1 Kosketus on tärkeä, mutta siitä ei puhuta riittävästi.....	56
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	61
5.1 Millaisia ajatuksia ja kokemuksia sosiaalialan ammattilaisilla on kosketuksen käytöstä?.....	61
5.2 Mitä on ammatillinen kosketus sosiaalialalla?.....	64
5.3 Arvo, laatu tulevaisuudessa?	65
6 POHDINTA	68
6.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	68
6.2 Opinnäytetyön prosessi ja jatkotutkimusaiheet	68
LÄHTEET.....	71
LIITTEET	74
Liite 1. Kysely.....	74
Liite 2 Saatekirje	79
Liite 3. Kysymys 11. Miten käytät kosketusta työssäsi? Aineiston teemoittelu.	80
Liite 4.Kysymys 12. Millaisissa tilanteissa koet kosketuksen käytön luontevaksi? Aineiston teemoittelu	81
Liite 5. Kysymys 13. Millaiset tekijät estävät kosketuksen käyttöä työssäsi? Aineiston teemoittelu.....	81
Liite 6. Kysymys 15. Miten suhteesi koskettamiseen on muuttunut? Voit kuvailla vapaasti alle. Aineiston teemoittelu.	82
Liite 7. Kysymys 17. Millaisissa tilanteissa olet huomannut kosketuksen käytön tukevan asiakastyötä? Aineiston teemoittelu.....	82
Liite 8. Kysymys 19. Asiakkaalta luvan kysyminen kosketuksen käytöstä. Voit perustella edellisen kysymyksen vastaustasi alle. Aineiston teemoittelu.	83
Liite 9. Kysymys 20. Mihin tietopohjaan perustat koskettamisen käyttämisen työssäsi? Aineiston teemoittelu.....	84
Liite 10. Kysymys 27. Millaisena näet kosketuksen arvon tulevaisuudessa osana ammatillisuutta sosiaalialalla? Aineiston teemoittelu.	85
Liite 11. Kysymys 28. Mitä jos koskettaminen kiellettäisiin sosiaalialalla? Aineiston teemoittelu.....	85

1 JOHDANTO

Kosketus on tärkeä osa ihmisenä olemista, muttei aiheena yksinkertainen. Kosketusta tutkinut kulttuuriantropologi Taina Kinnunen (2013) toteaa: “Kosketus on vaikea aihe suomalaisille, suorastaan tabu.” Helsingin Sanomat (2021) otsikoi “Kosketuksen puute vaivaa ihmisiä, ja se jopa vaarantaa terveyden ja hyvinvoinnin.”

Opinnäytetyömme aiheeksi valikoitui kosketus, sillä meillä on noussut huoli ja uteliaisuus kosketuksen merkityksestä sosiaalialalla. Huolestamme ja uteliaisuutemme taustatekijöinä vaikuttavat yhteiskunnan kehittymiseen liittyvän teknologisoitumisen ja tehokkuuden sekä uusliberalismin eetoksen etäännyttävä ja kohtaamattomuutta edistävä vaikutus kohtaamiskulttuurissamme sekä aikaan liittyvät ilmiöt ja julkiset keskustelut kuten seksuaalinen häirintä, korona ja yksinäisyys. Maailmanlaajuinen kuohunta seksuaalisesta häirinnästä alkoi vuonna 2017 Me too -kampanjan siivittämänä ja on herättänyt voimakasta keskustelua myös Suomessa lähes kaikilla yhteiskunnan ja kulttuurin alueilla (Tainio ym. 2023, 7). Mielestämme nyt, jos koskaan on hyvä pysähtyä miettimään, millaista on kosketuskulttuuri sosiaalialalla.

Sosiaali- ja terveystyö niputetaan usein yhteen ja sosiaalityötä ei ehkä äkkiseltään tule ajateltua sellaisena työnä, jossa keho on käytössä työkaluna. Juhilan (2006) mukaan sosiaalityö on luonteeltaan suhdetyötä, jossa välitön keholliseen läsnäoloon perustuva suhde on yksi työn ulottuvuuksista. Kinnunen ym. (2019) tarkastelevat teoksessa ”Ammatillinen kosketus- kuinka tunnetyötä tehdään” kosketusta työn ytimenä ammatillisuuden näkökulmasta. Koskettaminen on tärkeä taito, jonka mahdollisuuksia ei ole täysin osattu hyödyntää työkaluna. Kosketus on turvallinen ja kustannustehokas keino parantaa työn laatua. (Kinnunen ym. 2019, 14.)

Tämän laadullisen opinnäytetyön lähtökohtana on selvittää yhdessä sosiaalialan ammattilaisten kanssa kosketuksen käyttöä vuorovaikutuksessa. Olemme rajanneet aiheen aikuisten parissa tapahtuvaan käytännön kohtaamistyöhön hoitotyön ulkopuolelle. Tarkoituksena on tutkia sosiaalialalla vallitsevaa kosketuskulttuuria pohjautuen sosiaalialan ammattilaisten ajatuksiin ja kokemuksiin kosketuksen

käytöstä työelämässä. Tavoitteena on selvittää mitä on ammatillinen kosketus sosiaalialan käytännön työssä. Olemme kiinnostuneita, mikä on kosketuksen arvo nyt ja tulevaisuudessa osana ammatillista osaamista sosiaalityön laadun näkökulmasta. Haluamme tuoda esiin mahdollisia kehitystarpeita sosiaalityön ammatillisissa kohtaamistaidoissa. Tavoitteenamme on tiedon lisäämisen ohella herätellä keskustelua kosketuksesta ja sen merkityksestä sosiaalialalla sekä yhteiskunnassamme yleensä.

Tienviittana tällä tutkimusmatkalla meillä on Burrin (2015) sosiaalisen konstruktionismien ydinteesi todellisuuden rakentumisesta ihmisten välisissä sosiaalisissa prosesseissa merkityksen avulla ja Juhilan (2006; 2018) ajatukset kohtaamisesta sosiaalityön ytimenä. Työntekijän ja asiakkaan keskinäisen suhteen lisäksi suhteeseen vaikuttavat yhteiskunnallinen tilanne sekä sosiaalityölle annetut tehtävät ja näin sosiaalityö on aina historialliskulttuuriseen aikaan ja paikkaan sidonnaista sekä esittämistilanteeseen (roolit, toiminta) kiinnittyviä todellisuuden jäsenyyksiä. (Burr 2015; Juhila 2006; 2018.)

Erittelemme aluksi opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen, jonka jälkeen etenemme opinnäytetyön lähtökohtien ja toteutuksen esittelyyn. Tämän jälkeen esittelemme opinnäytetyömme tulokset ja niiden pohjalta tekemämme johtopäätökset. Lopuksi pohdimme opinnäytetyötämme eettisyyttä ja luotettavuutta sekä prosessin tuloksia.

2 KOSKETUS SOSIAALIALALLA

2.1 Muuttuva sosiaalityö ja sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalialan kosketuskulttuuria ja ammatillista kosketusta tarkastellessamme on raamina sosiaalinen konstruktionismi ja käsitys sosiaalityöstä aikaan ja paikkaan sidonnaisena kohtaamistyönä.

Juhilan (2006) mukaan sosiaalityön ydin on työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisissa. Heidän keskinäisen suhteen ohella kohtaamista määritellään myös politiikassa ja hallinnossa, sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa ja sosiaalityön omilla akateemisilla kentillä. Ihmisten elämää ja keskinäistä toimintaa kehystää aina aika ja paikka. Sosiaalityö on näin muuttuva käsite, jossa aika ja paikka määrittelevät aina osaltaan työn keskeisiä käsitteitä ja prosesseja nyt ja tulevaisuudessa. Tässä kehyksessä sosiaalityön kannalta ovat olennaisia erilaiset yhteiskunnalliset muutostrendit ja ilmiöt kuten tehokkuus ja digitalisaatio. (Juhila 2006; 2018.)

Sosiaalisen konstruktionismin ydinteeseinä on ajatus siitä, että todellisuus on ihmisten välisissä sosiaalisissa prosesseissa merkityksen avulla rakentuvaa. Kun todellisuuden nähdään jäsentyvän keskeisesti sosiaalisten merkitysten kautta, määrittää tämä myös todellisuutta koskevan tiedon luonnetta. Sosiaalisen konstruktionismin kehyksessä tieto ei siten ole heijastusta oletetusta ”puhtaasta” ja pysyvästä todellisuudesta vaan se on aina jostakin näkökulmasta, jotakin tarkoitusta varten ja jossakin sosiaalisessa suhteessa merkityksellistä tietoa. Todellisuuden jäsentäminen eli merkityksellistämisen tavat ovat historialliskulttuuriseen aikaan ja paikkaan sekä esittämistilanteeseen (rooleihin, toimintaan) kiinnittyviä todellisuuden jäsennyksiä. (Burr 2015, 3–9.)

Sosiaalityön asiakastilanteet eivät tapahdu tyhjiössä. Juhila (2006) kuvaa Garfin-
kelin arkielämän järjestystä tuottavaa menetelmää dokumentaariseksi tulkinta-
menetelmäksi. Tapahtumien kulku ja tulkinta teoista täydentyy tilanteeseen sopi-
villa taustaoletuksilla ja -tulkinnoilla, ja samalla oletamme kanssatoimijoiden ko-
kevan nämä samoin. Näitä todellisuuksia tuotetaan rutineina, jolloin tapahtumat

etenevät käyttäytymisodotuksien mukaan. Jos näistä oletuksista poiketaan, syntyy kuluttavia ristiriitoja, kun vuorovaikutustilanteessa jompikumpi ei asetukkaan odotettuun rooliinsa. Jokainen tilanne on kuitenkin uniikki ja jokainen tilanne tulkitaan aina uudelleen tilanteissa itsessään. Koska kohtaamistilanteet syntyvät yhteistyössä aina uudelleen on syytä huomioida tilanteen eettinen vastuu ja tilanteiden herkkyyt. (Juhila 2006, 203–205.) Tästä syystä tulkitsemme kosketusta ja kosketuskulttuuria aikaan ja paikkaan sidonnaisena tekijänä.

2.2 Kosketus

Koskettaminen voidaan ymmärtää hyvin konkreettisesti, fyysiseksi koskettamiseksi. Lisäksi suomen kielessä käytetään sanaa koskettaa esimerkiksi liikutusta kuvailtaessa. Kosketusta on tutkittu eri tieteenaloilla monista eri näkökulmista ja näiden pohjalta on tehty erilaisia koskettamisen kategorisointeja. Esimerkiksi lapsen havaitsemisesta jaotellaan taktiiliksi eli pintoja koskettelevaksi havaitsemiseksi sekä haptiseksi havaitsemiseksi, eli kolmiulotteisten kohteiden hahmottamiseksi niitä tunnustelemalla (Tainio ym. 2023, 17). Cekaite & Mondada (2021) ovat eritelleet kosketuksen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäröivien objektien koskettamiseksi sekä ihmisten väliseksi koskettamiseksi. Tässä opinäytetyössä olemme kiinnostuneet jälkimmäisestä, ihmisten välisestä koskettamisesta.

Kosketusta käsiteltäessä on syytä pysähtyä hetkeksi tuntoaistimuksen äärelle. Se kehittyi ihmisellä ensimmäisenä ja on esimerkiksi vastasyntyneillä tärkein vuorovaikutuskanava. Tuntoaisti on myös aisteista viimeinen, joka jää pois ennen kuolemaa. Ihminen on lähtökohtaisesti kehollinen ja kosketus on alkuperäinen keino olla yhteydessä maailmaan. (Kinnunen 2013, 14; Tainio ym. 2023, 16.) Kädellisille kosketus on myös tyypillinen tapa vahvistaa keskinäisiä suhteita (Kinnunen 2013, 13). Aistit ja hermosto nivoutuvat toisiinsa ja ohjaavat toimintaamme. Näin kosketuksella onkin vahva fysiologinen vaikutus ihmiseen niin sisäisesti kuin ulkoisesti. Kosketuksella on elintärkeä merkitys yksilön selviytymiselle ja se takaa ihmisten sosiaalisen yhteenkuuluvuuden. (Styrman & Tornainen 2018, 42.) Kosketuksella kykenee välittämään tehokkaasti tunteita (Hertenstein 2002, 72).

Vaikkei ihmisellä olisikaan tietoista muistoa tietystä kosketuksesta – kuten kädestä olkapäällä – hän silti todennäköisemmin hyväksyy pyynnön tai muodostaa läheisempiä siteitä toisen kanssa sen perusteella (Cekaite & Mondada 2021).

Kosketuksella on hyvinvointia lisäävä vaikutus, sillä kosketuksessa erittyy oksitosiinia vahvistaen elimistöä fyysisesti ja emotionaalisesti. Tällä on vaikutusta parasympaattiseen hermostoon vähentäen stressiä, ärtyneisyyttä, ahdistusta ja levottomuutta auttaen siten sosiaalisten tilanteiden hallitsemista sekä edistäen rauhoittumista ja luottamuksen syntymistä yksilöiden välille. (Kinnunen ym. 2019, 32; Huttunen 2014; Duodecim 2011.) Kosketuksen laatu vaikuttaa kuitenkin olennaisesti siihen, koetaanko kosketus miellyttäväksi vai ei. Sivelevä, hidas ja kevyt kosketus koetaan usein miellyttäväksi vapauttaen oksitosiinia, laskien verenpainetta ja sydämen lyöntitiheyttä. Epämiellyttäväksi koettu kosketus, kuten kovakouraisuus, epävarmuus tai arvaamattomuus lisäävät kehon stressihormonien pitoisuuksia. (Tainio ym. 2023 16–17.)

Enäkoski & Routasalo (1998) toteavat kosketuksen olevan jokaiselle yksilöllinen kokemus, johon vaikuttavat persoonallisuuden ja aikaisempien kosketuskokemusten lisäksi ympäristön asenteet, tilanne ja kulttuuri. Toiseen koskeminen ja kosketuksen vastaanottaminen ovat kuitenkin kehittyviä ominaisuuksia. Jotta voi oppia koskettamaan luontevasti ja miellyttävästi, on ensisijaista ymmärtää oman kokemisen tausta ja kyetä tarkkailemaan oman koskettamisen toisessa aikaan saamaa reaktiota. (Emt., 36.)

2.3 Kosketuskulttuuri

Kulttuurinen ympäristö ja aikakausi, jota elämme, on yhteydessä tapaamme koskettaa ja välittää tunteita. Vallalla olevat ideologiat, politiikka, talous ja maantieteelliset sekä sosiaaliset olosuhteet muokkaavat suhdettamme toisiin ihmisiin vaikuttaen näin myös kosketuksen käyttöön. Tavat, käsitykset ja arvot siirtyvät sukupolvelta seuraavalle, kun ihmisistä tulee yhteisön jäseniä sosiaalisen oppimisen kautta. Läpi elämän kestävä oppimisprosessi toteutuu kaikissa kosketuskoh- taamisissa luoden aktiivisesti uutta kosketuskulttuuria. Ammatillinen kosketus on

sidoksissa näihin yleisiin kosketusnormeihin, kosketukseen liitettyihin merkityksiin, uskomuksiin ja arvoihin, jotka ajan kuluessa ovat muotoutuneet osaksi tapoja ja tunnekulttuuria. (Kinnunen ym. 2019,72–73.)

Kinnunen (2013) tarkastelee teoksessaan ”Vahvat yksin, heikot sylityksin- Otteita suomalaisesta kosketuskulttuurista” kosketuksen merkityksiä eri sukupolvien kokemusten kautta. Hän näkee, että kosketus on suomalaisille suorastaan tabu ja että kosketus ja sen puute tekevät syvästi niin hyvää kuin pahaa. Suomalaisilla on pitkä pidättyväisyyden ja yksin pärjäämisen perinne mutta meissä elää silti kaipuu läheisyyteen. Halaamisen tärkeä taito on yleistymässä. (Kinnunen 2013.) Suomalaiset liittävät halauksen tapaamisen iloon ja eron haikeuteen. Meillä on tapana halata myös merkkipäivänä tai suurten onnistumisten hetkellä. Kättely kuuluu länsimaiseen kulttuuriin ollen suomalaisillekin luontaisin kosketuksen muoto. Neutraalille alueelle, kädelle, voidaan koskettaa ilman tuttuutta tai tunnetilaa. Käsien lisäksi muita sosiaalisia alueita, joille voidaan koskettaa ilman hämmennystä ovat käsivarret, olkapäät ja yläselkä. Kokemus koskettamisesta näihin alueihin on neutraalia eikä vaadi lupaa ja liitetäänkin tervehtimiseen ja hyvästeilyyn sekä onnitteluun. (Enäkoski & Routasalo 1998, 13, 29.)

Kosketuksen merkitys ja vaikuttavuus riippuu esimerkiksi siitä, mikä osa toista koskettaa, mitä kohtaa kosketetaan ja miten kauan. Vaikutusta on myös ympäristöllä ja sillä tapahtuuko kosketus kahdenkeskisesti. Koskettajan ja kosketettavan suhteella, kuten esimies- alainen tai nainen-mies, on merkitystä mm. siihen viestitetäänkö kosketuksella valtaa, ”tykkäämistä” vaiko seksuaalisuutta. Kulttuurikäyttäytymisellä on myös merkitystä, miten ja mihin on sallittua koskea. (Enäkoski & Routasalo 1998, 71–72.)

Yhteiskunta, kulttuurit ja yhteisöt sisältävät lukemattomia julkisia piiloja ja normeja sekä sääntöjä ja rajoituksia, jotka määrittelevät mm. kuka voi koskettaa ketä ja missä kontekstissa (Finnegan 2005). Kosketuksen tavat, tehtävät ja merkitykset poikkeavat eri elämänvaiheissa ja työikäisillä ammatilla on iso vaikutus siihen, millä tavoin koskettaminen tulee osaksi arkipäivää (Kinnunen ym. 2019, 11). Suomalaisessa kulttuurissa koskettamista on pidetty erityisesti naisten kommunikointikeinona; monet paljon kosketusta vaativat ammattialat, kuten hoiva-alat, ovat naisvaltaisia (Kinnunen ym. 2019).

Jokaisella meistä on oma henkilökohtainen kosketustyyli. Siihen vaikuttaa persoonallisuuden lisäksi elämänhistorialliset kokemukset, jotka kehittyvät osana sosiaalista yhteisöä ja kulttuuria, jossa elämme. Sosiaalistuminen kulttuurisiin kosketusnormeihin on elinikäinen oppimisprosessi. Ammatillisen kosketuksen oppiminen ja työntekijän kosketustyylin omaksuminen osaksi ammatti-identiteettiään on monen tekijän summa. Vaikutusta on sillä, millaisiin kosketuksen arvoihin ja normeihin ammatillinen kosketus, ammatillinen viiteryhmä sekä työympäristö sosiaalistavat mutta myös sillä millaista kosketusnormistoa jokainen yksilö luo omalla käyttäytymisellään. Perustava suhde kosketukseen vaihtelee ihmisillä niin henkilökohtaisessa elämässä kuin ammattilaisinakin. Toisille kosketus on luontevaa, toiset kokevat sen kiusalliseksi sitä vältellen. (Kinnunen ym. 2019, 63–64.)

Kinnusen ja Kolehmaisien (2019) mukaan meillä jokaisella on oma yksilöllinen koskettamisen tapojen ja keinojen kirjo eli kosketusrepertuaari, joka muokkautuu elämäkokemusten summana kaikista kosketuskokemuksistamme. Toisten elämänhistoriaa leimaa kosketuksen niukkuus ja jopa kaltoinkohtelu, toisten koostuu lämpimistä kokemuksista. Henkilökohtainen historia on käsikkäin ammatillisen minän kanssa ja työntekijöiden ammatilliset repertuaarit voivat vaihdella laajuudeltaan suuresti. Oma kosketuksen repertuaaria voi kehittää tietoisesti itsereflektion ja uudelleen oppimisen avulla. Se kehittyy ja muuntuu elämäkokemuksen myötä. (Kinnunen ym. 2019, 89–90; Tainio ym. 2023, 20–22.)

2.4 Ammatillinen kosketus

Kosketus on työtaito, siinä missä muukin sosiaalialan substanssiosaaminen. Se on ammatillinen taito ja ammatti-identiteettiin kuuluva eettinen lähestymistapa työhön. Niin kosketuksen käytön kuin sen käyttämättä jättämisen tulisikin sisältää tietoista harkintaa. Ammatillisella kosketuksella viittaamme sosiaalialan työntekijän käyttämään koskettamiseen työssään osana vuorovaikutussuhdetta (Kinnunen ym. 2019, 11–14.) Kosketus on osa non-verbaalista viestintää ja kuuluu kohtaamistyön ammattilaisen osaamiseen.

Seuraavissa luvuissa avaamme ammatillista koskettamista osana vuorovaikutusta suhdetyössä, käytännön taitona sosiaalialalla sekä eettisyyden ja vallan nä-

kökulmasta. Tässä opinnäytetyössä emme ole niinkään kiinnostuneet kosketuksesta kosketustekniikoiden näkökulmasta mutta esittelemme joitain sosiaalialalla käytettäviä menetelmiä lyhyesti, sillä ne liittyvät kuitenkin läheisesti aiheeseemme.

2.4.1 Kosketus osana vuorovaikutusta suhdetyössä

Sosiaalityötä ei voisi olla ilman asiakaskontaktia ja sen ydin on työntekijän ja asiakkaan kohtaamisissa. Kohtaamisessa vuorovaikutustaidot ovat ensisijaisen tärkeitä, ne ovat edellytys luottamukselliselle asiakassuhteelle. Kasvokkaisissa vuorovaikutustilanteissa sosiaalityö muodostuu suhteeksi, joka tuo molempien osapuolten inhimillisyyden kehollisina ja tuntevina ihmisinä. Sosiaalityö on luonteeltaan suhdetyötä, jossa välitön keholliseen läsnäoloon perustuva suhde on yksi työn ulottuvuudesta. (Juhila 2006, 11.) Särkelä (2015) on eritellyt onnistuneen suhteen kulmakiviksi hyväksymisen, luottamuksen, välittämisen ja jämäkkyuden. Mitä paremmaksi suhde mielletään, sen vaikeampien asioiden käsittelyä se kestää. Hyvä suhde edellyttää, että ihminen kokee tulevansa hyväksytyksi sellaisena kuin on, vaikkakin tekoihin tulisi suhtautua tarpeen tullen kriittisesti. Luottamus syntyy onnistuneena vuorovaikutussuhteen prosessina. Välittäminen vaatii emotionaalista latautumista kaikilta vuorovaikutuksen osapuolilta, joka näyttäytyy tavassa olla läsnä, haluna auttaa ja toisen arvostamisena. Jämäkkyys taas on välittämistä vaativuuden muodossa, ja mitä parempi suhde on, sitä enemmän suhteelta voi vaatia. (Särkelä 2015, 31–42.)

Arja Jokinen (2017) on tuonut vertaisarvioidussa artikkelissaan ”Tavoiteltavat sosiaalityöntekijän ominaisuudet ja vuorovaikutusasetelmat asiakkaan kohtaamisessa opiskelijoiden tulkitsemina” esille, että lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet työntekijän ja asiakkaan näkökulmasta käsin katsottuna toimivan luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen olevan yksi keskeisimmistä onnistuneen työskentelyn edellytyksistä sosiaalityössä (Jokinen 2017, 191). Parhaimmillaan vuorovaikutus on silloin, kun asiakas ei ole toiminnan kohde vaan puhutaan subjekti-subjekti-periaatteesta. Tämä on lähtökohta aidolle dialogille eli vastavuoroisuudelle, jossa asiakas on aktiivinen toimija ja molemmilla on jotain annettavaa toisilleen. Tällaisella kunnioittavalla kohtaamisella voimme antaa henkistä tukea ja vaikuttaa mie-

leen. Yhteys toisiin ihmisiin on yksi tärkeimmistä ihmisen perustarpeista. (Styrman & Torniainen 2018, 22–23, 53.) Kunnioittava kohtaaminen ja siinä kehittyminen perustuu ammattilaisen hyvään itsetuntemukseen. Oman toiminnan muuttamisen kannalta ammattilaiselle on ensisijaista tiedostaa omat ajattelutapansa ja ennakkoluulonsa. Tämä mahdollistaa sen, että hän voi aktiivisesti kehittää myötätuntoista asennetta asiakkaita kohtaan ja hyväksyä heidät sellaisena kuin he ovat. (Styrman & Torniainen 2018, 18–19.)

2.4.2 Kosketus tärkeänä taitona sosiaalialalla

Sosiaalityötä ei ehkä äkkiseltään tule ajateltua sellaisena työnä, jossa keho on käytössä työvälineenä. Sosiaalityössä työntekijä itse on työväline ja näin ollen työväline ja sen käyttäjä ovat yhtä. Sosiaalityötä tehdään ihmisten kanssa ja ihmisiä varten. Sosiaalityössä keho ei kuitenkaan ole ruumiillisen hoivan väline, kuten hoitotyössä. (Juhila 2006.) Kero (2018) toteaa Pro-gradu tutkielmassaan *Kehollisuus ja tunteet sosiaalityössä*, ettei työntekijää voi erottaa kehostaan erilliseksi, ajattelevaksi ja vuorovaikuttavaksi abstraktioksi, joka tästä käsin hoitaa ammatillista tehtäväänsä. Kehollisuus toimii pohjana toisen ihmisen kohtaamiselle. Kehollinen läsnäolo mahdollistaa sen, että asiakas kohdataan tasavertaisessa suhteessa, ei vain objektina eli työn kohteena, ennen kuin aletaan muodostaa ihmisiä tai tilanteita koskevia arvioita tai määrittelyjä. (Kero 2018, 4–5.)

Kosketus on sosiaalialan ammattilaisten työväline, jolla on laadullinen ulottuvuus. Kinnunen ym. (2019) mukaan koskettaminen on tärkeä taito, jonka mahdollisuuksia ei ole täysin osattu hyödyntää työkaluna. Kosketuksella voi rauhoittaa, lohduttaa, piristää, suostutella ja rohkaista. Sitä voidaan hyödyntää myös palauttamaan toivo ja luottamus kriisin keskellä. Kosketus on turvallinen ja kustannustehokas keino parantaa työn laatua. (Kinnunen 2019.) Vaikka kosketus on sosiaalialan ammattilaisten työkalu niin sen käyttämiseen on kuitenkin kynnys ja sitä saataan jopa vältellä. Eikä aina kovin tieteellisin perusteluin. Esimerkiksi terveysalan ammattiliitto Superin (2019) verkkolehdestä tuodaan esiin, että kaikki ammattilaiset eivät ole koe olevansa luontaisia koskettajia. Toisille ammatillinen koskeminen voi olla vaikeaa ja emotionaalisesti kuormittavaa. Se haastaa oman kosketussuhteen työstöön, joka voi olla vaikeaa. (Super 2019.)

Tainio ym. (2023) ovat teoksessaan ”Koskettava koulu” jakaneet koskettamisen vuorovaikutustehtäviä kouluympäristössä kahdeksaan kategoriaan; kohtaavaan-, välittävään-, kehuvaan-, ohjailevaan-, liittoutuvaan-, leikilliseen, rajoittavaan- sekä rankaisevaan kosketukseen. Suurinta osaa näistä voi soveltaa myös sosiaaliryöön ympäristössä. Kosketus vaatii kuitenkin kohteen tuntemista, jotta epämiellyttäviltä tulkinnoilta välttyttäisiin. (Tainio ym. 2023.)

Kohtaava kosketus on suhteen rakentamisen peruskivi. Erilaiset kohtaamisen käytänteet ja siirtymät ovat kaikissa kulttuureissa rakentuneita käytänteitä ja kai-ken sosiaalisuutemme perusta. Erilaiset rituaaliset kohtaamiskäytänteet kuten kättely tai halaus ovat vastavuoroisia ja sisältävät odotuksia käytäntöihin vastaa-misesta. Tervehtiessä ilmaisemme, että olemme iloisia nähdessämme ja hyvästellessämme osoitamme, että vaikka teiden erkaantuminen tuottaa mielipahaa, valmistelemme samalla seuraavaa kohtaamista. Ne ovat myös usein taktiillisia ja fyysinen kontakti voi luoda osallistujien välille turvallisuuden tunnetta ja luotta-musta. Tämä luottamus rakentuu arkisiksi yhteiskunnallisiksi rutiineiksi, jotka luo-vat turvaa osallistujille. (Tainio ym. 2023, 73–74.)

Välittävä kosketus on taas myötäelämistä ja lohduttamista, empatian ja huolenpi-don osoittamista. Tainio (2023) kuvaa teoksessaan Albert Mehrabian läheisyyden periaatteen ja läheisyyskäyttäytymisen käsitteitä. Ihmiset hakeutuvat sellaisten ihmisten ja asioiden läheisyyteen, joista he pitävät ja päinvastoin välttelevät niitä, joista eivät pidä. Ihmiset myös viestivät käyttäytymisellään myönteistä suhtautu-mista toista kohtaan ja pyrkivät näin osoittamaan kiintymystä ja lähentämään näin suhdetta. Yksi oleellinen välittävän koskettamisen ulottuvuus on vuorovaikutus-kumppanin tunnetilojen havainnointi ja niihin vastaaminen esimerkiksi lohdutta-vasti koskien. (Tainio 2023, 96.)

Kehuvalla koskettamisella viitataan kannustamiseen ja rohkaisuun, jolloin koske-tus valaa luottamusta sekä viestii hyväksyntää ja arvostusta, joka yhdistyy usein sanalliseen kehuun. Ohjaileva kosketus taas on huomion suuntaamista, esimer-kiksi käden asettaminen olkapäälle muistuttamassa toivotusta toiminnassa. Ra-joittavaa kohtaaminen on esimerkiksi rajoitustoimenpide tai muu ele turvallisuus-den suojaamiseksi. (Tainio ym. 2023, 149, 243.)

2.4.3 Kosketustekniikat

Styrman & Torniainen (2018) erittelevät kunnioittavan kosketuksen tekniikoita, joilla voidaan helpottaa sairaan henkilön tai haastavassa elämäntilanteessa elävän elämänlaatua sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tekniikoita voidaan käyttää lohduttajana huolen tai kärsimyksen lievittämiseen. Kosketus tukee vuorovaikutusta välittäen tunneviestejä ja auttaen yhteyden saamisessa, kun sanat eivät riitä. Kunnioittavan kosketuksen tekniikat soveltuvat paitsi hoitotyöhön niin myös sosiaalialalle tuomaan inhimillistä läheisyyttä rauhoittamiseen, tynnyttämiseen ja virkistämiseen. Esimerkiksi sively, keinuttelu, rapsuttelu ja kehon kannattelu ovat hyvinvointia edistäviä työkaluja ja keinoja rauhoittaa parasympaattista hermostoa. Samoin pitäminen kädestä tai olkapään ympäriltä rauhoittaa tehokkaasti. Elimistön pakene tai taistele- fysiologia voi aktivoitua haasteiden keskellä pahimmillaan jopa kääntyen omaa kehoa vastaan. Kosketukseen perustuvilla menetelmillä voidaan auttaa kehoa dialogiin ympäristön kanssa ja näin edesauttaa dynamiikan elpymistä ulos negatiivisesta noidankehästä. Psykofyysiset menetelmät, kuten erilaiset kehotyöskentelymenetelmät, ovat hyödyllisiä lisäämään kehotietoisuutta ja tunteiden säätelytaitoja. Vahva läsnä oleva työskentelyote menetelmiä käyttäessä luo kiireettömyyden ja hyväksynnän tunteen jääden mieleen ystävällisyyden kokemuksena. Kriisin ja ahdistuksen hetkellä sillä voi olla terapeutinen, lohduttava ja toivoa antava merkitys. Kohtaamisissa tietoisien ja kunnioittavan läsnäolon tulisikin olla tärkein auttamistyön tavoite ja dialogisen suhteen ydin. (Styrman & Torniainen 2018, 8, 14, 24, 93–107, 124, 129.)

Sosiaalialan kosketustekniikoihin voidaan myös mukaan lukea erilaiset rajoitustoimenpiteinä käytetyt tekniikat, kuten MAPA-koulutuksen (Management of Actual or Potential Aggression), jossa kiinnipitotekniikat pohjautuvat terapeuttiseen kiinnipitoon ja tästä kehitettyyn de-eskalaatiomalliin (Karjalainen & Nieminen 2015, 22). Myös AVEKKI-malli (Aggressio, Vuorovaikutus, Ennaltaehkäisy/hallinta, Kehittäminen, Koulutus ja Integrointi) tarjoaa samansuuntaista opastusta fyysisen rajoittamiseen käytännössä. Esimerkiksi AVEKKI (n.d.) kuvaa sivuillaan AVEKKIn olevan toimintatapamalli, joka tarjoaa keinoja eri hoitotoimenpiteiden ja tehtävien suorittamiseen sekä itsensä suojaamiseen. Fyysisen ohjaamisen näkökulmasta AVEKKI-menetelmän mukainen fyysinen puuttuminen tarkoittaa toimenpiteitä, joilla rajoitetaan ja ehkäistään turvallisesti riehuvan ihmisen liikkeitä

2–4 hengen tiiminä. (AVEKKI n.d.) Kosketustekniikat voivat olla siis hyvinkin erilaisiin tilanteisiin ja käyttötarkoituksiin soveltuvia.

2.4.4 Koskettamisen eettisyys sosiaalialalla

Sosiaalialalla tapahtuvaa kosketusta määrittelevät ja säätelevät eri työtä ohjaavat lait. Esimerkiksi perustuslain seitsemäs pykälä (11.6.1999/731) painottaa jokaisen oikeutta koskemattomuuteen ja lisää, ettei henkilökohtaiseen koskemattomuuteen saa puuttua. Toisaalta lainsäädännössä esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 1: 1§) painotetaan asiakaskeskeisyyden merkitystä ja asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun. Jotta asiakkaan oikeudet sosiaalihuollossa tulisivat entistä enemmän näkyväksi ja myös toteutuisivat lainsäädännön ja eettisten periaatteiden mukaisella tavalla, niin on aihetta syytä nostaa tarkasteluun ja perustella kohtaamis- ja vuorovaikutustaitojen merkitystä sosiaalityössä.

Sosiaalialan työhön kuuluu eettistä harkintaa, jossa vastuu on usein viimesijaisesti työntekijällä. Silti työnkuva on lähtökohtaisesti ristiriitainen; sosiaalityöntekijän roolit auttajana ja kontrolloijana ovat usein ristiriidassa keskenään. Sosiaaliala on suhdeperustaista työtä, jossa vuorovaikutuksessa pyritään luomaan luottamussuhteita vaikkakin suhde on valta-asemaltaan lähtökohtaisesti epätasa-arvoinen (Talentia 2022, 26, 31). Näitä ristiriitaisuuksia on luotu helpottamaan esimerkiksi Talentian (2022) sosiaalialan eettiset ohjeet. Mutta koska sosiaalityö on vuorovaikutuksessa rakentuva suhde, eettiset käytännöt luodaan jatkuvasti uudelleen suhteessa. Lisäksi jännitteitä luo ammattilaisen, instituutioiden ja kulttuuristen diskurssien välinen ristipaine. (Juhila 2006, 248, 252.)

Kosketuksen käyttö sosiaalialalla vaatii myös paljon eettistä harkintaa sen vahvasta assosiaatiosta seksuaalisuuteen ja seksuaalisuuden ilmaisuun. Kinnunen (2013, 98) viittaa teoksessaan Antropologi Susanne Frayserin näkemykseen, siitä, että kosketus on kaikkialla ensisijainen seksuaalisen kiihottumisen aisti. Nämä tulkinnat ovat kuitenkin kulttuurisidonnaisia. Samassa teoksessa Suvi Ronkainen (Em. 98) määrittelee seksuaalisuuden perustaltaan ruumiilliseksi nautinnoksi, jolle kulttuuri antaa seksuaalisen merkityksen. Seksuaalisen koskettamisen

erottaminen ei-seksuaalisesta on olennaisen tärkeää monissa tilanteissa, varsinkin sosiaalityössä, jossa asiakassuhteeseen kuuluu hellyys ja tietyissä tilanteissa myös hoiva.

2.4.5 Kosketus ja valtasuhde

Juhilan (2006) mukaan ilman ihmisten määrittelemistä kategorioiksi, kuten työsäkävä tai työtön, ihmiset eivät pystyisi orientoitua toisiinsa eri kohtaamisissa ja luoda yhteistä toimintaa. Kategoriat ovat läsnä aina ja niiden tehtävä on olla luontevan vuorovaikutuksen osa ylläpitäen ja tuottaen moraalista sekä sosiaalista järjestystä tuottaen ihmisille identiteettejä. Sosiaalityön ytimessä eli kohtaamisissa rooleja on kaksi: asiakkaan ja työntekijän roolit, joiden ominaisuudet määräytyvät kulttuurillisesti. (Juhila 2006, 205–206.) Vuorovaikutukseen liittyviä käsitteitä on runsaasti ja niiden käyttö vaihtelee eri tilanteissa. Esimerkiksi vallankäyttö, yhteistyö tai sosiaalisesti jaetut sopimukset ja säännöt voivat kaikki olla vuorovaikutusta. Näin ollen kohtaaminen ei ole yksittäisiä temppuja, toimia tai oppeja vaan vuorovaikutuksen hienovaraiset sävyt näkyvät suhteissa läsnäolona, toistemme näkemisenä ja tilan antamisena. (Mönkkönen 2018, 19.)

Huolimatta pyrkimisestä tasavertaiseen kohtamiseen eivät asiantuntija-asiakas suhde ole koskaan saman arvoinen tiedon eikä vaikuttamisen mahdollisuuksien tasolla, etenkin jos toimitaan ammattilaisen kotikentällä. Asiantuntijuus tuo suhteeseen aina jonkinlaisen auktoriteettiaseman, jossa asiakas odottaa työntekijän kannattelevan vastuuta tilanteen kulusta. Sanattomassa viestinnässä valta-asetelma voi ilmentyä sanojen ja eleiden ristiriitaisuutena kuten kauniit sanat kädet puuskassa. Sanattoman viestinnän merkitys on usein vahvempi kuin sanallisen. (Mönkkönen 2018, 59–63.) Valta-asema välittyy myös rituaalisissa kohtaamiskäytänteissä. Esimerkiksi Suomalaisessa tapakulttuurissa kättelyn aloittaja on sosiaaliselta statukseltaan ylempiarvoinen ja iältään vanhempi henkilö. Tämän lisäksi tilanteeseen vaikuttaa tila ja tilanne, missä kättely tapahtuu esimerkiksi lääkärin vastaanotolla, jossa asiakas odottaa lääkärin aloitetta. Myös kättelyn päättäminen kuvaa kättelijöiden statuseroja. (Tainio ym. 2023, 75.)

2.5 Aiemmat tutkimukset

Kero (2018) tarkastelee *Kehollisuus ja tunteet sosiaalityössä- Vuoropuhelua ihmisyyden ja ammattilaisuuden* kanssa pro gradussaan sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kehollisuudesta ja tunteista arkipäivän työtilanteissa. Tutkimusaineistona on kirjoitelmat ja haastatteluaineistot eri puolilta Suomea. Tuloksissa nähtiin sosiaalityöntekijöiden havainnoivan kehoaan usein tunteiden näkökulmasta liittyen mm. pelkoon ja hyvänolon kokemuksiin. Tähän liittyen he tunnistivat siinä kehon merkityksen huolenpitoon liittyvän tietämisen muotona, kuten asiakkaiden tilanteisiin ja tunteisiin vastaamisessa. Erilaisten tunteiden kokeminen kuuluu ihmisyyteen, toisaalta sosiaalityöntekijöiden odotettiin käyttäytyvän kylmän viileästi mitä erilaisimmissa tilanteissa. (Kero 2018.)

Virtasen (2021) kandin tarkoituksena oli kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muodossa koota yhteen tutkimuksia liittyen kohtaamisen merkitykseen sosiaalialalla työntekijän ja asiakkaan välillä. Tutkielman tavoitteena oli tutkia kohtaamisen ja vuorovaikutuksen merkitystä sosiaalityössä työntekijöiden ja asiakkaiden välillä ja nostaa esille millaisia asioita sosiaalialan asiakastyössä kunnioittavaan kohtaamiseen sisältyy. Kunnioittava kohtaaminen näkyi Virtasen mukaan tasavertoisessa kohtelussa, inhimillisyydestä, luottamuksellisuudessa. Samoin asiakkaan kokemuksessa itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta, läheisyyden ja etäisyyden sääntelystä sekä aidosta halusta ylläpitää toivoa. (Virtanen 2021.)

Koponen (2009) tarkasteli pro-gradussaan fyysisen kosketuksen merkitystä nuorille ja aikuisille. Keskeisiä kysymyksiä olivat kosketuksen tarpeellisuus ihmiselle, millaista tarpeellinen kosketus on ja mitkä tekijät estävät ihmisiä koskettamasta toisiaan enemmän. Tutkielmassa paneuduttiin mm. myönteisen kosketuksen perustekijöihin, kulttuuri- ja sukupuolieroihin ja kosketuksen merkitykseen ihmisen elämänkaareissa. Tutkimus vahvisti kuvausta koskettamisesta elintärkeänä ja tehokkaana välittämisen esittämisen keinona. Tästä huolimatta tutkimus loi kuvaa siitä, että tutkittavat eivät nähneet enempää kosketusta tarpeellisena. Binäärisesti jaetusta aineistosta silmiin pistää, että miehillä merkittävä kosketuksen este on homofobia. (Koponen 2009.)

Lampisen (2022) tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää luokanopettajaopiskelijoiden käsityksiä ja kokemuksia liittyen koskettamiseen opettajan vuorovaikutuskeinona. Lähes jokainen vastaaja nimesi rauhoittamisen ja ohjaamisen koskettamisen merkityksiksi. Koskettaminen voi vahvistaa sanallista viestintää tai olla itsessään sanaton viesti. Joissain vastauksissa koskettaminen tunnistettiin myös kieltämisen tai rajoittamisen keinoksi. Luokanopettajaopiskelijoiden vastauksissa myös lohduttaminen ja läsnäolon osoittaminen tunnistettiin kosketuksen merkityksiksi. Lisäksi vastauksissa mainittiin lämminhenkisyyden, turvallisuuden tunteen ja välittämisen osoittaminen. Kosketuksen avulla opettaja voi rakentaa myös positiivista yhteyttä oppilaisiin. Varautunut suhtautuminen koskettamiseen ilmeni luokanopettajaopiskelijoiden vastauksissa epävarmuutena olemassa olevia sääntöjä ja koskettamisen rajoja kohtaan. Varautuneeseen suhtautumiseen voi liittyä jopa pelkoa koskettamisesta aiheutuvista konflikteista. (Lampinen 2022.)

Saaren (2021) pro-gradussa tutkimuksen tavoitteena oli tuoda ilmi rehtoreiden käsityksiä liittyen kosketukseen peruskoulussa. Tutkimuksen mukaan kosketus nähtiin yhteydensaamisen välineenä ja keinona ohjata oppilaita; kosketuksen avulla ja kautta opettaja voi välittää oppilaille turvallisuuden ja välittämisen tunnetta sekä rohkaista, kannustaa, rauhoittaa ja myös lohduttaa oppilasta. Aineistosta nousi vahvasti esiin sukupuolen merkitys opettajan ja oppilaan välisessä kosketuksessa. Rehtoreilla oli yhtenäinen käsitys siitä, että kosketus on yksi osa opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta. Rehtoreiden vastauksista ilmenee, että kosketuksella välitetään empatiaa sekä turvallisuuden ja hyväksynnän tunnetta. Kosketuksella koetaan siis olevan tärkeä tehtävä ja merkitystä. Rehtorit kokivat olevansa etäisiä ja varovaisia kosketuksen käytön suhteen. Rehtoreiden vastauksista löytyy muutamia perusteluja kosketuksen käytölle, mutta kosketuksen käyttämättä jättämiselle perusteluja löytyi huomattavasti enemmän huolimatta siitä, että he yksimielisesti olivat positiivisen kosketuksen kannalla. (Saari 2021.)

Aiemmissä tutkimuksissa on tutkittu kosketuksen merkitystä asiakassuhteessa sen käyttämistä vuorovaikutuksen keinona. Kuitenkin aiempaa tutkimusta sosionomitaustausten käsityksistä kosketukseen liittyen aikuisten parissa tehtävässä sosiaalialan kohtaamistyössä, etenkin hoitotyön ulkopuolelta, ei näyttäisi löyty-

vän. Valitsemistamme aiemmista tutkimuksista saimme kuitenkin suuntaa tutkimuksemme mm. kyselylomaketta suunnitellessa sekä hyvää tutkimustietoa sovellettavaksi tutkimaamme kosketuskulttuuriin ja ammatilliseen kosketukseen.

3 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS

3.1 Opinnäytetyöprosessin alku

Tutkimusprosessi juurtaa juurensa syksyyn 2023, kun aloimme keskustella ajankohtaisista uutisoinneista ja ilmiöistä mm. yksinäisyyden lisääntymisestä, kosketusnälästä, koronasta ja seksuaalisesta häirinnästä. Meitä puhutti myös ajan henki kuten teknologisoitumisen, tehokkuuden ja uusliberalistisen eetoksen etäännyttävä ja kohtaamattomuutta edistävä vaikutus suomalaisessa kohtaamiskulttuurissa. Lisäksi aiheen äärelle meitä ajoi noussut huoli ja uteliaisuus kosketuksen merkityksestä sosiaali- ja tulevaisuudessa. Toisella meistä on tausta hoitotyöstä ja siihen peilaten havainnot kosketuksen käytöstä osana luontevaa vuorovaikutusta aikuisten parissa tehtävässä sosiaalialan työssä näyttäytyivät etäisinä ja jopa "virallisina". Ihmetellessämme näitä asioita ääneen myös muille kanssa ihmisille huomasimme, että yleinen mielipide ja suhtautuminen kosketukseen olikin hyvin moniulotteinen ja jopa tabu. Ajattelimme, että nyt jos koskaan oli aika pysähtyä miettimään, millaista on ammatillinen kosketus sosiaali- ja terveysalalla. Syntyi kiinnostus tehdä opinnäytetyö aiheesta.

Alun perin aioimme toteuttaa opinnäytetyömme toiminnallisena hyödyntäen esimerkiksi haastattelua ja learning cafe-menetelmää yhdistellen. Olimme yhteydessä useaan työelämätahtoon teemapäivän järjestämisestä tutkimuskysymyksiemme ympärillä, johon meidän oli tarkoitus kontaktoida myös luennoitsijoita aiheesta. Monet tahot olivat aiheesta kiinnostuneita, mutta viesti oli, ettei työelämätahoilla ole ajallisia resursseja käyttää kokonaisen koulutuspäivän mahdollistamiseen.

Kiitos viestistä ja tarkennetuista tutkimuskysymyksistä. Olemme asiaa täällä miettineet. Vaikka aihe onkin kovin kiinnostava ja tärkeä, joudumme toteamaan käytännön toteutuksen meille liian haastavaksi. --Jos työpaja on ainoa vaihtoehtonne, kannattaa tiedustella muita yhteistyökumppaneita. Jos muokkaatte ideoita kyselyksi, tiedonkeruu olisi kevyemmin toteutettavissa ja me(kin) voisimme olla helpommin tässä mukana.

Tästä syystä päätimme seurata työelämätahoilta saatuja signaaleja ja toteuttaa opinnäytetyön kyselynä. Tämä mahdollisti myös sen, että saisimme mahdollisimman monipuolisesti eri tahoilla kohderyhmämme kanssa työskentelevien sosionomi taustaisten ammattilaisten ääntä kuuluviin.

Kuten jo aikaisemmin totesimme, kosketus on aiheena monisyinen ja monelle hyvin henkilökohtainen. Aiheen käsittely myös ammatillisessa kontekstissa voi piilottaa monia tabuja tai normeja, joita ei syystä tai toisesta haluta ääneen sanoa. Tämän vuoksi lopullinen ratkaisu anonyymistä vastaamisesta sähköisesti sosiaalisen median kautta saattoi madaltaa kynnystä avoimuuteen ja tuottaa rehellisempää ja luotettavampaa tietoa.

3.2 Työn tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää sosiaalialan ammattilaisten ajatuksia ja kokemuksia kosketuksen käytöstä käytännön työssä. Työmme tavoitteena on tuoda esiin, millainen kosketuskulttuuri vallitsee sosiaalialalla aikuisten parissa tehtävässä kohtaamistyössä hoitotyön ulkopuolella. Olemme kiinnostuneita siitä, millaiseksi ammatillinen kosketus määrittyy sosiaalialan ammattilaisten käytännön työssä. Olennaista opinnäytetyöllemme onkin saada tietoa, millaista on kosketuksen käyttäminen; miten ja miksi sitä käytetään? Mihin kosketuksen käyttö perustuu ja kuinka tietoista sekä tavoitteellista sen käyttö on? Ensisijaisesti olemme kiinnostuneita kosketuksen positiivista vaikutuksista, mutta haluamme myös saada näkyväksi kosketukseen liittyviä normeja ja tabuja sekä mahdollisia esteitä kosketukseen liittyen. Näiden lisäksi haluamme saada opinnäytetyöllä esiin mahdollisia kehitystarpeita sosiaalityön ammatillisuudessa ja minkä arvon kosketus saa nyt ja tulevaisuudessa työn laadun näkökulmasta.

Tavoitteenamme on tiedon lisäämisen ohella herätellä keskustelua kosketuksesta ja sen merkityksestä sosiaalialalla sekä yhteiskunnassamme yleensä. Käytännön kautta saatu tieto on olennainen osa sosiaalityötä ja pyrimme tällä opinnäytetyöllämme tuomaan esiin niin sanottua hiljaista tietoa siitä, millainen on sosiaalialalla vallitseva kosketuskulttuuri ja ammatillinen kosketus.

Tietoa ja keskustelua lisäämällä voimme edesauttaa saavuttamaan kauaskantoisia positiivisia vaikutuksia paitsi asiakkaan elämään niin myös makrotason sosiaalityöhön. Näin tavoitteenamme onkin, että opinnäytetyöstämme saadun tiedon pohjalta olemme mukana kehittämässä tulevaisuuden sosiaalityötä ja tapaa kohdata asiakkaita.

Tutkimuskysymykset opinnäytetyössä ovat:

1. Millaisia ajatuksia ja kokemuksia sosiaalialan ammattilaisilla on kosketuksen käytöstä?
2. Mitä on ammatillinen kosketus sosiaalialalla?

3.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Valitsimme aikuisväestön kanssa työskentelevät kohderyhmäksemme, sillä juuri aikuisten kanssa työskentelystä hoivatyön ulkopuolella kosketuksesta oli hyvin vähänlaisesti tietoa tarjolla. Peilasimme omia ajatuksia ja kokemuksiamme aikuisväestön kanssa työskentelyssä sosiaalialalla ja tulimme siihen lopputulokseen, että asiasta ei myöskään työyhteisöissä näyttäisi juurikaan puhuttavan ja kosketamisen käyttäminen tai käyttämättä jättäminen jää työntekijän henkilökohtaiseksi mieltymykseksi. Uskoimme myös, että Korona-pandemia, Metoo-keskustelu ja suomalaisen, pidättäytyvän, kosketuskulttuurin seuraukset näkyisivät nimenomaan aikuisväestön kanssa työskentelevillä. Kinnunen (2013, 11) tuo kirjansa esipuheessa hyvin esille myös meidän peilaamaamme näkemystä suomalaisesta kosketuskulttuurista.

On liian intiimiä puhua kosketuksesta omalla nimellä, vaikka vain yleiselläkin tasolla. –kosketus on kummallinen, toisarvoinen ja tietysti perinaisellinen aihe. Ulkomaalaiset tuttavat puolestaan hupailivat minun kirjoittavan ilmiöstä, jota ei ole olemassa: suomalainen kosketus.”

Sosiaalialan ja suomalaisen yhteiskunnan markkinoituminen ja yksilön vastuuta ja vapautta edistävät mekanismit (Juhila 2018, 150) etäännyttävät ihmisiä toisistaan. Individualismi, eli yksilöiden omien toimintojen sekä henkilökohtaisen vastuun korostuminen uusliberaalissa kapitalistisessa järjestelmässä, jossa kansalaisen roolit tiivistyvät tuottajaksi tai kuluttajaksi (Juhila 2006, 66–69) ajavat ihmisiä kauemmas yhteydestä toisiinsa. Tätä todistaa myös tutkimustieto. Suomalai-

sista yksinäisyyden kokemus lisääntyi vuosina 2016–2022 kaikissa väestöryhmissä, eniten 18–29- ja 30–49-vuotiailla. Vuonna 2022 joka viides suomalainen koki itsensä yksinäiseksi. (Invest 2023.)

3.4 Tutkimusotteena laadullinen kysely

Toteutimme opinnäytetyön laadullisena eli kvalitatiivisena kyselynä. Laadullinen tutkimusote on perusteltu tutkimusmetodologiaa opettavan Jorma Kanasen (2014, 16) mukaan tilanteissa, jossa ihmetellään mistä tarkasteltavassa ilmiössä on kyse. Opinnäytetyössämme olemme kiinnostuneet ihmisten käsityksistä ja koskettamisen käytölle annetuista merkityksistä, joihin laadullisella kyselyllä voidaan vastata. Laadullinen tutkimusote ei anna yleistettävää tietoa vaan säilyttää eri vastaajien kokemuksellisuuden. Laadullinen ote tavoittelee tietoa, joka tuo lisää näkökulmia ilmiön ymmärtämiseksi tai avaa parhaimmillaan uusia ajattelutapoja. Koska tulemme itse analysoimaan ja tulkitsemaan aineiston, tulee samalla vääjäämättä myös opinnäytetyön kirjoittajien omat tulkinnat mukaan. (Ronkainen & Karjalainen 2008, 20.)

Laadullisessa tutkimuksessa yleisimmät aineistonkeruumuodot ovat haastattelu ja kysely (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Kyselylomake on hyvä tapa kerätä tietoa ihmisten toiminnasta, mielipiteistä, arvoista ja asenteista. Kyselytutkimuksessa on tärkeää suunnitella kyselylomake huolellisesti ja testata etukäteen sen toimivuutta ulkopuolisella tekijällä. Tällöin saadaan todenmukainen kuva siitä, onko kyselylomakkeessa turhia kysymyksiä, onko kysymykset ymmärretty oikein ja puuttuuko lomakkeesta jotain tärkeää. (Vehkalahti 2014, 11; 21; 48.)

Kyselyt usein mielletään määrälliseksi tutkimusotteeksi, mutta kyselyissä voidaan yhdistää sekä määrällisiä, että laadullisia kyselytapoja. Hyödynsimme kyselyssä kvantitatiivisista kysymyksistä etukäteen strukturoituja vaihtoehtoja ja monivalintakysymyksiä esimerkiksi taustatietojen keruussa sekä mielipiteiden ja asenteiden kartoittamiseen. Kyselylomakkeelta aineiston on helpommin ja nopeammin kerättävissä, analysoitavissa ja mahdollistaa suuremman vastaajajoukon kuin esimerkiksi teemahaastattelu. (Ronkainen & Karjalainen 2008, 21–24.) Kvantitatiivisten tulosten perusteella näemme yhtenäisyyksiä ihmisten kokemuksissa ja näkemyksissä tutkimuskysymystemme valossa.

3.4.1 Kyselylomakkeen suunnittelu

Päädyimme toteuttamaan kyselymme sähköisesti Microsoft Forms kyselynä. Sähköisesti jaetun kyselyn saa jaettua tehokkaammin laajemmalle vastaajajoukolle ja Forms mahdollisti vastaamisen anonyymisti. Sähköisessä kyselylomakkeessa pystyimme myös määrittelemään tietyt vastauskohdat pakollisiksi, jotta saimme varmasti vastauksia tiettyihin kysymyksiin.

Olimme myös tietoisia kyselyn varjopuolista. Ihmisten sähköpostit täyttyvät kyselyistä ihmisten kynnys käyttää aikaa verkoissa vastaantuleviin kyselyihin on nousut, jonka huomaa kyselyihin liitetyistä mahdollisuuksista esimerkiksi osallistua arvontoihin, joista on mahdollisuus voittaa palkintoja. Meillä oli kuitenkin vahva luottamus, että tulisimme saamaan vastauksia kyselyymme riittävästi. Kohderyhmänämme olivat sosiaalialan ammattilaiset ja luotimme aiheemme olevan riittävän mielenkiintoinen, että kynnys vastata madaltuisi. Etsiessämme yhteistyötahoja kyselyymme ja varsinaisen kyselyn julkaisussa saimme useita kommentteja, jotka ilmaisivat pitävänsä aihetta mielenkiintoisena ja tärkeänä.

Aloimme luomaan kyselyämme tekemällä ajatuskartan tutkimuskysymysten ympärille. Tämän pohjalta valitsimme mielenkiintoisimmat kysymykset ja loimme Formsiin pohjan. Kysymyksiä oli aluksi reilusti yli kolmekymmentä, joten lähdimme rajaamaan kysymyksiä pois. Liian pitkä kysely rajaa vastaajia pois ennen kuin kyselyyn on edes perehdytty, ja motivaatio vastaamiseen on matalimmillaan alussa ja lopussa (Aaltola & Valli 2010, 105). Päädyimme lopulta 29 kysymykseen, sillä tiesimme kyselyn menevän ammattilaisille, joiden uskoimme olevan keskivertoa kiinnostuneempia vastaamaan kyselyyn. Testasimme kyselyä opiskelija- ja työkollegoillamme, jotka arvioivat kyselyyn vastaamisen kestävän noin puoli tuntia.

3.4.2 Kyselylomakkeen rakenne

Kyselylomake oli jaettu 7 osioon:

1. Tietojen käyttäminen
2. Taustatiedot

3. Taustoittavia kysymyksiä
4. Millaisia kokemuksia sinulla on kosketuksen käytöstä asiakastyössä?
5. Millaisen kosketuksen koet ammatilliseksi?
6. Mihin perustat koskettamisen käyttämisen työssäsi?
7. Lopuksi.

Kysymysten järjestys oli mietitty vastaamismukavuuden näkökulmasta ja jaotteleua oli tehty myös niin, ettei kysymyksiä ei olisi näytöllä liikaa kerrallaan. Kysymykset vastasivat yhteen tai kumpaakin tutkimuskysymykseemme, joka on jaoteltuna kohdassa Taulukko 1.

Loimme myös Formsin avulla pientä visuaalista ilmettä, jotta kysely vaikuttaisi mielekkäämmältä (KUVA 1). Tummat aallot valikoituivat visuaaliseksi symboliksi kosketuksesta aiheena. Jokaiselle tuttu ilmiö, mutta valtavan laaja ja jonka laajuutta ja yksityiskohtia tulee harvoin ajatelleeksi. Tummaa väriä vaalealla taustalla pidetään myös silmille helpommaksi, vaikkei tieteellistä näyttöä tästä vielä olekaan. Lisäksi otsikon alla oli yleistä tietoa kyselystä ja maininta kyselyyn vastaamisen pituudesta, jotta vastaaja osaa orientoitua ajankäytöllisesti kysymyksiimme.

KUVA 1. Kuvakaappaus kyselyn otsikosta.

Ensimmäinen osio kyselyssä oli yksinkertaisesti tietojen käyttäminen ja suostumus kyselyn tekemiseen. Lisäsimme toiseksi kysymykseksi: ”Ymmärrän, että kyselyssä ollaan kiinnostuneita aikuisten parissa työskentelystä ei-hoidollisissa asiakastilanteissa.” Tällä tahdoimme varmistaa, että kyselyyn osallistuja ymmärsi, mistä näkökulmasta olimme kiinnostuneita rajaamaan vastauksia. Molempiin kysymyksiin vastaaminen oli pakollista, jotta kyselyssä eteneminen onnistui.

Toisessa osiossa kyselimme taustatietoja, jotka toimivat samalla lämmittelykysymyksinä. Niihin on helppo vastata ilman laajempaa pohdintaa ja kysymykset ovat suljettuja. Ne toimivat myös mahdollisesti selittävinä muuttujina tuleville kysymyksille (Aaltola & Valli 2010, 104). Kysyimme vastaajien ikää, sukupuolta, koulutusta, työkokemusta sosiaaalialalta, kokemusta eri asiakasryhmistä, nykyistä työskentelysektoria sekä oliko vastaaja vastaushetkellä sosiaaalialan töissä.

Kolmas osio sisälsi vain kaksi väittämää, joihin vastattiin 5 portaisella Likert-asteikolla, joka mahdollisti myös neutraalin mielipiteen ilmaisemisen. Kysymykset olivat vielä laadultaan herätteleviä: ”Kosketuksen käyttö sosiaaalialalla on tärkeää” sekä ”koskettaminen kuuluu ammatillisuuteen sosiaaalialan työssä”.

Kysymykset oli muotoiltu hieman provokatiiviseen muotoon ajatusten herättelemiseksi. Vastausvaihtoehdot olivat: ”En lainkaan samaa mieltä, Osittain eri mieltä, Ei samaa, eikä eri mieltä, Osittain samaa mieltä, Ehdottomasti samaa mieltä”

Neljäs osio kysyi kokemuksista kosketuksen käytöstä sosiaaalialan työssä. Tässä osiossa oli jo avoimia kysymyksiä: Miten käytät kosketusta, millaisissa tilanteissa koet kosketuksen käytön luontevaksi ja millaiset tekijät estävät kosketuksen käytön työssä? Tämän jälkeen Likert-asteikkoinen kysymys kosketuksen muuttumisesta ajassa työkokemuksen, yhteiskunnallisten ilmiöiden tai julkisen keskustelun vaikutuksista. Lisäksi vastaustaan Likertiin pystyi täsmentämään avoimen vastauslaatikon avulla.

Viides osio kysyi, millaisen kosketuksen koet ammatilliseksi? Kysymykset olivat tässä muodoiltaan vaihtelevia. Ensimmäinen kysymys ”Käytän kosketusta tietoisesti työvälineenä” oli monivalintakysymys. Seuraava kysymys ”millaisissa tilanteissa olet huomannut kosketuksen tukevan asiakastyötä” oli avoin kysymys,

jonka jälkeen väittämä asiakkaalta tulisi aina kysyä lupa kosketuksen käyttämisestä oli monivalintakysymys, jota sai tahtoeissaan perustella avoimella vastauksella.

Osio kuusi alkoi jo haastamaan vastaajaa. ”Mihin perustat koskettamisen käyttämisen työssäsi?” Tarkennuksena alla mainitsimme ”Tässä osiossa kysymme kosketuksen käyttöä ohjaavia tietoja, taitoja ja asenteita.” Osio koostui avoimista kysymyksistä, Likert-asteikosta sekä monivalinnoista.

Seitsemäs osuus oli nimeltään ”Lopuksi”. Se sisälsi yleisluotaavan kysymyksen ”Puhutaanko mielestäsi kosketuksesta riittävästi?” sekä kaksi tulevaisuusorientoitunutta kysymystä: ”Millaisena näet kosketuksen arvon tulevaisuudessa sekä ajatuksia herättelevä, mitä jos koskettaminen kiellettäisiin sosiaalialalla. Viimeinen kysymys oli vapaa sana.

3.4.3 Kyselyn jakaminen ja saadut vastaukset

Kysely päätettiin jakaa Facebook-ryhmässä ”Sosionomien uraverkosto”, jolla on kirjoitushetkellä 12 776 jäsentä. Sosionomien uraverkosto on kuvauksensa mukaan tarkoitettu sosionomeille ja sosionomiksi opiskeleville. Ryhmä pyrkii mahdollistamaan rakentavan ammatillisen keskustelun sekä työn ja ammatti-identiteetin kehittämisen. Ryhmä on yksityinen ja melko aktiivinen, sisältäen uusia viestejä päivittäin. Olimme jo aiemmin laittaneet viestiä ryhmään, kun etsimme työelämätahoa opinnäytetyöhömme. Kosketus aiheena oli herättänyt orastavaa kiinnostusta viestimme keskusteluosassa. Lisäksi sosionomien uraverkosto valikoitui jakamispaikaksi, sillä olimme lukeneet opinnäytetöitä, joissa oli saatu kattavasti kyselyihin vastauksia jakamalla niitä kyseisessä ryhmässä (Esimerkiksi Högdahl & Mansikkaviita 2022). Jaoimme kyselyn virallisen saatetekstin sekä vapaamuotoisemman saatekommentin kera (Liite 1). Pidimme kyselyä auki viikon ja saimme tuona aikana 60 vastausta, jota pidimme riittävänä määränä. Tämän jälkeen suljimme kyselyn.

3.5 Aineiston analyysi

Saatuamme aineiston siirsimme sen Microsoft Excelliin. Helpottaaksemme analysointia, hajautimme jokaisen vastaajan omaksi taulukokseen. Kyselyssämme oli aineiston keruun näkökulmasta 15 suljettua kysymystä ja 12 avointa.

Avoimet kyselylomakkeet analysoimme teemoittelemalla teoriasidonnaista viitekehystä hyödyntäen. Teoriat ja käsitteet toimivat tulkinnan ”silmälaseina”, jonka kautta tulkitsemme aineistoa ja ilmiötä (Aaltola & Valli 2007, 162). Aineistosta pyrimme tunnistamaan sitä ohjaavat perus- ja johtoajatukset, joiden ympärille loimme temaattisia havainnekarttoja (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105).

Aineiston analysointi alkoi yhteismitallistamisesta, jossa muutimme aineiston helpommin käsiteltävään tekstimuotoon. Teoriasidonnainen sisällönanalyysi viittaa siihen, että teoreettiseen viitekehykseen nojaaminen nousee vasta pelkistyksen jälkeen ja on mahdollista, että jokin uusi teoreettisen viitekehyksen tarkastelun tarve syntyy pelkistyksestä (Aaltola & Valli 2007, 75). Kävimme läpi jokaisen vastaajan vastaukset avoimiin kysymyksiimme ja pelkistimme vastaukset helpoiten teemoiteltavaan muotoon (Taulukko 1).

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä.

ALKUPERÄISILMAUKSET	PELKISTETYT ILMAUKSET
<p>"Aikaisemmissa työsuhteissani lasten, vammaisten ja ikäihmisten seurassa kosketus olisi läsnä usein (näissä tilanteissa myös hoitotyötä hoitajana tehnyt). Kosketusta toteutettiin mm tilanteissa, joissa ihmiseen haluttiin saada kontakti, haluttiin antaa läsnäolon tunnetta, lämpöä ja turvaa. Myös kosketus on ollut aggressiivisissa tilanteissa läsnä aggressiivista toimintaa rajoittavana tekijänä.</p> <p>Nyt etsivässä nuorisotyössä kosketusta ei työssäni juurikaan tapahdu. Suurin osa asiakkaistani ovat nuoria miesoletettuja ja jotkut heistä ovat kokeneet kiinnostusta/ihastusta minua kohtaan. Jotta kiinnostunut/ihastuminen ei olisi pitkäaikaista, kosketuksen jättäminen pois asiakastilanteista tuo itselleni turvaa sekä selkeän linjauksen myös asiakkaalle siitä, millaisessa suhteessa minä häneen olen."</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Läsnaolon tunteen luominen <ul style="list-style-type: none"> • Kontaktin luominen • Turvallisuuden tunteen luominen • Aggressiivisuuden rauhoittaminen asiakkaasta • Etsivään nuorisotyöhön ei sovi kosketuksen käyttö • Kosketusta ei voi käyttää, koska ei halua vahvistaa asiakkaan seksuaalisen kiinnostuksen tunteita
<p>"Nykyisessä työssä nuorten aikuisten ammatillisessa kuntoutuksessa en koske asiakkaisiin kuin erityistapauksissa. Olen halannut asiakasta hyvästiksi, jos asiakas on itkenyt asiakkuuden päättymistä ja samalla ihmissuhteen päättymistä. Olen myös koskettanut olkapäästä lohdutukseksi surullisessa tilanteessa (esim. lemmikin kuolema kotikäynnin aikana), jos tilanne on sen sallinut. Joskus siirryn lähemmäksi istumaan asiakasta hänen itkiessään, jos mahdollista, mutta en kylläkään kosketa häntä. Tämä on yleensä käytännöllistä, jos ojentaa nenäliinoja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • En koske asiakkaaseen kuin erityistapauksissa • Halannut hyvästiksi, kun asiakas surullinen • Koskettanut olkapäästä lohdutukseksi • Istun lähemmäs ilman kosketusta, kun asiakas itkee

Seuraavaksi etenimme koodausvaiheeseen eli esitimme aineistolle tutkimuskysymyksemme ja niiden pohjalta jäivät vain vastaukset, jotka vastaavat käsiteltäviin ilmiöihin. Tästä näkökulmasta katoa oli vain vähän ja lähes kaikki vastaajat vastasivat kysytyihin kysymyksiin odottamallamme tavalla. Nämä tekstikokonaisuudet tiivistimme niin, että tekstikokonaisuudelle annettiin sen sisältöä kuvaava ilmaisu eli koodi. Tätä seurasi luokitteluvaihe, eli tarkastelemme mitkä koodit muodostavat oman ryhmänsä. (Kananen 2014, 100.)

Koodauksen tarkkuus vaikuttaa analyysiin, sillä liian yleisluontoisesti toteutettuna se kadottaa osan tiedosta ja liian tarkasti toteutettuna tulkinta luo koodirakenteen, jota on mahdoton tulkita. Koodatut pelkistykset voidaan vielä jakaa tiheämpiin alakategorioihin eli segmentteihin, jolloin luokittelun rakenne pysyy selkeämpänä menettämättä tarkkuutta (Kananen 2014, 103–105).

Avoimia vastauksia oli valtava määrä ja yhdestä vastauksesta nousi usein enemmän kuin yksi koodi. Päätimme luoda teemoittelun tekemällä jokaisesta kysymyksestä oman taulukon Exceliin. Lisäsimme kaikki pelkistetyt vastaukset taulukon sivuun ja aloimme värikkäitä tekstinlaatikoita hyödyntäen luomaan vastauksista omia kokonaisuuksia. Osassa ryhmittelyistä hyödynsimme teoretietoa, jonka olimme keränneet jo ennen kyselyn julkaisua, mutta osa teemoitelluista ryhmistä syntyi täysin aineiston perusteella.

TAULUKKO 2. Esimerkki aineiston ryhmittelystä pelkistettyjen ilmausten perusteella.

PELKISTYKSET	ALA-LUOKKA	YLÄ-LUOKKA	PÄÄLUOKKA
<ul style="list-style-type: none"> • Traumasensitiivinen työote • Traumatietämys • traumatietoinen työskentely. • Traumainformoitu työote • Traumasensitiivisyys • Traumatietoisuus 	Traumainformoitu työote	Traumatyö	Vastaaja kyennyt erittelemään tietopohjansa.
<ul style="list-style-type: none"> • Traumaterapia 	Traumatyö		
<ul style="list-style-type: none"> • Traumatutkimuksiin • Vakauttavan traumatyön opintoihin. 	Traumaopinnot		
<ul style="list-style-type: none"> • Avekki-koulutus • Kinestiikka • Kinestiikka 	Kosketustekniikat	Menetelmäosaaminen	
<ul style="list-style-type: none"> • Kulttuurisensitiivinen työote • Vyöhyketerapia 	Työote		
<ul style="list-style-type: none"> • Psykoterapeuttikoulutus • Systeemitheoria • Moderni kriittinen teoria • Kiintymyssuhdeteoria. • Kunnioittava koskeminen • Turvallisemman tilan periaatteet • Luovat toiminnot - kehollisuus, kehotietoisuus ja koskettaminen • Sosiaalipsykologinen tietoperusta virtuaalisesta vuorovaikutuksesta • Hoitava viestintä • Aikuisten kiintymyssuhteiden ymmärtäminen • Sosiaalisen liittymisen teoria 	Teoria		

Suljetut kysymykset muutimme kaavioiksi, joiden avulla tutkimustuloksia oli helpompi havainnoida. Käytimme suljetuissa kysymyksissämme Likert-järjestysasteikkoa tai monivalintakysymyksiä, joista osan ristiintaulukoimme vahvistaaksemme, syntykö vastausten perusteella riippuvuuksia, joita olimme silmäämääräisesti aineistosta havainneet. Esimerkiksi jos vastaajalla on vain lyhyt kokemus sosiaalialalta, näkykö tämä esimerkiksi siinä, onko hän saanut ohjeistuksia työpaikallaan koskettamisen käyttämisestä. Tulimme kuitenkin prosessin edetessä lopputulokseen, että emme yritä löytää suljettujen kysymyksiemme perusteella selittäviä tekijöitä. Kyselymme pääpaino on laadullisessa aineistossamme ja

emme pyri luomaan yleistettävää tietoa vastaustemme perusteella. Tästä syystä myös analyysimme perustuu laadullisiin kysymyksiin ja laadullisiin analyysitapoihin. Otskokomme on myös sellainen, että koimme harhaanjohtavaksi nähdä vahvaa korrelaatiota tiettyjen vastausten välillä, esimerkiksi 18–25-vuotiaita vastaajia oli kyselyssämme vain kaksi.

4 TULOKSET

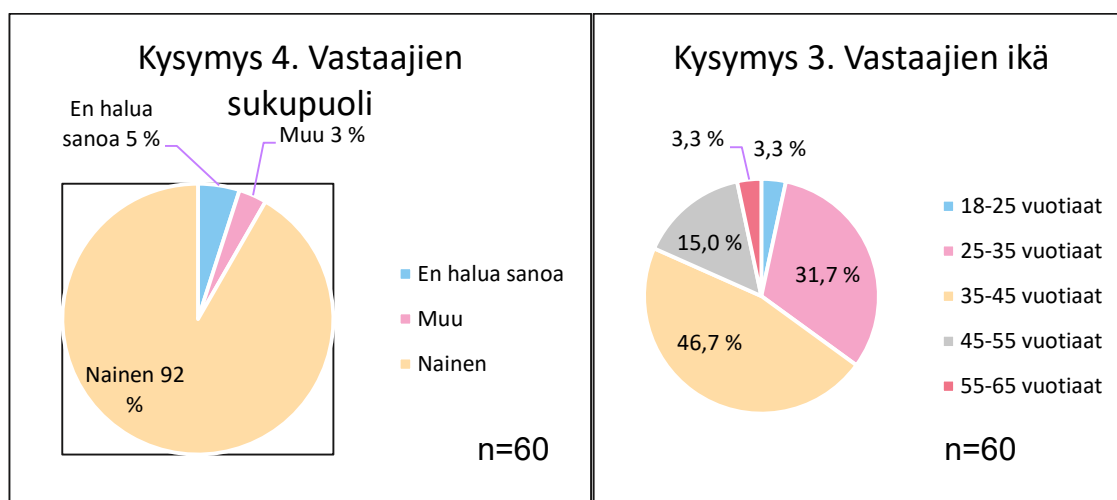
4.1 Osio 1. Tietojen käyttäminen

Kyselyyn tuli yhteensä 60 vastausta (n=60). Kaikki kysymykset olivat pakollisia, ellei tulosten avauksen yhteydessä toisin mainita. Osiossa yksi varmistimme kyselyyn vastanneilta tietojen käyttämiseen liittyvät luvat: *Kysymys 1. Täyttämällä ja lähettämällä tämän kyselyn hyväksyt antamiesi vastausten käytön opinnäytetyössä. Mikäli et anna lupaa vastauksiesi käyttöön, voit poistua kyselylomakkeelta sulkemalla selaimen. Kysymys 2. Ymmärrän, että kyselyssä ollaan kiinnostuneita aikuisten parissa työskentelystä ei-hoidollisissa asiakastilanteissa.* Kaikki vastaajat vastasivat myöntävästi kysymyksiin.

4.2 Osio 2. Vastaajien taustatiedot

Kyselyyn vastanneita oli 60 (N=60), joista suurin osa 28 kpl 35–45-vuotiaita. Toiseksi suurin ikäryhmä oli 25–35-vuotiaat 19 kpl, tämän jälkeen 45–55-vuotiaat 9 kpl ja 18–25-vuotiaita sekä 55–64-vuotiaita vastaajia oli kaksi.

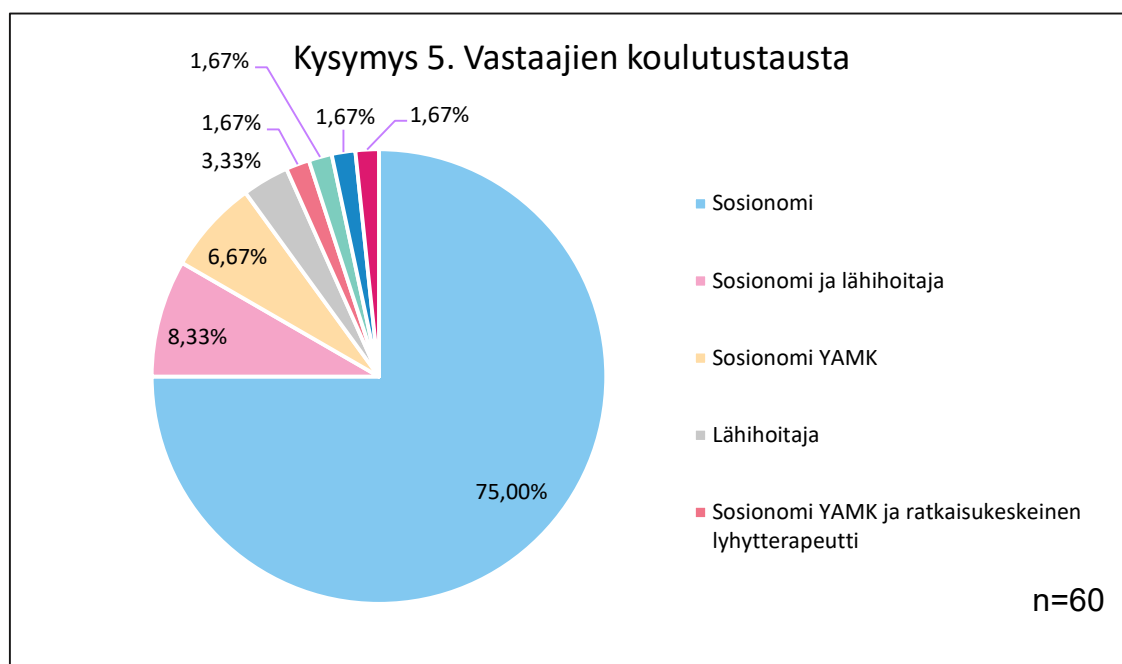
Vastaajista 92 % prosenttia oli naisia, sukupuolekseen muu vastasi 3 % ja 5 % ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Yksikään vastaaja ei ilmoittanut sukupuolekseen miestä.

KUVIO 1. Vastaajien ikä

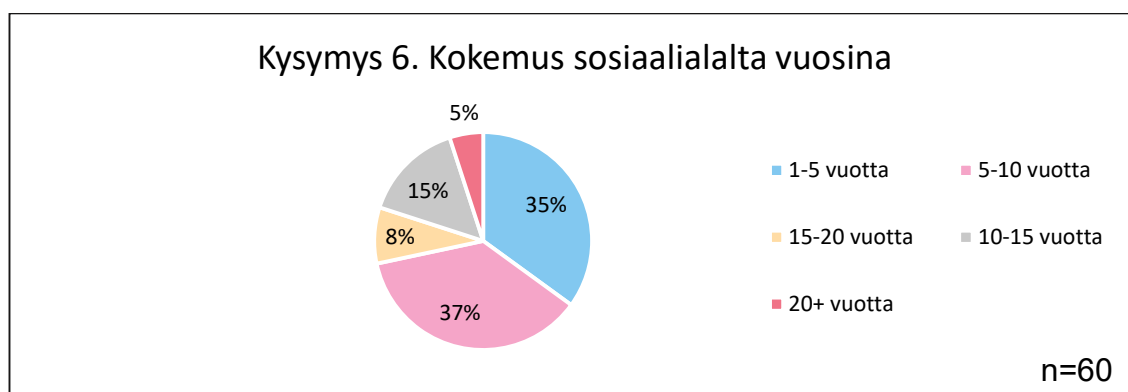
KUVIO 2. Vastaajien sukupuoli

Kaikki vastaajat olivat sosionomeja, lukuun ottamatta kahta sosionomiopiskelijaa, jonka aikaisempi tutkintona oli lähihoitaja. Lisäksi yhdellä oli sosiaalityöntekijän koulutus, yhdellä yhteisöpedagogin koulutus sekä seitsemällä sosionomilla myös lähihoitajan koulutus. Lisäksi ylemmän ammattikorkeakoulutason sosionomeja vastaajista löytyi viisi. Uusi vastaaja kertoi olevansa sosionomin lisäksi Ammatillinen opettaja AmO, LCF® Life Coach/ratkaisukeskeinen valmentaja.

KUVIO 3. Vastaajien koulutustausta.

37 % vastaajista oli 5–10 vuotta sosiaalialan työkokemusta ja 35 % prosentilla vastaajista 1–5 vuotta. 10-15 vuotta alalla työskennelleiltä oli vastaajista 15 %, 15-20 vuotta alalla olleita 8 % ja 20+ vuotta alalla olleita 5 % vastaajista.

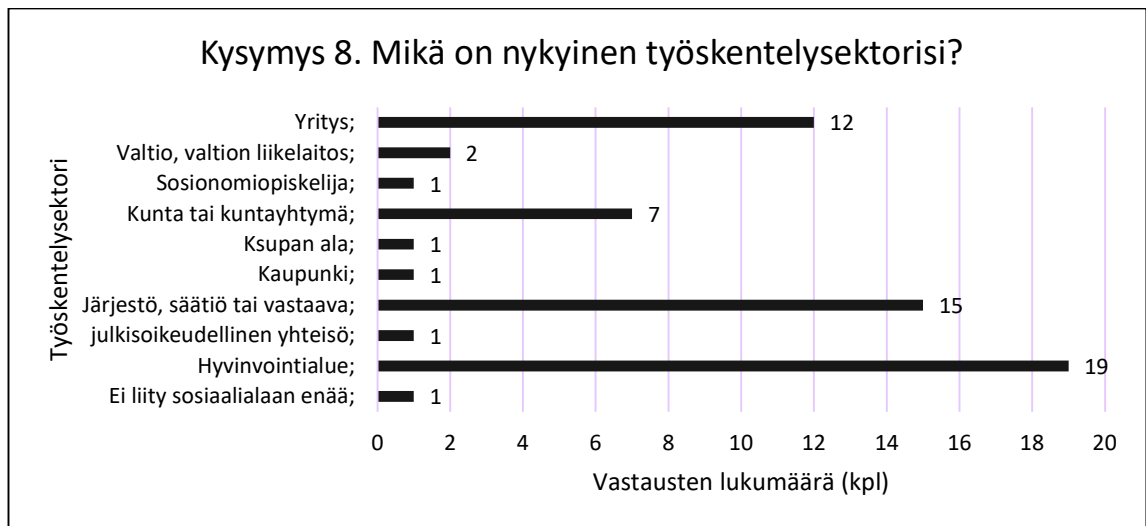
KUVIO 4. Kokemus sosiaalialalta vuosina.

Asiakasryhmät, joiden kanssa vastaajat olivat työskennelleet, jakaantuivat melko tasaisesti, mutta eniten asiakasryhminä oli mielenterveys- ja päihdetyö 36 kpl sekä lastensuojelu 29 kpl. Kolmannes vastaajista oli työskennellyt työikäisten aikuissosiaalityössä sekä kehitysvamma- ja autismityössä 20 kpl. Lähes yhtä paljon työtaustaa löytyi vammaistyöstä 18 kpl, ikäihmis- ja seniorityöstä 17 kpl sekä koulutyöstä 14 kpl. 13 kpl vastaajista oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa, 9 projektityössä ja 8 kpl muualla.

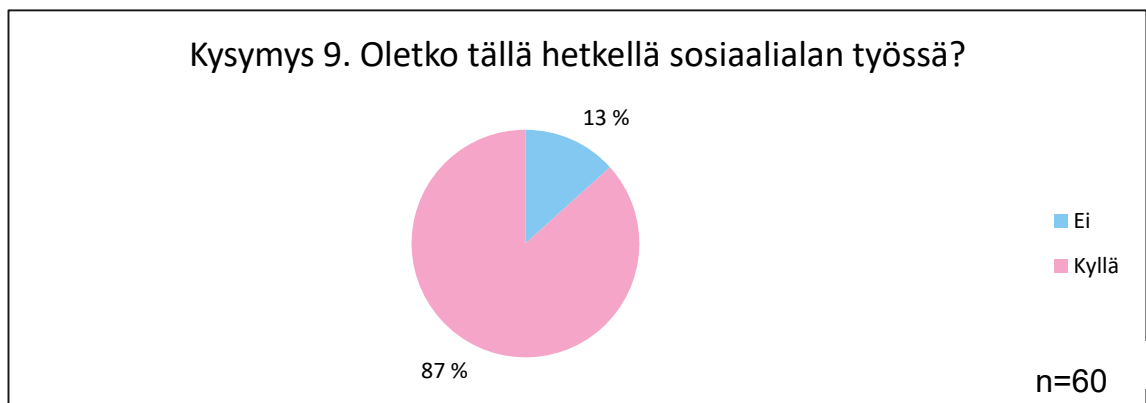
KUVIO 5. Minkä kaikkien asiakasryhmien parissa olet työskennellyt?

Nykyinen työskentelysektori oli useimmilla hyvinvointialue 19 kpl, jonka jälkeen järjestöt ja säätiöt 15 kpl. Yrityksellä työskenteli 12 vastaajaa ja kunnalla tai kuntayhtymällä 7 vastaajaa. Valtiolla työskenteli kaksi vastaajaa ja loput vastaukset jäivät yksittäisiksi maininnoiksi.

KUVIO 6. Minkä on nykyinen työskentelysektorisi

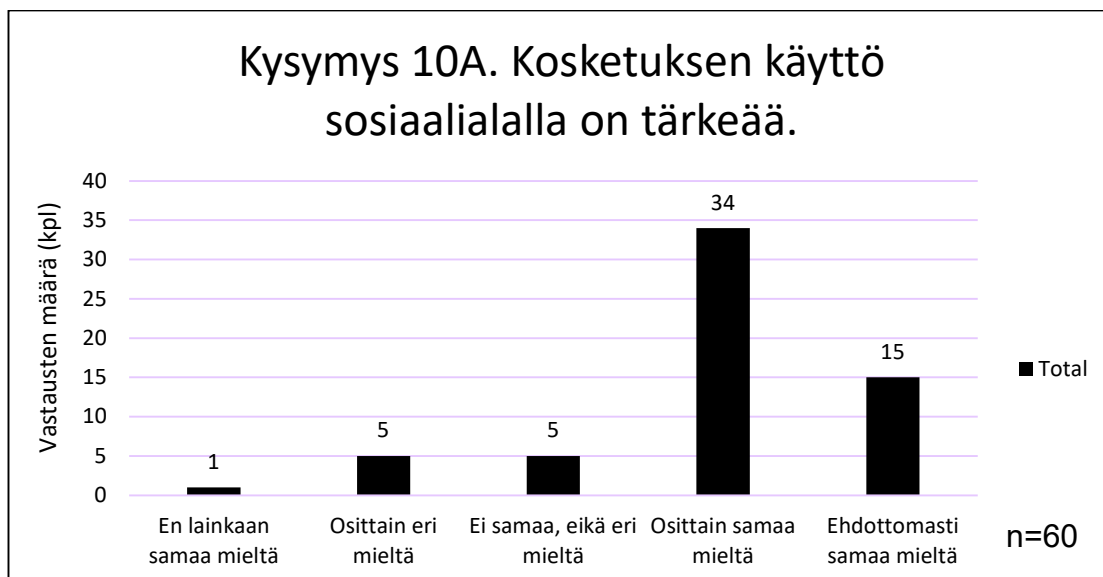
87 % vastaajista oli vastaushetkellä sosiaalialan töissä.

KUVIO 7. Oletko tällä hetkellä sosiaalialan työssä?

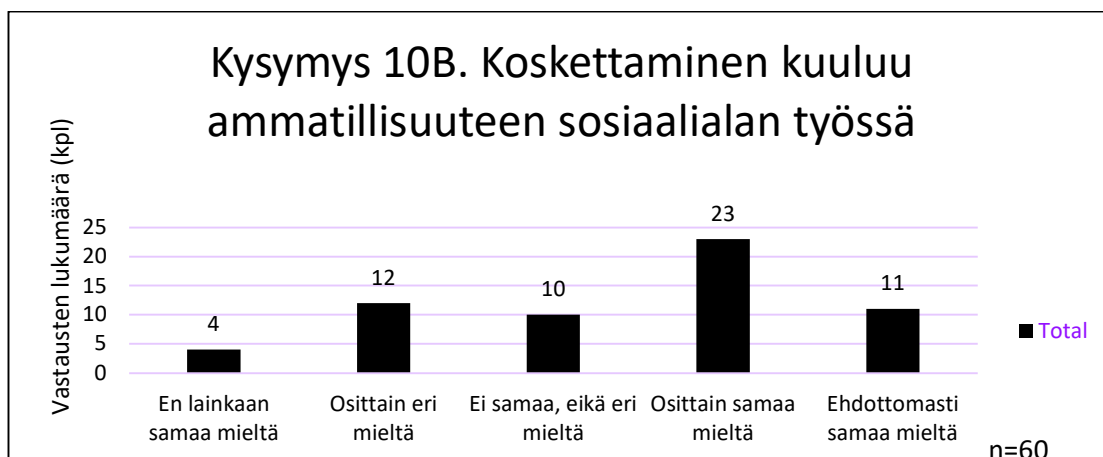
4.3 Osio 3. Taustoittavia kysymyksiä

Kyselyssä selvitimme vastaajien mielipiteitä käyttäen väittämiä ja viisiportaista Likert-asteikkoa. Kysymyksessä 10 esitimme väitteen ”*kosketuksen käyttö on sosiaalialalla tärkeää*” (kuvio 8).” Suurin osa vastaajista oli väittämän kanssa samaa mieltä; 56.7 % osittain ja 25 % ehdottomasti. 8.3 % vastaajista ei ollut samaa eikä eri mieltä, samoin osittain eri mieltä oli 8.3 %. Vain yksi vastaaja oli väittämästä täysin eri mieltä.

KUVIO 8. Kysymys 10A. Ilmaise mielipiteesi seuraavista väittämistä. Kosketuksen käyttö sosiaalialalla on tärkeää.

Samassa yhteydessä kysymämme: ”*koskettaminen kuuluu ammatillisuuteen sosiaalialan työssä* (kuvio 9)” aiheutti enemmän hajontaa. Osittain samaa mieltä oli 38.8.% ja ehdottomasti samaa mieltä 18.3 % vastaajista. Neutraalien ja väittämän kanssa eri mieltä olevien vastausten määrä myös nousi. 16.7 % vastaajista ei ollut samaa eikä eri mieltä, osittain eri mieltä oli 20 % ja ei lainkaan samaa mieltä 6.7 % vastaajista.

KUVIO 9. Kysymys 10B. Ilmaise mielipiteesi seuraavista väittämistä. Koskettaminen kuuluu ammatillisuuteen sosiaalialan työssä

4.4 Osio 4. Millaisia kokemuksia sinulla on kosketuksen käytöstä asiakastyössä?

4.4.1 Kosketuksen käyttö – vuorovaikutustekniikoita ja kosketuksesta pidentäytymistä

Kyselyn ensimmäinen avoin kysymys oli kysymys 11. *”Miten käytät kosketusta työssäsi?”* Vastaukset jakaantuivat niihin, jossa kuvattiin miksi vastaaja ei käytä kosketusta, sekä niihin, jossa kosketuksen käyttämistä avattiin. Selvä vähemmistö kuvasi vastauksissaan, että he eivät käytä kosketusta työssään. He joko kuvasivat, ettei kosketusta yksinkertaisesti ole tai viittasivat toimintaympäristön vaikutuksiin, terveys- ja hygienianäkökulmaan tai väärintulkituksi tulemisen pelkoon.

”En kosketa asiakkaita. En edes kätele.”

”--Nyt etsivässä nuorisotyössä kosketusta ei työssäni juurikaan tapahdu. Suurin osa asiakkaistani ovat nuoria miesoletettuja ja jotkut heistä ovat kokeneet kiinnostusta/ihastusta minua kohtaan. Jotta kiinnostunut/ihastuminen ei olisi pitkäaikaista, kosketuksen jättäminen pois asiakastilanteista tuo itselleni turvaa sekä selkeän linjauksen myös asiakkaalle siitä, millaisessa suhteessa minä häneen olen.”

Osa vastaajista kertoi käyttävänsä kosketusta käytännönläheisesti menetelmänä, kuten hieroessa, aistihetkissä sekä vakauttamiseen ja maadoittamiseen.

”Riippuen asiakkaasta haleja, hierontaa, aistihetkiä, silittelyä, kutittelua, ollaan lähekkäin, kosketusta, kädestä pitämistä. Itse annan läheisyyttä ja vastaanotan sitä myös asiakkailta. Tärkeintä on mielestäni, että meillä on hyvä suhde enkä koske, jos en usko asukkaan pitävän siitä.”

Vastauksissa nousi esiin myös asiakkaan rajaaminen, rajoitustoimenpiteet ja fyysiseen ohjaamiseen tarkoitettu kosketus. Fyysisellä ohjaamisella viitattiin esimerkiksi asiakkaan huomion kääntämiseen tilanteissa, jossa asiakkaan on vaikea keskittyä.

”-- Lisäksi valitettavasti työssäni esiintyy väkivaltatilanteita, joissa asukasta voidaan joutua rajaamaan ja kuljettamaan fyysisesti niin, että asukasta kosketaan ja asukkaasta otetaan kiinni. Näissä tilanteissa pyritään käyttämään AHHA-otteita, vaikkakaan aina ne eivät ole mahdollisia.”

Yli puolissa vastauksissa mainittiin kohtaavaa-, ja välittävää kosketusta. Näistä vahvimmin nousi lohduttamisen eri tavat, sekä tunteiden osoittaminen ja niiden viestintä asiakkaalle. Myös kehuva ja kannustava kosketus sai useita mainintoja.

” Hyvin harvoin ja harkitsevasti. Jokaisella on oikeus koskemattomuuteen, siksi näin. Mutta kun kosketan, teen sen lohduttaakseni, osoittaakseni että kuulen ja olen läsnä. Tämä aikuisten kanssa. -- ”

Halaaminen tuotiin esiin useasta näkökulmasta. Halauksesta puhuttiin sitä tarkemmin määrittelemättä, mutta myös rituaalisten kohtaamiskäytänteiden näkökulmasta sekä useassa vastauksessa asiakkaan aloitetta alleviivaten. Halaamisen lisäksi vastauksissa mainittiin olkapäähän koskeminen sekä silittäminen.

” Nykyisessä työssä nuorten aikuisten ammatillisessa kuntoutuksessa en koske asiakkaisiin kuin erityistapauksissa. Olen halannut asiakasta hyvästiksi, jos asiakas on itkenyt asiakkuuden päättymistä ja samalla ihmissuhteen päättymistä. --”

” Joskus saatan koskettaa olkapäästä, jos tilanne vaikuttaa sopivalta. Kätetelen, jos se sopii asiakkaalle. Joskus asiakas on halannut, jos on ollut tyytyväinen, sekin ok pääsääntöisesti.”

Yksi vastaaja poikkesi muista määrittelemällä koskettamisen joksikin muuksi kuin fyysiseksi koskettamiseksi. Vastaaja teki vain etätöitä, mutta koki äänenkäytöllään korvaavansa fyysinen vuorovaikutuksen asiakastilanteissa.

” Kohtaan asiakkaat vain puhelimitse tai viestin välityksellä, täten kohtaamme toisemme virtuaalisessa tilassa, eikä kohtaaminen tapahdu viestien osalta reaaliaikaisesti. Puhelujen osalta kosketuksen elementtiä virtuaalisessa tilassa rakentavat äänenpainot, sävy ja tauotus. Myös esimerkiksi murteen käyttäminen asiakaspuheluissa voi ikäänkuin lähentää minua kasvottomasta virkamiesroolista olemassaolevaksi subjektiksi ja avata ikäänkuin "lukot" vuorovaikutuksen tieltä. Koen, että parhaimmillaan yhteyden saaminen asiakkaaseen vastaa ikäänkuin fyysistä kosketusta. Tämä ilmenee mielihyvästä ja lämmöntunteena. Virtuaalisessa tilassa olevat kehomme ikäänkuin liittyvät välittömästi subjektiivisen kehomme jatkeeksi.”

4.4.2 Luonteva koskettaminen ja koskettamisen koetut esteet

Kysymyksessä 12 *”Millaisissa tilanteissa koet kosketuksen käytön luontevaksi?”* vastaukset jakautuivat pääluokiltaan melko tasaisesti kahteen: tunne ja toiminta.

Jälkimmäisiä oli hieman enemmän. Kaksi vastasi, ettei koe kosketusta työssään luontevaksi minkäänlaisissa tilanteissa.

”En koe lainkaan sosiaalialan asiakastyössä aikuisten ihmisten parissa”

”En missään tilanteessa. Olen viranomainen.”

Tunnetyötä kuvaavissa vastauksissa nousi esiin erilaisia negatiivisia ja positiivisia tunteita herättäviä tilanteita, joissa asiakasta tuettiin välittämällä ja kehuella. Valtaosa osoitti myötätuntoa kosketuksella esim. halaten, selän silityksellä, taputuksella olkaan/selkään ja laittamalla käden olkapäälle lohduttaakseen asiakasta erilaisissa surun tai kriisin hetkissä. Välittäminen nousi esiin myös empatian, ymmärryksen, luottamuksen ja läsnäolon ilmaisuna kosketuksen keinoin. Useissa vastauksissa kosketus koettiin luontevaksi onnitellessa ja ilon sekä kiitollisuuden hetkissä. Kehuvaa kosketusta esim. käden laskeminen olkapäälle käytettiin mm. me-hengen luomiseksi, kannustaessa, onnistumisissa ja kehumisen yhteydessä.

”Kehumisen yhteydessä, esimerkiksi käden laskeminen olkapäälle. Kun onnitellaan tai on suuri hetki, niin halaaminen voi olla luontevaa.”

”Kun haluan tavoittaa jotain, mikä ei ole täysin sanoilla tavoitettavissa”

”Luottamuksen herättäminen, yhteenkuuluvaisuus/ me henki, rauhoittaminen, turvallisen tunteen luonti”

Toiminnan tukemisessa kosketuksen käyttö näyttäytyi ensisijaisesti kohtavana. Vastaajat kuvailivat erilaisia tervehtimisrituaaleja tapaamisten alussa ja lopuksi kuten kättelemisen ja halaaminen. Vastaajat kokivat, että asiakassuhteen laatu mm. pituus, tuttavallisuus, kanssakäymisen sujuvuus ja luotettavuus on merkityksellinen kosketuksen luontevuuden kannalta kohtaamisen työkaluna. Oleelliseksi seikaksi nousi myös lupa koskea: asiakas aloitteen tekijänä, yhteinen sopimus koskettamiseen ja kysytty lupa. Useampi vastasi, ettei käytä kosketusta lainkaan omasta aloitteestaan.

”Tilanteissa, joissa koskettaminen olisi muutenkin luonnollista tai, jos asiakkaan kanssa kanssakäyminen sujuu erityisen hyvin. Silloin, jos asiakkaan kanssa ei tunnu klikkaavan, niin kosketustakin on vähemmän.”

”Asiakasryhmäni kanssa on tärkeää tiedostaa hetket jolloin on ok koskettaa. Kun asiakkaan oppii tuntemaan, on helpompi löytää ne luontevat hetket kun

kosketus toimii kohtaamisen työkaluna. Koen kosketuksen aina luontevaksi, tärkeintä on tunteeko asiakas sen luontevaksi.”

”En koe sitä luontevaksi oikeastaan missään tilanteessa. Jos pitkä ja syvä-liseksi kehittynyt asiakassuhde päättyy, on asiakas joskus kokenut tarpeel-liseksi kiittäen halata, mutta en itse työntekijänä lähtisi oma-aloitteisesti kos-kettamaan asiakasta.”

”Monessakin tilanteessa tekisi mieli koskettaa asiakasta, mutta en tee sitä jollen ole saanut häneltä lupaa.”

Vastaajat käyttivät kosketusta luontevasti kohtaamisissa kuten jutellessa, syvä-lisissä ja tunteikkaissa keskusteluissa, vierellä seisoessa, kahdenkeskisissä ti-lanteissa ja yhteisessä ajanvietossa. Koskettamisen käyttö nähtiin tilanneriippu-vaaisena ja mm. turvallisen tilan käsite nousi esiin muutamissa vastauksissa.

Ohjailevan kosketuksen käytön tilanteita kuvailtiin mm. ”yhdessä bussilla matkus-taessa”, ”maadoittaminen”, ”näkövammaista ohjatessa”, ”leikkiessä”, ”mallintami-nen”, ”toiminnallinen harjoite” ja ”asiakkaan ohjaaminen”.

Kysymyksessä 13 kysyimme, *”millaiset tekijät estävät kosketuksen käyttöä työs-äsi?”* Vastauksien perusteella muodostui neljä pääluokkaa: asiakkaan ominai-suudet esteenä, asiakassuhteessa tapahtuvat tekijät esteenä kosketuksen käy-tölle, työntekijän ja työn ominaisuudet kosketuksen käytön esteenä sekä ei es-tettä käyttää kosketusta työssä. Vain kaksi vastasi, ettei koe mitään esteitä käyt-tää kosketusta työssään.

Suurimman pääluokan muodostivat vastaukset koskien asiakkaan ominaisuuksia jakautuen yläluokkiin: suojautuminen, asiakkaan tahto, asiakkaan taustan huo-mioiminen, turvallisuus ja sukupuoleen liittyvät normit. Suojautuminen jakaantui asiakkaan epähygieenisyyden huomioimiseksi tai tartuntatautien levittämisen es-tämiseksi. Asiakkaan tahdon huomioiminen näkyi alaluokissa joko tulkintana siitä, ettei asiakas pidä kosketuksesta tai asiakas ei halua kosketusta. Asiakkaan taustan huomioimisessa nousi esille asiakkaan kokemuspohjan huomioiminen, kuten traumatausta tai huonot kokemukset koskettamisesta sekä erityispiirteet, kuten asiakkaan ikä, aistiyliherkkyys tai autisminkirjoon kuuluminen. Turvallisuus-näkökulma jakaantui asiakkaan suhtautumiseen työntekijään seksuaalissävyyttei-sesti, asiakkaan riskikäyttäytymiseen, aggressiiviseen käyttäytymiseen sekä

päihtymystilan vuoksi koskettamisen välttämiseen. Viimeiseksi kategoriaksi nousi sukupuoleen liittyvät normit, kuten käsitykset siitä, että muuhun kuin omaan sukupuoleen kuuluvaa ole sopivaa koskettaa.

”Etäisyys asiakkaaseen (henkinen). Myös sukupuoli vaikuttaa, samaa sukupuolta (nainen) on helpompi, luontevampaa koskettaa kuin miestä.”

”On tiettyjä tilanteita joissa henkilö ei halua tulla kosketuksi, esimerkiksi voimakas ahdistus. Väkivallan ja hyväksikäytön uhrien voi olla myös vaikea päästää ketään lähelleen, vaikka kosketus voisi olla eheytymistä tukeva kokemus. Haasteena myös ihmistyypit jotka seksualisoivat lähes kaiken läheisyyden, hymyn tai ystävällisyyden.”

”Työskentelen traumatisoituneiden ihmisten parissa. Heidän rajansa on ylitetty useasti eri tavoin, joten en koskaan koske asiakkaaseen lupaa kysymättä.”

Päälukon asiakassuhteen ominaisuudet kosketusta estävänä tekijänä muodosti noin neljännes kaikista vastauksista. Yläluokiksi vastauksista muodostuivat: asiakkaan oman tilan kunnioittaminen, suhteen pituus ja koskettamisen seurausten pelko. Asiakkaan tilan kunnioittamisesta nousivat asiakkaan suostumuksen korostaminen, asiakkaan henkilökohtaisen tilan kunnioittaminen sekä asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja rajojen huomioiminen. Moni vastaaja koki, että asiakassuhteen pitää olla riittävän pitkä, jotta kosketusta voi käyttää asiakkaan kanssa, sillä luottamus rakentuu ajan saatossa. Koskettamisen seurauksista mainittiin esimerkiksi traumaliipaisimet sekä väärinymmärretyksi tulemisen pelko.

”Kosketusta täytyy käyttää harkiten ja siihen tulee pyytää nykypäivänä lupa, väärintulkintojen ja oikeuksien vuoksi. Kaikilla kun on omat rajansa, tilansa ja oikeutensa koskemattomuuteen, niin ei voi vain mennä ja halata vaikka näkisi että toinen voisi nyt halausta kaivata. Kaikki eivät pidä kosketuksesta ja esim. Jos on aistiyliherkkyttä niin se koskeminen voikin tuntia epämuksulta.”

”Kosketus voidaan tulkita väärin asiakkaan omista fantasioista käsin. Lisäksi sekä työntekijällä että asiakkaalla on omat rajat, joita pitää kunnioittaa. Niiden selvittämiseksi vaaditaan kommunikaatiota, ja siihen käytetty aika on pois muusta asiakastyöstä. Psykykinen ja fyysinen koskemattomuus on joko sisäistetty tai erikseen esim. työpaikan/palvelun säännöissä mainittu asia, joten on helpompi pitää ”nollalinja” kuin arpoa jokaisen omia rajoja. Sosiaalialalla on paljon asiakkaita, joiden kohdalla rajojen rikkomista on tapahtunut, joten työntekijän on tärkeä ylläpitää turvallista ympäristöä, jossa ei kosketa ilman lupaa.”

Vastausten loppu neljännes muodosti pääluokan: työntekijän ja työn ominaisuudet estävät kosketuksen käytön. Vastauksissa kuvattiin työn luonnetta esteenä koskettamisen käytölle. Esimerkiksi työnkuva, kuten virkaympäristö tai vankilatyö koettiin esteeksi. Ympäristön lisäksi työntekijän rooli saattoi toimia esteenä; ammatillisuuden koettiin kärsivän tai vastaajat kokivat, ettei kosketus kuulu esimerkiksi viranhaltijan rooliin.

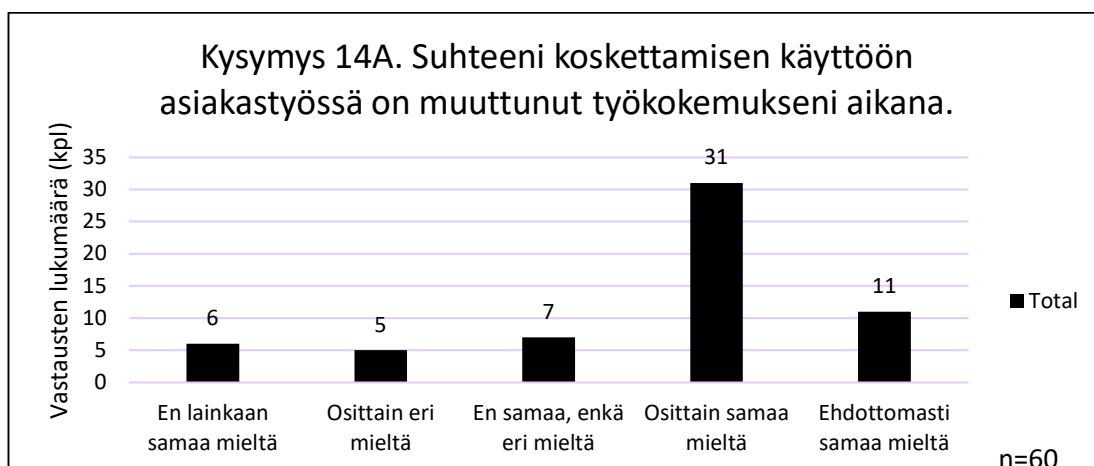
”Itse en halua kosketusta tuntemattomilta ja tässä oletuksessa olen myös muihin. Kykenen kyllä tarvittaessa halaamaan, lohduttamaan ym. Kosketukseen jos tarve.”

”Olen viranomainen, en mene asiakkaan henkilökohtaiseen tilaan.”

”--Asiakkaan ja työntekijän välillä on aina valtaero. Empatia on hyvä asia, mutta rajaamalla myös fyysistä kosketusta voin pitää tätä rajaa selkeänä myös asiakkaalle. Osa ihmisistä ovat kovin halailevia ja minä taasen en.”

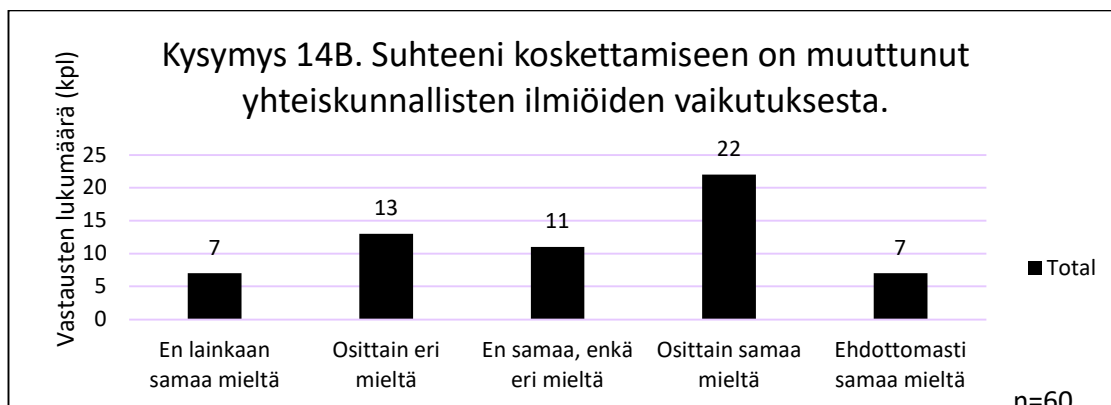
4.4.3 Kosketukseen käyttöön suhtautumisen ajallinen muutos

Seuraavat väittämät koskivat suhtautumisen muuttumista ajassa. Ensimmäinen kysymys koski suhteen muutosta koskettamisen käyttöön työkokemuksen aikana (kuvio 10). 51.7 % vastaajista oli väittämän kanssa samaa mieltä ja 18.3 % ehdottomasti samaa mieltä. Neutraaleja vastauksia oli 11.3 % ja väittämän kanssa osittain eri mieltä oli 8.3 % ja ei lainkaan samaa mieltä 10 %.

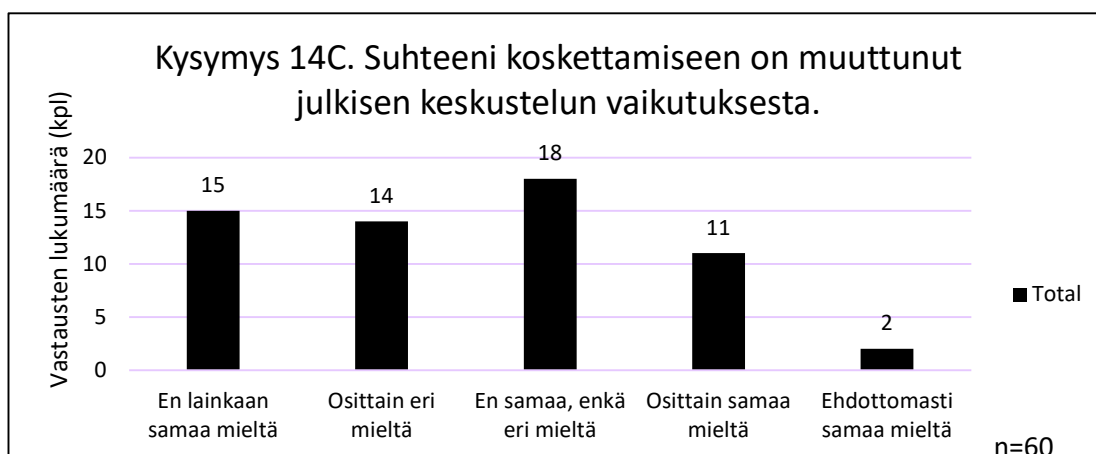
KUVIO 10. Kysymys 14A. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Suhteeni koskettamisen käyttöön asiakastyössä on muuttunut työkokemukseni aikana.

Yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutus (KUVIO 11) aiheutti vastauksissa enemmän hajontaa. 36.7 % vastaajista oli osittain samaa mieltä ja ehdottomasti samaa mieltä olevien prosentti putosi 11.7 %. Neutraaleja vastauksia oli 18.3 %, osittain eri mieltä 21.7 % ja ei lainkaan samaa mieltä 11.7 %.

KUVIO 11. Kysymys 14B. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Suhteeni koskettamiseen on muuttunut yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutuksesta.

Viimeinen kysymys koski julkisen keskustelun vaikutuksia (kuvio 12). Vain 3.2 % oli ehdottomasti samaa mieltä, että julkinen keskustelu oli vaikuttanut suhtautumiseen kosketuksesta ja 18.3 % oli osittain samaa mieltä. Neutraalien vastausten määrä nousi 30 %:iin. Osittain eri mieltä oli 23.3 % ja ei lainkaan samaa mieltä neljäsosa vastaajista.

KUVIO 12. Kysymys 14C. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Suhteeni koskettamiseen on muuttunut julkisen keskustelun vaikutuksesta.

Näihin väittämiin pääsi myös vastaamaan avoimen kysymyksen muodossa kysymyksessä 15: *”Miten suhteesi koskettamiseen on muuttunut? Voit kuvailla vapaasti alle.”* Tämä kysymys ei ollut pakollinen. 48 vastaaja avasi vastauksiaan. Vastauksista nousi kolme selkeää pääkategoriaa: kynnyks käyttä kosketusta ei ole muuttunut, kynnyks käyttä kosketusta on madaltunut ajan saatossa sekä kynnyks käyttä kosketusta on kasvanut ajan saatossa.

Vastaajat, jotka kuvasivat, että suhde koskettamiseen ei ole muuttunut kuvasivat suhdettaan koskettamiseen joko henkilökohtaisena ominaisuutena tai kuvasivat tietomääränsä pysyneen aiheen tiimoilta samana ajan saatossa.

”Ei oikeastaan mitenkään, olen jo pitkään ennen sosiaalialalle tulemista ollut sinut asian kanssa. Rajat ja kosketuksen merkitys ovat olleet selkeät.”

”Olen aina ollut halaajaihminen ja toisen ihmisen koskettaminen on ollut luonnollisia niin ilon kuin surun aiheissa.”

Osalla vastaajista kynnyks käyttä kosketusta oli madaltunut. Kynnyksen madaltumisen on vastaajien mukaan mahdollistunut tiedon lisääntyminen, työkokemuksen karttuminen, pitkä suhde asiakkaaseen tai oma henkilökohtainen kasvu.

”Olen ymmärtänyt mielen ja kehon yhteyden. Rauhoittava kosketus voi usein muuttaa koko tilanteen tunnelmaa.”

”Aloittaessani uraa, olin ehkä varovaisempi. Nyt saatan kysyä tutulta asiakkaalta, kaipaako hän halausta ja aina vastaus on myöntävä <3”

Suurin osa vastaajista kuvasi, että kynnyks käyttä kosketusta on kasvanut. Moni vastaaja kuvasi väärintulkinnan pelon nostaneen kynnystä, joko traumatietoisesta näkökulmasta tai pelosta, että koskettamiseen suhtaudutaan seksuaalisävytteisesti.

”Olen tullut varovaisemmaksi, koska kokemukseni mukaan monella asiakkaalla kuitenkin on seksuaalisia fantasioita myös työntekijöistä. En halua tulla kosketelluksi työaikana enkä antaa yllykkeitä asiakkaiden mielikuvitukselle. Kosketuksesta tai sen toiveesta voi tulla liikaa huomiota vievä asia asiakassuhteessa. --. Traumasensitiivisen työotteen lisääminen on myös lisännyt ymmärrystä koskemattomuuden merkityksestä.”

” Nykyaikana pitää olla entistä tarkempi siitä, että kosketustilanteita ei jälkikäteen tulkita väärin. Pitää siis aktiivisemmin miettiä, miten toista voi koskettaa. Myös sukupuoliasioista ollaan jotenkin tietoisempia, mutta ehkä miehille saattaa tulla herkemmin sanomista. Toisaalta pitää olla myös tarkka, ettei aiheuta esimerkiksi mustasukkaisuutta pariskunnan välille.”

Koronapandemian vaikutukset nousivat myös useassa vastauksessa. Koskettamisen normit olivat hetkeksi muuttuneet, eivätkä enää palanneet ennalleen.

Korona-aika teki tehtävänsä, ihmiset eivät enää kättele toisiaan. Kosketus väheni kaikin puolin.

Kynnys koskettamiseen syntyi vastaajien mukaan myös työn luonteesta. Kosketus ei kuulu sosiaalipalveluihin, viranhaltijan rooli vaikuttaa ja osa tekee töitä täysin etänä.

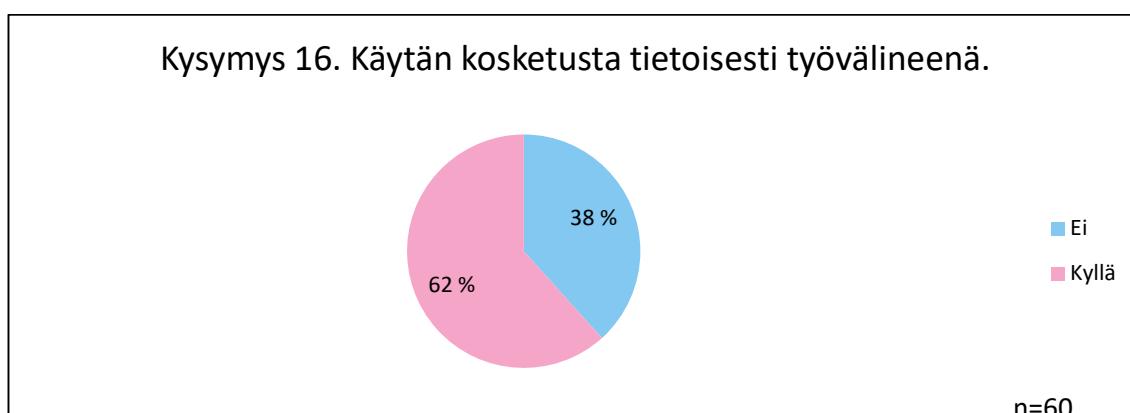
” Virtuaalisissa tiloissa tapahtuvalla kosketuksella entistä suurempi merkitys sosiaalialalla.”

”Fyysisen kosketuksen kaipuu ei myöskään pidä olla motivaattori hakeutua sosiaalipalveluihin. Sen tyydyttämiseen on muut palvelut kuten hierojat yms.”

4.5 Osio 5. Millaisen kosketuksen koet ammatilliseksi?

4.5.1 Kosketus tietoisena. asiakastyötä tukevana työvälineenä

Kysymyksessä 16 kysyttiin, käytätkö kosketusta tietoisesti työvälineenä? 62 % vastaajista kertoi käyttävänsä kosketusta tietoisesti työvälineenä, kun käänteisesti 38 % vastasi, ettei käytä.

KUVIO 13. Kysymys 16. Käytän kosketusta tietoisesti työvälineenä

Kysymyksessä 17 kysyimme ”*millaisissa tilanteissa olet huomannut kosketuksen käytön tukevan asiakastyötä?*” Vastauksissa nousi neljä pääluokkaa; asiakkaan tukeminen, koskettamisen käyttäminen viestinnän keinona, kosketuksen käyttö työvälineenä sekä vastaajat, jotka eivät kokeneet kosketuksen tukevan asiakastyötä. Kaksi vastaajista koki, ettei koskettamisen käyttö tue asiakastyötä.

Mielestäni sosiaalialan työtä voi tehdä laadukkaasti ja vaikuttavasti aikuisten parissa ilman kosketusta. Ei tule mieleen tilanteita, joissa kosketus olisi ollut välttämätön tai vienyt asiakkuutta erityisesti eteenpäin.

Osa vastaajista koki koskettamisen käytön tukevan asiakastyötä työvälineenä, joko fyysisessä ohjaamisessa tai rentoutus- ja maadoitustilanteissa esimerkiksi traumatisoituneen asiakkaan vakauttamisessa. Kehuva kosketus erityisesti kannustamisen kautta nousi omaksi luokakseen. Kehuvalla koskettamisella kannustettiin, kiitettiin ja onniteltiin asiakkaita. Myös rituaalisia tervehtimiskäytäntöjä mainittiin, kuten kättely ja halaus.

Jos asiakas haluaa viimeisellä kerralla halata, se sinetöi sen, että hän on ollut minulle merkityksellinen. Luo lämmintä tunnelmaa ja välittämistä, kun on asiakkaasta lähtöisin.

Noin neljäsosassa vastauksia mainittiin vuorovaikutussuhteen rakentaminen koskettamisen kautta. Esimerkiksi luottamuksen osoittaminen ja, rauhoittaminen ja läsnäolon tunteen lisääminen saivat useita mainintoja.

” Olen huomannut, että tietyt, vuosia samojen asukkaiden kanssa työskennelleet työkaverini pystyvät esimerkiksi rauhoittamaan asukasta ja tilannetta hyödyntämällä hierontaa tai kosketusta ja käyttävät sitä tukemaan ennaltaehkäisemään väkivaltaisten tilanteiden syntymistä. Tähän toki vaaditaan se, että työntekijä tuntee asukkaan kunnolla ja kykenee lukemaan asukkaan elekieltä huomioidakseen, missä asukkaan rajat menevät silloin, kun asukas ei niitä itse pysty tai osaa ilmaista esimerkiksi kiihtyneisyyden tai non-verbaalisuuden vuoksi.

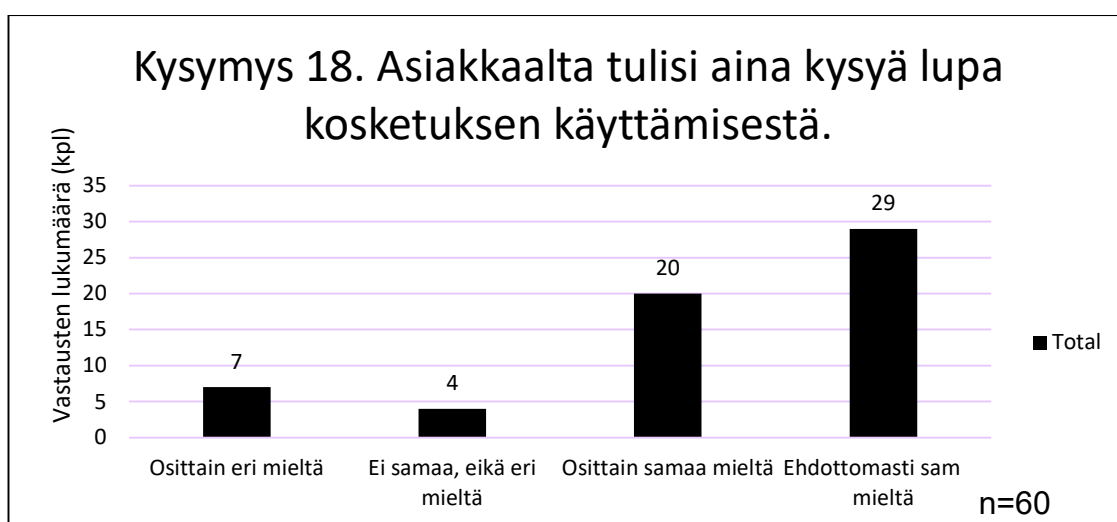
”Kun rakennetaan luottamusta asiakassuhteen alussa. Mikäli asiakas jakaa vaikeaa asiaa elämästään, on mahdollista että myötätunnon antamiseksi tai lohdun antamiseksi saatan koskettaa kädellä asiakkaan olkapäälle. Kysyn lupaa aina ensin.”

Noin neljäsosa vastaajista nosti myös vaikeiden tunteiden käsittelemisen vastauksissaan. Ylivoimaisesti eniten vastauksissa esiintyi lohduttaminen, mutta tämän lisäksi vastauksissa mainittiin tunteiden hallinnan säätelyä, vaikeiden tunteiden läpikäyminen, surutyön tekeminen, empatian osoittaminen sekä yksinäisyyden tunteen lievittäminen.

Kun asiakas on kaivannut esimerkiksi lohdutusta. Jos vanhemman on ollut vaikea osoittaa esimerkiksi lapselle fyysisiä hellyydenosoituksia, koska hän ei ole niitä itse koskaan saanut, on ollut tärkeää, että hän on ensin saanut itse positiivisen kokemuksen asiasta. Olen siis tarjonnut vanhemmalle ha-lausten lisäksi muun muassa taputuksia olalle, tehnyt hänelle kampauksen tai hieronut hetken hänen hartioita. Tällaiset kosketukset ovat tukeneet myös ihmisiä, jotka ovat yksinäisiä, eivätkä saa fyysistä kosketusta mistään.

4.5.2 Suostumuksellinen koskettaminen

Kysymyksessä 18 pyydettiin ottamaan kantaa väitteeseen ”asiakkaalta tulisi aina kysyä lupa kosketuksen käyttämisestä” (kuvio 14). Tämän väitteen kanssa kukaan ei ollut ehdottomasti eri mieltä, mutta osittain eri mieltä oli 11.7 % vastaajista ja neutraalisti asiaan suhtautui 6.7 % vastaajista. Osittain samaa mieltä väitteen kanssa oli kolmasosa vastaajista ja lähes puolet (48.3 %) oli ehdottomasti samaa mieltä väittämän kanssa.

KUVIO 14. Kysymys 18. Mitä mieltä olet seuraavasta väittämästä? Asiakkaalta tulisi aina kysyä lupa kosketuksen käyttämisestä.

Kysymyksessä 19, joka ei ollut pakollinen vastattava, vastaustaan pystyi perustelemaan avoimen vastauksen muodossa valinnan jälkeen ja 52 vastaajaa perusteli vastauksiaan. Vastaajista, jotka olivat sitä mieltä, että asiakkaalta tulisi aina kysyä lupa koskettamiseen jakaantuivat asiakastaustan ja asiakkaan tahdon huomioiviin sekä työntekijän vastuun ja velvollisuuksien näkökulmiin.

Asiakasta huomioivissa näkökulmissa traumatietoinen työote, kulttuurisensitiivinen työote sekä asiakkaan kokemuksen huomioiminen nousivat omina luokkinaan.

Jos koskettaisin asiakasta, kuten haluaisin, koskisin käsivartta tai tekisin muuta, kysyisin ensin luvan jotta en riko toisen turvallisuudentunnetta tulemalla liian lähelle.

Työntekijän vastuun näkökulmasta vallankäyttö, tulkintavirheiden mahdollisuus, asiakkaan itsemääräämisoikeuden huomioiminen sekä suostumusperustaisuus nousivat omiksi alaluokikseen. Vallankäytön näkökulmasta suostumuksen sanallistamisella pystyttiin vahvistamaan asiakkaan valtaa omaan kehoonsa. Itsemääräämisoikeuden huomioimisella viitattiin asiakkaan henkilökohtaiseen tilaan sekä turvallisuuden tunteeseen.

”Asukkaan keho on hänen omansa ja luvan kysymisellä vahvistetaan asukkaan tunnetta siitä, että hänellä on valtaa omaan kehoonsa. Varsinkin asumisyksikössä, jossa asukkailla ei välttämättä ole paljoa vaikutusvaltaansa elämäänsä esimerkiksi siksi, että heillä on rajoitustoimenpiteitä heidän tai muiden turvallisuuden takaamiseksi tai heillä on paljon hoidollisuutta vaativia tilanteita, voi pienilläkin asioilla olla suuri merkitys. Tällöin luvan kysyminen on yksi tapa lisätä asukkaan vaikutusmahdollisuuksia elämäänsä liittyviin asioihin. Lisäksi se, että asukkaalta ei kysytä lupaa kosketukseen, on vallan käyttöä ja näyttää asukkaalle, ettei hänen tarpeillaan tai rajoillaan ole väliä, joten myöskin siksi olisi tärkeää kysyä lupaa.”

”Ilman kommunikointia ei voi tietää, missä toisen rajat menevät. Myös ammattilaisilla voi olla puutteita tunnistaa toisen ihmisen eleitä tai tulkinnat voivat olla väriä. Asiakkaan suhtautuminen kosketukseen voi vaihdella myös päivästä riippuen kuten kenellä tahansa ihmisellä, joten suostumus on kysyttävä joka kerta uudelleen. Lähtökohta työskentelylle on fyysinen koskemattomuus.”

Vastauksista nousi myös, että tietynlainen kosketus vaatii suostumuksen. Esimerkiksi osa koki halaamisen tällaiseksi koskettamiseksi ja yksi vastaaja mainitsi myös kättelyn. Myös suhteen pituus vaikutti mahdollisuuteen saada asiakkaan

suostumus. Esimerkiksi suhteen alussa koskettamiseen koettiin tarve kysyä aina lupa.

Mielestäni silloin, jos kosketus tulee luonnollisissa tilanteissa, joissa muutenkin kosketetaan (esim. Kätellessä), lupaa ei tarvitse kysyä. Jos tarkoituksena on halata tai esim. Koskettaa rauhoittaakseen, niin silloin on suotavaa kysyä lupa. Myös asiakkuuden alussa/ensimmäistä kertaa tavatessa koskettamisesta on hyvä käydä keskustelu ja miettiä, mitkä on asiakkaan ja työntekijän rajat ja mitkä ovat tilanteita, joissa on sopivaa koskettaa. On myös ymmärrettävä, että kaikki eivät pidä kosketuksesta tai se ei tule kaikille luonnostaan.

Osa vastaajista perusteli, ettei suostumusta koskettamiselle tarvitse aina sanallistaa. Jos suostumus on saatu menneessä, ei sitä tarvitse enää pyytää. Eräs vastaajista mainitsi, että lupaa tulisi kysyä kerran tai kaksi ja toinen kuvasi, että vieraammalta asiakkaalta tulisi kysyä, kun tutulta ei enää tarvitse.

Mielestäni kysyä voi ja tulisi kerran tai kaksi. Kunnes tunnetaan toisemme ja tiedän, ettei kosketus haittaa. Lisäksi jos asukas on kovin hermostunut tai ahdistunut ei ole aina sopivaa koskea, jolloin kysyn haluaako hän halin tai pitää kädestä. Asukkaasta ja tilanteesta riippuen

Lisäksi tietynlainen koskettaminen vastaavasti ei tarvitse suostumuksen kysymistä vastaajien mukaan. Tällaisena koskettamisena koettiin kevyt kosketus olkapäältä tai ”luonnollinen tilanne”, kuten kättely. Myös asiakkaan tila tulisi huomioida. Asiakas saattaa olla sen kaltaisessa tilanteessa tai tilassa, jossa tämä ei pysty antamaan sanallista suostumusta, kuten hyvin ahdistunut.

Jos ihminen on ahdistuneessa tilanteessa niin, että häneen ei meinaa saada kontaktia puhumalla, ilman lupaa koskettaminen hellästi ja lyhytaikaisesti on mielestäni ok. Jos puolestaan puhutaan esim. halaamisesta, asiasta pitäisi keskustella ensin asiakkaan kanssa.

Lisäksi isoksi kategoriaksi nousi ammatilliseen intuitioon luottaminen, jolla kyettiin ohittamaan sanallinen suostumus. Näistä vastauksista nousi asiakkaan non-verbaalisen viestinnän tulkinta, mutta myös ammatilliseen katseeseen luottaminen. Vastauksista tuotiin esiin näkökulma, että luvan kysymiseen ääneen ei ole tarvetta, sillä sanaton viestintä ajaa saman asian. Lisäksi vastauksista nousi myös ajatus, että tilanteeseen ei sovi suostumuksen sanallistaminen. Jotkin vastaajat kokivat suostumuksen kysymisen epäluonnollisena.

”Koen, että tilannetta pitää osata lukea. Herkkä tilanne voi romuttua sillä, jos siinä kysyy, saako koskettaa. Joskus kysyminen taas tuntuu ainoalta oikealta tavalta lähestyä.”

”En tiedä mitä vastata. Lopetan mieluiten koskemisen kuin kysyn lupaa. Se ei ole luontevaa käytöstä.”

Luvan kysyminen suullisesti on turhaa kun sanaton viestintä toimii, asiakas lähestyy kysyvästi ja sensitiivisesti, ja voin vastata halaukseen halutessani.

Moni vastaaja myös nosti esiin, että asiakkaan koskettaminen voi olla riski. Esimerkiksi joillakin asiakkailla on taipumus suostua rajojaan rikkoen suostumaan muiden ehdotuksiin, osasta koskettaminen voi tuntua ahdistavalta tai epäluontevalta.

”Asiakkailla on erilaisia kokemuksia kosketuksesta ja saattaa nostaa tunteita. Siksi olen asiassa varovainen ja sensitiivinen.”

4.6 Osio 6. Mihin perustat koskettamisen käyttämisen työssäsi?

4.6.1 Koskettamisen käytön kirjava tietopohja

Kuudes osio alkoi kysymyksellä 20. *”Mihin tietopohjaan perustat koskettamisen käyttämisen työssäsi?”* Vastaukset kategorisoitiin neljään pääluokkaan; Vastaaja ei osaa eritellä kosketuksen tietopohjaa, Tietopohja perustuu työntekijän elämäkokemukseen, Vastaaja kyennyt erittelemään tietopohjaansa sekä Vastaaja erittelee tietopohjansa, mutta hyvin yleisellä tasolla

Noin puolet vastasivat kosketuksen käytön olevan tietoista ja pohjautuvan tietoon, teoriaan tai menetelmä osaamiseen. Yleisimmäksi tietopohjaksi näistä nousee traumatietoisuus, kuten traumasensitiivisyys ja traumainformoitu työote. Erilaiset tekniikat ja menetelmät mm. kinestiikka, Avekki, kehotietoisuus, HoiLei, kulttuurisensitiivisyys, dialogisuus ja kunnioittava kosketus mainitaan vastauksissa. Terapioista mainitaan vyöhyke- ja psykoterapia. Vastaajat kokevat myös työympäristön luovan perustan kosketuksen käyttämiseen esim. työpaikan kulttuuri ja normit sekä säännöt ja ohjeistukset. Eettisestä pohjasta mainitaan lisäksi suomen lait sekä eettiset ohjeet ja arvot. Esimerkkiä ja ohjeita saadaan myös työkavereilta. Vastaukset erittelevät tietopohjan myös eri asiakasryhmien kanssa

työskentelyyn mm. ikäihmistyö, mielenterveystyö, varhaiskasvatus, hoivatyö sekä näkö- ja kuulovammaisten kanssa tehtävä työ. Muita vastauksia oli mm. systeemiteoria, moderni kriittinen teoria, sosiaalipsykologinen tietoperusta virtuaalisesta vuorovaikutuksesta, sosiaalisen liittymisen teoria, turvallisen tilan periaate.

Toinen puolikas puolestaan jakaantuu niihin, jotka kuvailevat tietopohjaansa hyvin yleisellä tasolla tai kokevat sen pohjautuvan ”mutuun”, intuitioon ja elämäkokemukseen. Vastaajista vain kolme vastasi, ettei koskettamisen käyttö perustu mihinkään tietopohjaan.

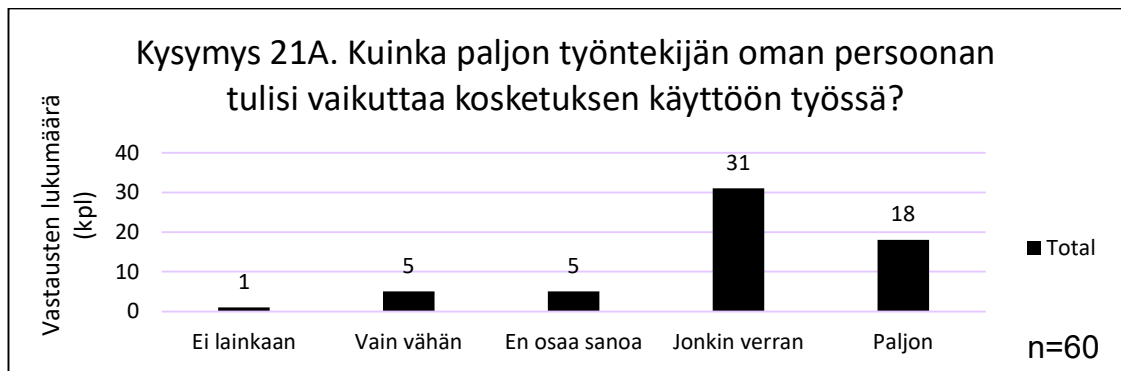
”Omaan kokemukseen, en halua että kukaan ulkopuolinen koskee minuun, enkä halua koskea keneenkään ulkopuoliseen.”

”Omaan kokemukseen ja oppimaani tietoon. Ihminen on toiselle ihmiselle ihminen, se pitää muistaa vaikka ammattilaisina toimimmekin. Minulle on eräs asiakas kerran sanonut, että eroan empaattisuudellani muusta virkamieskoneistosta. Se oli paras saamani palaute työurani aikana.”

”Ei ole oikeastaan tietopohjaa, käytän kokemuksen tuomaa vaistoa tilanteissa.”

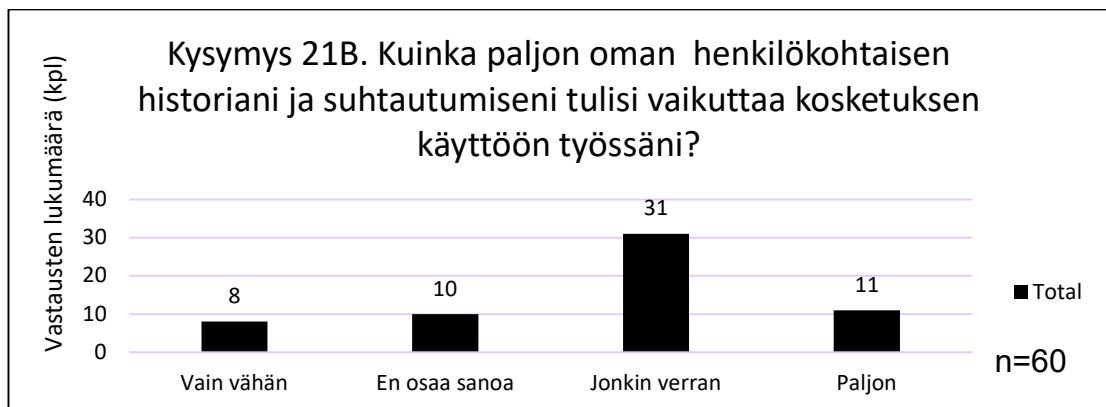
Tietopohjaansa yleisellä tasolla kuvailevat vastaavat kosketuksensa käytön perustuvan opintoihin, kirjallisuuteen ja tutkimuksiin, yleistietämykseen ja muuhun triviaaliin tietoon esim. sosiaalisista normeista, käytöstavoista, kulttuurista, hermoston toiminnasta, hyvinvoinnista. Yksi vastaus nostaa esiin vallan käsitteen: ”asiakkaan sarron kokemuksen ymmärtäminen” ja ”valtaerojen ymmärtäminen”. Vastauksissa lähestyttiin kysymystä myös asiakaslähtöisyyden ja vuorovaikutuksen näkökulmista kuten asiakaspalaute, asiakkaan taustat, työntekijän itsereflektio, inhimillinen vuorovaikutus, ihminen ihmiselle, vuorovaikutustaidot ja sanaton viestintä.

Kysymys 21 kysyi kuinka paljon työntekijän oman persoonan tulisi vaikuttaa kosketuksen käyttöön työssä (kuvio 15). 30 % koki, että paljon, 51.7 % jonkin verran ja neutraaleita ja vain vähän vastauksia oli 8.3 %. Vain yksi vastaaja oli sitä mieltä, ettei persoonan tulisi vaikuttaa lainkaan.

KUVIO 15. Kysymys 21A. Ota kantaa väittämiin. Kuinka paljon työntekijän oman persoonan tulisi vaikuttaa kosketuksen käyttöön työssä?

Samassa kysymyksessä pyydettiin myös ottamaan kantaa kuinka paljon oma henkilökohtainen historia ja suhtautuminen tulisi vaikuttaa kosketuksen käyttöön työssä (kuvio 16). Yksikään vastaaja ei ollut sitä mieltä, ettei sen tulisi vaikuttaa lainkaan, mutta 13.3 % koki, että sen tulisi vaikuttaa vain vähän. Neutraaleja vastauksia oli 16.7% kun taas 51.7 % koki, että sen tulisi vaikuttaa jonkin verran. 18.3 % koki, että sen tulisi vaikuttaa paljon.

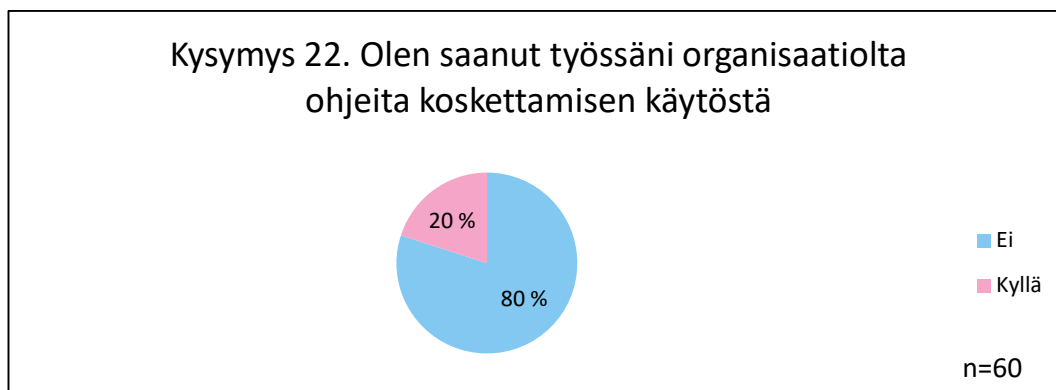

KUVIO 16. Kysymys 21B. Ota kantaa väittämiin. Kuinka paljon oman henkilökohtaisen historiani ja suhtautumiseni tulisi vaikuttaa kosketuksen käyttöön työssäni?

4.6.2 Työyhteisö ja koskettamisen käyttäminen

Kysymyksessä 22 vastaajilta kysyttiin ovatko he saaneet työssään organisaatiolta ohjeita koskettamisen käytöstä (kuvio 17). 80 % vastaajista ei ollut saanut

ohjeita. Kymmenen vastaaja tarkensi avoimen kysymyksen muodossa, millaisia ohjeita he olivat saaneet.

KUVIO 17. Kysymys 22. Olen saanut työssäni organisaatiolta ohjeita koskettamisen käytöstä.

Kysymystään pääsi täsmentämään seuraavassa kysymyksessä 23: *”Millaisia ohjeita? Voit tarkentaa halutessasi.”* Tämä kysymys ei ollut pakollinen. 12 vastaajaa avasi näkemyksiään. Osa vastaajista kertoi saaneensa suostumuksen huomioimiseen ohjeistuksia. Tämä nähtiin tulevan nimenomaan riskitekijöiden näkökulmasta. Riskitekijöiksi tunnistettiin asiakkaan odottamaton tai väkivaltainen reaktio, työntekijän valta-aseman huomioiminen sekä sensitiivisyys kulttuuristen erojen huomioimisessa, sukupuoleen liittyvissä riskitekijöissä tai asiakkaan taustan huomioimisessa.

Jokaisella on oikeus fyysiseen koskemattomuuteen. Asiakkaiden kanssa fyysisen/seksuaalisen/romanttisen suhteen solmiminen on ammatillisesti epäeettistä ja asiakas-/työntekijäsuhteeseen kuuluu aina valta-asetelma. Työntekijä saattaa saada asiakkaasta sellaisia tietoja, jotka tekevät asiakkaan entistä haavoittuvaisemmaksi työntekijän ”käsissä”.

Olimme myös kiinnostuneita siitä, puhuttiinko vastaajien työyhteisössä koskettamisen käyttämisestä (kuvio 18). Kyllä vastaajien määrä nousi hieman 33%:iin, mutta 67 % vastaajista ei puhunut työyhteisössään koskettamisen käytöstä. Vastausta oli myös mahdollista tarkentaa avoimen vastuksen muodossa, johon 22 vastaajaa kertoi, miten koskettamisesta puhuttiin tai jätettiin puhumatta.

KUVIO 18. Kysymys 24. Työyhteisössäni puhutaan koskettamisen käyttämisestä.

Vastaustaan pystyi tarkentamaan seuraavassa avoimessa kysymyksessä 25: *”Miten työyhteisössäsi puhutaan koskettamisen käyttämisestä. Voit tarkentaa halutessasi.”* 25 vastaajaa avasi näkökulmiaan. Osa vastaajista totesi, että työyhteisössä ei puhuta, puhutaan vain vähän tai, että koskettaminen ei kuulu työnkuvaan. Niissä työyhteisöissä, jossa kosketuksesta puhuttiin, puheenaiheena olivat työntekijän ja asiakkaan yksilöllisten ominaisuuksien huomioiminen, keskustelut suostumuksesta sekä asiakkaan, että ammattilaisen näkökulmasta sekä yleisesti koskettamisen hyötyjen näkökulmasta. Työyhteisöissä, jossa koskettamisesta ei puhuta syyksi nousi, ettei koskettamista pidetä viranomaistyöhön kuuluvana.

”Ei puhuta lainkaan. Ehkä pitäisi puhua. Meillä koskettaminen on luontevaa tasavertaisten ihmisten kanssakäymistä.”

”Yleensä koskettamista paheksutaan, eikä se kuulu viranomaisen työnkuvaan.”

”Kuka tykkää, että koskee. Kuka ei voi sietää. Miten ketäkin kannattaa lähestyä kosketuksen kautta. Kuinka se on ihmiselle luontainen tapa.”

4.7 Lopuksi

4.7.1 Kosketus on tärkeä, mutta siitä ei puhuta riittävästi

Kysymyksessä 26 vastaajilta kysyttiin *”keskustellaanko kosketuksen käytöstä mielestäsi tarpeeksi?”* Vain yksi vastaaja vastasi yksiselitteisesti kyllä. Toinen

vastaaja taas oli sitä mieltä, että ei, mutta keskustelulle ei myöskään ole tarvetta. Vastauksista nousi myös esiin, että keskustelu kosketuksesta on lisääntynyt yleisesti tai kontekstisidonnaisesti. Esimerkkeinä tästä mainittiin ammatilliset foorumit sekä oma työyhteisö.

”Ei ole tullut tarvetta. Jokainen omalla ammattitaidollaan arvioi tarpeen ja tilanteet.”

”Mielestäni asia ei kuulu aikuissosiaalityössä sosiaalitoimistossa työskenteilyn metodeihin”

Reilusti yli puolet vastaajista oli taas sitä mieltä, että koskettamisesta ei keskustella riittävästi. Kosketusta pidettiin tärkeänä ja inhimillisenä, ja vastaajat mainitsivat, että aiheesta tulisi olla enemmän puhetta niin opiskeluaikoina kuin työyhteisöissäkin. Muita pohdintoja siitä, miksei kosketuksen käytöstä juurikaan puhuta oli esimerkiksi koronan vaikutus, koskettamisen tabu luonne suomalaisessa yhteiskunnassa, sekä koskettamisen seksualisoiminen mediassa.

Kysymyksessä 27 kysyttiin, millaisena vastaaja näkee kosketuksen arvon tulevaisuudessa osana ammatillisuutta sosiaalialalla? Vastausten pääluokat tiivistyivät sen mukaan, kuinka tärkeänä kosketuksen arvo nähtiin. Vähemmistö vastaajista piti sen arvoa pienenä tai ei tärkeänä.

”Kosketus itsessään kaiketi arvoton? Tai siis en koe että kosketus itsenäisenä entiteettinä sisältäisi itsessään mitään reaalista arvoa.”

”Toivon ettei se yleisty”

”En näkisi olevan hirveän suuressa roolissa”

Osa vastaajista taas kuvasi kosketuksen arvon tilannekohtaisena. Sen rooli näyttyi työkaluna tai tietyissä rooleissa esiin nousevana tekijänä. Esimerkiksi koskettaminen voi olla työntekijälle tärkeä työkalu. Kosketus toimi vastaajien mukaan luottamussuhteen rakentaja, yksinäisyydentunteen helpottajana sekä asiakastyön valtasuhdetta tasa-arvoistavana työntekijänä. Monet vastaajat myös kuvasivat kosketuksen arvon olevan työntekijä tai työpaikka riippuvainen. Esimerkiksi koskettamisella nähtiin arvo tietyissä työpaikoissa, kuten ikäihmisten tai lasten kanssa työskennellessä. Vastauksista nousi myös esiin näkökulma kosketuksen

arvon muuttumisesta ajassa. Osa kuvasi, että kosketuksen arvo tulee kasvamaan tulevaisuudessa tai siitä olisi hyvä keskustella enemmän. Arvomuutokselle nähtiin syinä ihmisten yleinen etäännyminen sekä fyysisen koskettamisen väheneminen ylipäättänsä esimerkiksi etätöiden yleistymisen kautta.

”Koen, että kosketus on osa ihmisten välistä kommunikaatiota ja sillä saattaa olla tärkeä osa ihmisen keho-mieli-yhteyden korjaamisessa. Joten toivoisin, että asiaa tutkittaisiin enemmän ja siitä keskusteltaisiin enemmän.”

”Tänä päivänä kun monia palveluita tehdään etänä niin katoaa se ihmisenä ihmiselle oleminen johon koskettaminen liittyy. Eli näen sillä olevan suurta arvoa kun ajatellaan kuntoutumista.”

Enemmistä taas koki, että kosketuksen arvo on suuri ja että koskettamisen käyttö ja siitä puhuminen on tärkeää. Kosketus nähtiin työntekijää inhimillistävänä, ihmiselle luontaisena, läsnäolon tunteen luojana sekä keho-mieliyhteyttä vahvistavana.

”Näen kosketuksen merkityksen tärkeänä ja toivonkin tulevaisuudessa, että opinnoissa ja myös työelämässä otetaan keskusteluun ammatillisen kosketuksen merkitys.”

”Koskettaminen on ehdottoman tärkeää ja on erittäin tärkeää löytää oikeat tavat koskettaa asiakasta.”

”Toivoisin, että kaikki välittämiseen ja tunnekiintymykseen liittyvä olisi sallittumpaa, alalla on edelleen ajatusta liian kylmästä, ei tunnekiinnittyneestä työstä.”

Kysymyksessä 28 oli kyselyn viimeinen kysymys, jolla keräsimme aineistoa. Kysymyksessä pyydettiin vastaajaa kertomaan, *”mitä jos koskettaminen kiellettiin sosiaalialalla?”* Vastaukset jakaantuivat kolmeen kategoriaa; näihin, jotka pitivät muutosta positiivisena, vastauksiin, jotka pitivät asiaa neutraalina ja vastajiin, jotka pitäisivät koskettamisen kieltämistä sosiaalialalla huonona asiana.

Vastaajat, jotka kokivat ajatuksen koskettamisen kieltämisestä positiivisena asiana, näkivät asian joko työntekijää helpottavaksi, asiakkaan oloja parantavaksi tai yksinkertaisesti positiiviseksi muutokseksi. Koskettamisen kieltämisen koettiin parantavan asiakkaan turvallisuuden tunnetta tai vastaajat näkivät kosketuksen roolin niin pienenä, ettei tämä vaikuttaisi heidän työhönsä mitenkään.

Neutraalisti asiaan suhtautuvat kokivat, ettei muutos vaikuttaisi omaan työhön. Monet kuitenkin täsmensivät, että koskettamisen kieltäminen voisi olla osalla alasta myös negatiivinen tekijä.

”Joku pala ihmisyydestä jäisi suhteesta pois. Mutta toisaalta se turvaisi asiakkaiden turvallisuuden, koska sosiaalialallekin onnistuu pääsemään ihmisiä, jotka rikkovat ammatillisuuden rajoja.”

”Hyvä!”

”Omaan työnkuvaan se ei vaikuttaisi, mutta se voisi olla suuri menetys useiden työnkuvien ja asiakasryhmien osalta.”

Valtaosa vastaajista piti koskettamisen kieltämistä huonona asiana. Osa vastaajista ilmaisi, ettei koskettamista voi kieltää. Kieltämisen mahdottomuutta perusteltiin inhimillisyyden viemisenä töistä, tai työn muuttumisena epäluonnolliseksi. Osa vastaajista jakaantui niihin, jotka toimisivat kiellon mukaisesti, mutta kokisivat tilanteen haastavana, mutta myös niihin, jotka vastustaisivat kieltä esimerkiksi jatkamalla koskettamisen käyttöä salassa. Osa vastaajista ilmaisi tilanteen yksinkertaisesti olevan kamala tai kertoivat, että irtisanoisivat itsensä, jos koskettaminen kielletäisiin.

”Sopeutusin kyllä mutta sehän olisi täysin luonnotonta. Yksi tärkeä osa jolla osoittaa välittämistä. Miten lasten tai Vanhusten kanssa olla jollei saa koskettaa. Apua, kamala ajatus.”

”Lopettaisin työt. Sehän olisi sairasta. Samalla voisi kieltää puhumisen ja kommunikoida vaikka emojiilla.”

Osa vastaajista nosti vastauksissaan esiin tietyn asiakasryhmän tarpeet. Esimerkiksi kehitysvammatyö muuttuisi mahdottomaksi tai haastaisi kielellisiä ongelmia omaavien ihmisten kanssa työskenteleviä. Omaksi kategoriakseen nousi myös vastaajat, jotka ilmaisivat huolensa vuorovaikutussuhteessa tapahtuvasta muutoksesta. Kosketuksen kieltäminen tekisi työstä persoonatonta ja kliinistä, turvallisuuden tunne laskisi sekä korostaisi asiakkaan ja ammattilaisen välistä kuilua. Asiakassuhde myös jäisi pintapuolisemmaksi. Moni vastaaja toi myös näkökulman koskettamisen inhimillisyydestä ja ihmisen luonnollisesta tarpeesta käyttää kosketusta.

”Esimerkiksi kehitysvammaisten asumisyksiköissä ohjaajan kosketus voi olla ainoa asukkaan saama kosketus viikkoihin mikäli hänellä ei ole runsaasti kontaktia lähipiiriin. Tällöin olisi epäeettistä asukkaan kannalta, jos häneltä kiellettäisiin mahdollisuus kosketukseen.”

”Vuorovaikutus kärsisi suuresti. Kosketus oikeassa paikassa saattaa korvata monta sanaa.”

” Ihmisten parissa tehtävässä työssä, sekä ihmisyyden kokemuksessa kosketus on ihmiselle tärkeä ja jokainen kaipaa sitä jossain määrin. Tuntuu luonnottomalta, jos se kiellettäisiin.”

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksissä tuodaan esiin aineistosta nousseita tuloksia ja vastauksia opin- näytetyön tutkimuskysymyksiin. Tutkimustehtävämme oli selvittää yhdessä sosi- aalialan ammattilaisten kanssa kosketuksen käyttöä vuorovaikutuksessa. Ensis- jainen tutkimuskysymys oli, millaisia ajatuksia ja kokemuksia sosiaalialan amat- tilaisilla on kosketuksen käytöstä omassa työssään. Näihin pohjautuen tarkoitus oli selvittää sosiaalialalla vallitsevaa kosketuskulttuuria aikuisten parissa tehtä- vässä kohtaamistyössä hoitotyön ulkopuolella. Toisella tutkimuskysymyksellä selvitettiin, mitä on ammatillinen kosketus sosiaalialalla. Lisäksi meitä kiinnosti, mikä on kosketuksen arvo nyt ja tulevaisuudessa osana ammatillista osaamista sosiaalityön laadun näkökulmasta.

5.1 Millaisia ajatuksia ja kokemuksia sosiaalialan ammattilaisilla on kos- ketuksen käytöstä?

Kosketuksen voidaan nähdä olevan olennainen asiakastyötä tukeva elementti. Lähes 70 % vastaajista voidaan ymmärtää olevan yhtä mieltä kosketuksen posi- tiivisesta merkityksestä asiakkaan tukemisessa tunne- ja vuorovaikutustyössä. Vastaajista noin kolmannes oli huomannut kosketuksen myönteiset vaikutukset vuorovaikutussuhteen rakentumisen kannalta ja saman verran oli kokenut työs- sään tilanteita, joissa kosketuksesta oli apua tukiessa asiakasta vaikeiden tuntei- den käsittelemisessä.

Varsinkin niissä tilanteissa kun toisella on kuormittavia tekijöitä niin vahvis- taa se luottamussuhdetta kun tukee ja on läsnä ihminen ihmiselle siinä het- kessä. Koen että näihin hetkiin kuuluu myös se toisen halaaminen tai se että laittaa käden toisen käden päälle.

Kosketuksen käyttö osana työelämän kosketuskulttuuria näyttää aineiston mu- kaan olevan luontevimmillaan erilaisissa kohtaamisrituaaleissa ja tunteiden välit- tämisessä. Se ilmenee aineistossamme hyvin kulttuurillemme tunnusomaisesti kättelynä ja halaamisena tervehtimisen, hyvästelyn, ilon ja onnistumisen hetkissä luoden turvaa ja luottamusta. (Enäkoski & Routasalo 1998, 13, 29; Tainio ym. 2023, 73–74).

Oleellinen seikka kokemukseen kosketuksen käyttämisestä näyttää liittyvän kokemukseen asiakassuhteesta. Pitkissä ja tuttavallisissa asiakkuuksissa kosketusta käytetään sujuvasti. Vastaavasti etäisessä suhteessa ja tapaamisten ollessa harvoja, etenkin julkisen sektorin virastoilla, kuten TE-toimisto, sosiaalitoimisto ja vankila, ei kosketusta nähdä luontevana tai asianmukaiseksi. Näissä ympäristöissä työtä määrittävät tietyt normistot ja hallinnolliset toimintakäytännöt luovat raamit vuorovaikutuskäytännöille, eikä kyse ole vain työntekijän omista taidoista tai kyvystä kohdata asiakas. Työpaikan ohjeistukset näkyivät aineistossa syynä kosketuksen käyttämättä jättämiseen. Vastaajat toivat esiin myös asiakkaan ja työntekijöiden roolien epäsuhtaisuutta, taustalla valtaero. Voikin nähdä, että osalle ammattilaisia fyysisen kosketuksen käytön rajaaminen on keino säilyttää ammatillisuus. Sosiaalityöntekijän valta-asemasta johtuva ristiriitainen työnkuva luo haasteita vuorovaikutukseen: ihmisten suhteella toisiinsa ja ympäristöllä on vaikutusta kosketuksen merkitykseen (Mönkkönen 2018, 64; Talentia 2022, 26, 31; Enäkoski & Routasalo 1998, 72).

”Työskentelen aikuissosiaalityössä ja minulla on virka. Viranhaltijana koen, ettei koskettaminen kuulu työhöni. Tilanteeni on eri, kuin vaikka laitoksessa työskentely, tai aloilla jossa ollaan samojen asiakkaiden kanssa liki päivittäin. Itse tapaan asiakkaitani noin kerran kuussa.”

”En juurikaan käytä, vankilassa on hyvin vahvat fyysiset rajat.”

Työpaikan kulttuuria ja etäistä viranhaltijan suhdetta kuvasi hyvin yhden vastaajan toteamus:

Inhimillisyyttä ja koskettamista katsotaan joskus negatiivisesti työyhteisöissä.

Vastaaja siis koki koskettamisen osaksi inhimillisyyttä, mutta koki viranhaltijan roolin jollain tavoin epäinhimillistäväksi. Työntekijän roolin korostaminen vaatii suhteessa oman auktoriteetin vahvistamista etäännyttämällä. Osa vastaajista taas koki koskettamisen olevan osa heidän persoonallisuuttaan. Yli 10 % vastaajista ei kokenut, että heidän suhteensa kosketukseen olisi muuttunut. Noin 80 % vastaajista kokikin, että työntekijän oman persoonan tulisi vaikuttaa koskettamisen käyttöön työssä ja 65 % oli sitä mieltä, että henkilökohtaisen historian tulisi

vaikuttaa koskettamisen käyttöön. Ihmisillä on henkilökohtainen kosketusrepertuaarinsa, joka kehittyy ja muuntuu kulttuuristen ja yksilöllisten kokemusten vaikutuksesta. (Tainio ym. 2023, 22).

Kinnunen ym. (2019) mukaan kosketus on voimakas ele, jolla voidaan vahingoittaa ja saada aikaan hyvää. Seksuaalinen häirintä ja monikulttuurisuus ovat seikkoja, jotka haastavat näkemystä kosketuksen käytöstä. Ammattilaisen on hyvä huomioida mm. asiakkaan psykofyysinen ulottuvuus ja taustat tehdessään päätöstä kosketuksen käytöstä. (Kinnunen ym. 2019, 17.) Aineistosta nousi esiin, että kosketusta vältellään väärinymmärryksen pelossa. Sukupuoleen liittyvät normit ja monikulttuurisuus näyttäytyivät tässä opinnäytetyössä kuitenkin melko vähäisenä esteenä kosketuksen käytölle. Terveysteen ja hygieniaan liittyvät rajoitteet näyttäytyivät nekin aika vähäisinä, ollen vain muutamissa vastauksissa esillä mm. asiakkaan epähygieenisuus, syyhy ja luteet sekä tartuntataudit. Koronan vaikutuksesta kosketuskulttuuria köyhdyttävänä tekijänä mainitsi vain harva mm. kättelyn jääneen yleisesti pois työympäristössään. Asiakkaan tahto ja taustan huomioiminen sekä hänen oman tilansa kunnioittaminen näyttävät olevan merkittäviä seikkoja, joiden koetaan toisinaan estävän kosketuksen käyttöä. Työntekijät tuntuvat vastausten perusteella tekevän tulkintoja, kuten asiakkaan sulkeutuneisuus, ahdistuneisuus, vetäytyneisyys ja välttelevyys, jotka viestivät heille asiakkaan haluttomuudesta ottaa vastaan kosketusta. Vastauksissa näkyy myös pelko siitä, että kosketus aiheuttaisi negatiivisen reaktion asiakkaassa. Asiakkaan erityispiirteet kuten aistiyliherkkyys, autisminpiirteet, rajattomuus tai mahdollinen traumatausta vaikuttavat myös. Asiakkaan päihtyneisyys ja aggressiivisuus koetaan luonnollisesti kosketusta rajaavia.

Itsemääräämisoikeus ja rajat sekä niihin liittyen asiakkaan suostumus nähdään tärkeänä. Aineistosta näkyy, että alalla koetaan tärkeäksi kunnioittaa paitsi asiakkaan niin myös työntekijän omia rajoja, huomioida itsemääräämisoikeus, fyysinen koskemattomuus ja turvallinen henkilökohtainen tila. Kosketusta tuleekin sen vuoksi käyttää harkiten luvan kanssa väärintulkintojen ja oikeuksien turvaamisen vuoksi. Asiakaslähtöisyys näkyy vahvana ja työntekijät kokevat, että kosketus on sujuvinta ja turvallista aloitteen tullessa asiakkaan puolelta.

Kosketuksen käytön pois jättäminen työn käytännön tilanteissa voidaan aineiston pohjalta nähdä johtuvan myös työntekijän omista henkilökohtaisista rajoitteistaan

kuten persoona, aiemmat kosketuskokemukset, tilanne, kulttuuri ja ympäristön asenteet. (Enäkoski & Routasalo 1998, 36) Työntekijä ei siis halua koskea tai tulla kosketuksi johtuen omasta kosketushistoriastaan ja voi kokea jopa kosketuksen olevan tabu liittyen kulttuurimme yksin pärjäämisen ja pidättyväisyyden perinteeseen yhdistettynä koskettamisen seksuaalisointiin (Kinnunen 2013, 11, 98). Työkokemus oli muuttanut noin 70 % vastaajista suhdetta kosketukseen, kun taas yhteiskunnalliset ilmiöt hieman alle puolella. Julkinen keskustelu oli vaikuttanut noin 20 % vastaajista. Suurimmalla osalla vastaajista kynnys käyttää kosketusta oli kasvanut ajan myötä.

5.2 Mitä on ammatillinen kosketus sosiaalialalla?

Ammatillinen kosketus näyttäytyy vastauksissa hyvin hajanaiselta kokonaisuudelta. Käytännöt ja näkökulmat vaihtelevat laajasti ja pääpainona sen käyttämisessä ja käyttämättä jättämisessä näyttäytyy olevan varovaisuus ja riskien huomioiminen. Vain alle 60 % uskoo kosketuksen kuuluvan ammatillisuuteen ja 62 % käyttää sitä tietoisesti.

Noin kolmasosa vastaajista kykeni selkeästi erittelemään koskettamiseen käyttämän tietopohjansa. Ajankuva näkyy mielestämme traumainformoidun työotteen erottumisessa useissa vastauksissa. Traumainformoitu työote on tuore ilmiö suomalaisessa keskustelussa ja samanniminen teos julkaistiin vasta viime vuonna (Johanna Linner Matikka – Traumainformoitu työote 2023). Lisäksi puolella vastaajistamme oli historiaa mielenterveys- ja päihdetyöstä, jossa traumainformoitu työote on otettu vahvemmin käyttöön. Muilta vastauksiltaan teoriapohja oli hyvin hajanainen ja mitään muuta tietopohjaa ei saanut useampaa kuin yhtä mainintaa. Esimerkiksi tässä opinnäytetyössä eriteltyä teoriapohjaa, kuten Tainio ym. (2023) kosketuksen vuorovaikutustehtäviä ei yhdessäkään vastauksessa mainittu, vaikkakin suurin osa vastaajista kuvaa sen mukaista kosketuksen käyttämistä erilaisissa asiakastilanteissa, kuten rituaalisissa kohtaamiskäytännöissä tai välittävänä kosketuksena lohduttaen, tai myötätuntoa vahvistaen. Suuri osa vastaajista ei käyttänyt kosketusta tietoisesti, mikä selittänee sen, että vastaajat koskevat spontaanisti, omaa kokemustaan, intuitioon, kosketushistoriaansa ja kosketusrepertuaariaan hyödyntäen.

Ammatillisen kosketuksen rooli ei näyttäydä vastaajien työpaikalla kovinkaan arvokkaana, sillä vain 20 % on saanut ohjeita koskettamisen käyttämisestä työpaikallaan ja 33 % puhuu koskettamisen käyttämisestä työyhteisönsä sisällä. Lähes kaikki vastaukset organisaation ohjeista esittelivät koskettamisen riskitekijöitä. Tästä huolimatta viisi vastaajaa eritteli työpaikan tai työyhteisön tietopohjaksi. Vastauksissa painottuu koskettamisen käyttämisen työntekijä ja asiakaskohtaisuus sekä suostumusperustaisuuden pohdinta. Moni vastaaja viittasi myöskin saaneensa opiskeluiden aikana teoretietoaa aiheesta, mutta lähes kaikki vastaajat kokivat, että aiheesta tulisi puhua lisää.

Ammatillisuuden hajanaisuus näkyi myös suostumusperustaisuudessa. Vaikka moni vastaaja pohti suostumusperusteisuutta ja 80 % oli sitä mieltä, että asiakkaalta täytyy saada lupa koskettamisen käyttöön, niin suostumuksen kysymisen käytännöt ja mielipiteet vaihtelivat laajasti. Noin puolet vastaajista kokivat, että lupa on kysyttävä aina kun osa taas koki, että luvan kysyminen tekisi tilanteesta luonnottoman. Sanallistamiseen liittyvien käytäntöjen vaihtelu saattaa selittyä sillä, että sanallisesta suostumuksesta on alettu keskustella enemmän Me too-kampanjan ja esimerkiksi 2023 voimaan tulleen seksuaalirikoslainsäädännön näkökulmista, jota on kutsuttu myös ”suostumuslakina” (Oikeusministeriö n.d.). Kosketuksen voima on suuri. Hyvä kosketus korjaa, mutta ei-toivottu kosketus saa aikaan paljon vahinkoa (Kinnunen ym. 2019, 17). On tärkeää, että kosketuksen seurauksista on alettu keskustella enemmän, mutta varovaisuus näkyy pidättäytymisenä kaikesta kosketuksesta vastauksissamme.

5.3 Arvo, laatu tulevaisuudessa?

Vastauksissa valtaosa koki kosketuksen arvona tulevaisuudessa tärkeänä osana sosiaalialaa ja lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, ettei siitä keskustella tarpeeksi. Sen arvo tunnustettiin joko tässä hetkessä tai kasvavana, tärkeänä työkaluna osana sosiaalialan vuorovaikutustyötä. Kosketuksen käyttämisen eettinen harkinta näkyi arvopohdinnassa vahvana, mutta osa mielsi, että koskettaminen tulisi olla työkentästä riippuvainen. Vastaajamme käyttivät koskettamista laajasti, mutta toivoisivat selkeämpiä ohjeistuksia ja teoriaa sen käyttämisen vahvistamiseksi.

Vaikka kosketusta käytetäänkin laajasti, sen tietoisessa käyttämisessä ja teoriapohjassa olisi vastausten perusteella vielä toivomisen varaa. Kosketus koettiin osaksi inhimillisyyttä ja kysymys sen kieltämisestä toi vahvasti esille vastaajien arvopohjaa; jotain inhimillistä ja luonnollista katoaisi. Koronapandemian vuoksi kosketus hetkellisesti katosi ja yksi vastaaja tiivisti näkökulmaansa tuosta ajasta:

Korona-aikana huomasi, että koskettaminen kieltö teki työstä kylmän kliinistä ja persoonatonta. Yksi työväline puuttui.

Kosketuksen hyödyille löytyy tieteellinen pohja mutta sen merkityksestä työvälineenä tunnetyössä ja vaikutuksista asiakkaisiin kaivataan lisää tietoa. Kosketus on elintärkeä ja tehokas keino osoittaa empatiaa, turvaa ja välittämistä ja sen avulla voidaan rakentaa positiivista yhteyttä. Kosketuksella koetaan olevan tärkeä tehtävä ja sen rooli on merkittävä osana vuorovaikutusta suhdetyössä. Sosiaalialalla työntekijöiltä edellytetään vahvoja vuorovaikutustaitoja sekä omien tunteiden säätelykykyä ammattilaisen roolissa. (mm. Kinnunen ym. 2019, 11–12, Koponen 2009, Saari 2021.) Omat havaintomme kosketuksen ammatillisuudesta tässä opinnäytetyössä ovat vahvasti samankaltaisia aiempien tutkimuksien kanssa. Vaikka tunteiden kokeminen on osa ihmisyyttä ja pääsääntöisesti kohtaaminen perustuu tasavertoiseen ja kunnioittavaan sekä toivoa ylläpitävään suhteeseen voi etäisyyden sääntely näkyä myös työnkuvan vaatimana kylmän viileänä käyttäytymisenä, joka pahimmillaan tuottaa työntekijälle tunnettaakkaa ja työssä uupumista (Kero 2018, Virtanen 2021). Koskettamiseen liittyy varautunut suhtautumista mm. epävarmuutena olemassa olevia sääntöjä ja koskettamisen rajoja kohtaan aiheuttaen jopa pelkoa kosketuksesta väärintulkintoja ja konflikteja laukaisevana tekijänä (Lampinen 2022). Oma aineistomme on myös samaa mieltä siitä, että vaikkakin tutkimukset ovat lähes yksimielisesti positiivisen kosketuksen kannalla niin ammattilaisten keskuudessa kosketuksen käyttämättä jättämistä perustellaan huomattavasti enemmän kuin sen tietoista käyttöä (mm. Saari 2021).

Sosiaalihuollon asiakkailla on kuitenkin oikeus saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa (22.9.2000/812) ja pidämme huolestuttavana, ettei kosketusta käytettäisi tietoisesti. Toisaalta asiakastyö on inhimillistä vuorovaikutusta, ja siihen vaikuttavat samat vuorovaikutuksen ilmiöt kuin kaikessa muussakin kohtaamisessa (Mönkkönen 2018, 17). Sosiaalityö ei ole välttynyt tehokkuuden ja tehostamisen

megatrendeiltä (Juhila 2006, 72) ja sosiaalityötä tulisi jatkuvasti toteuttaa pienimillä resursseilla entistä tehokkaammin. Kosketusta voitaisiin hyödyntää enemmän. Ihmiset voivat entistä enemmän pahoin ja ovat yksinäisempiä kuin ennen, mutta usein ratkaisuja on haettu teknologisista ratkaisuista (Kinnunen ym. 2019, 16). Koskettamisen lukuiset hyödyt ovat mielestämme ja tämän opinnäytetyön aineiston perusteella jääneet tarpeettomasti sivuun ja nyt jos koskaan olisi aika saada sen positiiviset vaikutukset keskiöön.

6 POHDINTA

6.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyö tehdessä olemme seuranneet TAMKin hyvän tieteelliseen käytäntöön kuuluvia ohjeistuksia (Arene 2020) sekä opinnäytetyön yleisiä eettisiä periaatteita noudattaen. (Tuomi & Sara-järvi 2018, 86.) Opinnäytetyön validiuteen pyrimme rakennevalidiuden kautta. Dokumentoimme, miten olemme päätyneet luokittelemaan ja kuvaamaan kyselyymme osallistuneiden näkemyksiä. Olemme myös pyrkineet perustelemaan kaikki valintamme uskottavasti ja läpinäkyvästi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.) Kyselyymme vastanneet ovat tehneet niin vapaaehtoisesti ja anonyymisti. Olemme esittäneet käyttämämme lähteet asianmukaisesti.

Olemme pyrkineet esittämään aineistomme objektiivisesti, vaikkakin emme voi välttyä siltä, että aineiston esittelyyn liittyy aina tulkintaa. Opinnäytetyötä tehdessä huomiomme on voinut kiinnittyä vain tietäntyyppiseen aineistoon, jolloin olisimme etsineet vahvistusta ennakkokäsityksillemme. Olemme pyrkineet osoittamaan tulkintamme avoimesti ja suorilla lainauksilla näyttäneet, kuinka olemme tulleet tekemiimme päätelmiin. (Kananen 2008, 121–123).

Noudatimme salassapitovelvollisuutta koko prosessin ajan ja sen loputtua. Informoimme osallistujia kaikista tietosuojaan liittyvistä asioista kyselyn yhteydessä. Emme keränneet tunnistetietoja vastaajista. Suojasimme aineiston käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Hävitämme kerätyn aineiston opinnäytetyön valmistuttua.

6.2 Opinnäytetyön prosessi ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyömme otettiin mielenkiinnolla vastaan, joka näkyi myös vastausten määrässä. Vastauksista ilmeni aiheemme tärkeys ja ajankohtaisuus ja saimmekin tärkeää palautetta siitä, että aiheesta kaivattaisiin lisää tutkimusta ja keskustelua. Tiedon keruun lisäksi omaa opinnäytetyötämme varten, olikin yksi tavoitteemme tiedon lisäämisen ohella herätellä keskustelua kosketuksesta ja sen merkityksestä paitsi sosiaalialalla niin myös laajemmin yhteiskunnassa. Tämä

ohjasi meitä mm. valitsemaan sosiaalisen median tiedonkeruun välineeksi. Tuomme julkaisemaan opinnäytetyömme keskeisimmät tulokset Facebookin Sosionomien uraverkosto- sivustolla jakaen myös linkin opinnäytetyöhömmme. Toivomme tämän tukevan ammattilaisten tietoista itsereflektiota kosketukseen liittyen mutta myös herättävän laajemmin keskustelua niin ammattilaisten keskuudessa kuin laajemminkin työelämän ja julkisen keskustelun areenoilla.

Onnistuimme saamaan laajasti hiljaista tietoa kosketuksen käyttämisestä ammatilaisilta, ja vastausten analysointi avasi myös omia silmiämme uusille näkemyksille. Eräs tällainen oli etätyöskentelyyn liittyen yhden vastaajan tulkinta kosketuksesta työvälineenä virtuaalisessa vuorovaikutuksessa. Olemme opinnäytetyössä tuoneet esille yhteiskuntamme kehittyvän kovaa vauhtia teknologiseen suuntaan, ja pontta kohtaamisen yleistymiseen etänä antoi myös koronapandemia. Kehityksen takia onkin hyvä olla uusille näkemyksille auki ja voisi olla mielenkiintoista jatkotutkia, miten kosketuksen kaltaista tunnettyötä tehdään virtuaalimaailmassa. Toiseksi kiinnostavaksi aiheeksi itsellemme nousi ammattilaisten ajatuksia ja kokemuksia tutkiessamme, että minkälaisen merkityksen kosketuksen käyttäminen työvälineenä saa asiakkaiden suunnalta.

Lähtökohtamme aiheeseen oli huoli siitä, onko kosketus katoava luonnonvara alamme ammattilaisten käsissä ja perustuuko sen käyttö lähinnä jokaisen työntekijän omaan kosketushistoriaan ja mielenkiintoon kehittää oma kosketusrepertuaariaan yhteisen ammatillisen kaikupohjan puuttuessa. Pyrimme kuitenkin olemaan tuomatta tätä esiin kyselylomaketta luodessa sekä tulosten analyysissä. Työmme pohjalta on todettava, että aiheena sosiaalialan ammattilaisten kosketuskulttuuri ja ammatillinen kosketus on todella moniulotteinen ja monelle hyvin henkilökohtainen piilottaen erinäisiä normeja ja tabuja. Tämä näkyi aineistossa mm. kosketuksen käytön välttelemisen sekä siinä, että kynnys kosketuksen käyttämiseen oli kasvanut työhistorian edetessä. Aineisto näyttäytyy opinnäytetyösämme olleen ydinteesin (Burr 2015, Juhila 2006;2018) mukaisesti muodostuvan aina aikaan ja paikkaan sidonnaisena saaden merkityksensä vuorovaikutussuhteen osapuolten rooleista ja toiminnasta. Aineistomme koostui hyvin erilaisista taustoista, mm. työhistoria ja nykyinen työskentelysektori, tulevista ammattilaisista. Jatkotutkimusta voisi tehdä kohdistamalla kiinnostus siihen, kuinka erilaiset työympäristöt poikkeavat toisistaan kosketuksen käyttämisessä työssään.

Halusimme saada opinnäytetyössämme esiin mahdollisia kehitystarpeita sosiaalityön ammatillisuudessa. Olemmekin sitä mieltä, että kosketukseen tulisi ehdottomasti kiinnittää enemmän huomioita sekä ammatillisessa koulutuksessa mutta myös työpaikoilla. Koemme tärkeäksi, että kosketuksen käyttö saisi tuekseen enemmän yhtenäistä ammatillista pohjaa, eikä jäisi niin vahvasti työntekijöiden persoonan ja intuition varaan. Tällä voisi olla paitsi laadullinen ulottuvuus koostamistyöhön asiakkaan näkökulmasta mutta myös työntekijän työssäjaksamista ja koko työyhteisön hyvinvointia tukeva vaikutus. Ammatillisen kosketuksen oppiminen ja omaksuminen osaksi ammatti-identiteettiä on riippuvainen koulutusperustan, ammattikunnan ja työympäristön sosiaalistavista arvoista ja normeista mutta myös siitä, millaista kosketusnormistoa kukin työntekijä tuottaa omalla käyttäytymisellään osana ammatillista viiteryhmää. (Kinnunen ym. 2019, 63–64.) Työpaikoilla voitaisiin käydä kehittävää keskustelua työntekijöiden omista kosketuskokemuksissa ja työyhteisöjen arvojen pohjalta siitä, millaista kosketuskulttuuria työympäristö edustaa ja mitä kosketustaitoja työntekijöiltä edellytetään. Tietoisuutta tulisi suunnata ennen kaikkea kosketuksen positiivisiin merkityksiin ja tehtäviin sekä auttaa työntekijöitä ja työyhteisöjä kehittymään tekemällä näkyväksi ajattelutapoja ja ennakkoluuloja, jotka estävät kosketuksen laadukkaana käyttämisen työvälineenä. Kosketus on työtaito muun sosiaalialan substanssiosaamisen ohessa. Se on kehittyvä ammatillinen taito ja eettinen lähestymistapa laadukkaaseen työhön (Kinnunen ym. 2019, 11–14). Ammatillisina olemme tärkeässä asemassa vaikuttamassa nyt ja tulevaisuudessa, millaista kosketuskulttuuria siirämme seuraaville sukupolville. Meidän tulee olla tietoisia kosketuskulttuurista eli kosketukseen liitetystä merkityksistä, uskomuksista ja arvoista sekä niihin vaikuttavista aikakauden ja kulttuurisen ympäristön tekijöistä mm. ideologiat, politiikka ja sosiaaliset olosuhteet. Luomme koko ajan vuorovaikutuksen kautta kohtaamisissa uutta tapa-, ja tunnekulttuuria ja ammatillinen kosketus on tiukasti sidoksissa kosketusnormeihin. (Kinnunen ym. 2019, 72–73.)

Yhdymme opinnäytetyömme pohjalta ehdottomasti Kinnusen ym. (2019) ajatukseen koskettamisesta tärkeänä taitona, jonka mahdollisuuksia voisi hyödyntää alallamme jatkossa laajemmin työkaluna parantamassa työn laatua. Toivommekin, että ammattilaisten keskuudessa ja etenkin työpaikoilla rikottaisiin kosketusta tabuna ja mahdollistettaisiin tulevaisuudessakin inhimillisyyteen perustuvaa koskettavaa sosiaalityötä.

LÄHTEET

Aaltola J, & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uud. ja täyd. p. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Arene 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Verkkosivu. Viitattu 5.5. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf? t=1578480382>

Avekki n.d. Fyysiset menetelmät. Verkkosivu. Viitattu 27.5.2024. <https://www.turvallisuuskoulutus.fi/avekki/>

Burr, V. 2015. Social constructionism: Third edition. Routledge. New York.

Cekaite, A. & Mondada, L. (2021) Touch in social interaction: touch, language, and body. London: Routledge.

Duodecim 2011. Korttesluoma, S & Karlsson, H. Oksitosiini, kiintymyksen ja sosiaalisuuden neuropeptidi Viitattu 6.11.2023 <https://www.duodecimlehti.fi/duo99526>

Enäkoski, R & Routasalo, P. 1998. Kosketuksen voima. Kirjayhtymä Oy. Helsinki.

Finnegan, R. 2005. Constance Classen (Toim.). eBook 2020. Tactile communication. The book of touch. London: Routledge.

Harto, P. 2014. Suomalaiset Facebookissa 2011–2014 – käyttäjämäärät ja kuvaajat. Verkkosivu. Viitattu 28.3.2024 <https://harto.wordpress.com/2014/01/14/suomalaiset-facebookissa-2011-2014-kayttajamaarat-ja-kuvaajat/>

Helsingin Sanomat. Kosketuksen puute vaivaa ihmisiä, ja se jopa vaarantaa terveyden ja hyvinvoinnin. Viitattu 7.11.2023. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000007773937.html>

Hertenstein, M. J. (2002) Touch: Its Communicative Functions in Infancy. Human development. [Online] 45 (2), 70–94.

Huttunen, M. 2014. Aistin ja muistan, siis olen ja elän. Lääketieteellinen Duodecim aikakauskirja. 130(24):2427–9. <https://www.duodecimlehti.fi/duo11985>

Högdahl, L. & Mansikkaviita, J. 2022. Huumorin vaikutus työhyvinvointiin sosionomin ammatissa. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Invest. 2023. Yksinäisyyden lisääntyminen on jatkunut myös koronarajoitusten purkamisen jälkeen. Verkkosivu. Viitattu 3.5.2024. <https://invest.utu.fi/fi/news/yksinaisyyden-lisaantyminen-on-jatkunut-myo-koronarajoitusten-purkamisen-jalkeen/>

Jokinen, A. 2017. Tavoiteltavat sosiaalityöntekijän ominaisuudet ja vuorovaikutusasetelmat asiakkaan kohtaamisessa opiskelijoiden tulkitsemina. Tutkielma: Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 25(3), 1919–207. Tampereen yliopisto. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104365/tavoiteltavat_sosiaalityontekijan_ominaisuudet_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina : sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. 2018. Aika, paikka ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 93. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karjalainen, J., Nieminen, R. 2015. Hoitajien kokemuksia MAPA-koulutuksen käytöstä hoitotyössä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Kero, S. 2018. Kehollisuus ja tunteet sosiaalityössä. Vuoropuhelua ihmisyyden ja ammattilaisuuden kanssa. Sosiaalityö Pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/58641/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201806203275.pdf>

Kinnunen, Taina. (2013) Vahvat yksin, heikot silytyksin: otteita suomalaisesta kosketuskulttuurista. Helsinki: Kirjapaja.

Kinnunen, T., Parviainen, J. Haho, A. & Jolkkonen, M. (2019). Ammatillinen kosketus: Kuinka tunnetyötä tehdään. Helsinki: Kirjapaja.

Koponen, J. 2009. Kosketuksen merkitys. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Opettajankoulutuslaitos Jyväskylän yliopisto. Viitattu 7.11.2023 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/23026/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201003101311.pdf>

Lampinen, A. 2022. Saako koskettaa? Luokanopettajaopiskelijoiden käsityksiä kosketuksesta opettajan vuorovaikutuskeinona. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta Kandidaatintutkielma 2022. Tampereen yliopisto.

Linner Matikka, J. ym. 2023. Traumainformoitu työote. Jyväskylä: PS-kustannus. 2. painos

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä: asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.

Oikeusministeriö. N.d. Uusi seksuaalirikoslaki. Verkkosivu. Viitattu 5.5.2024 <https://oikeusministerio.fi/seksuaalirikoslaki>

Perustuslaki. 11.6.1999/731. Viitattu 27.5.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Ronkainen, S & Karjalainen, A. 2008. Sähköä kyselyyn! web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Rovaniemi. Lapin yliopisto.

Routasalo, Pirkko: Fyysinen kosketus iäkkään potilaan hoitamisessa hoitajan kokemana. Gerontologia 1998, nro 1, s. 22–29

Saari, J. 2021. Kosketus koulussa: Rehtoreiden silmin nähtynä. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Pro gradu tutkielma. Tampere University. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/124667/SaariJanne.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301. Viitattu 27.5.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Superlehti 2019. Hakkala, H. Suomalaiset koskevat vältellen – kosketus on kuitenkin hoitotyössä suuri voimavara. Verkkosivu. Viitattu 6.11.2023. <https://www.superlehti.fi/hyvinvointi/suomalaiset-koskevat-valtellen-kosketus-on-kuitenkin-hoitotyossa-suuri-voimavara/>

Styrman, T. & Tornainen, T. 2018. Kunnioittavan kosketuksen käsikirja: ammatillinen hoitokohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Jyväskylä. PS-kustannus.

Särkelä, A. 2015. Välittäminen ammattina. 2. painos. Tampere: Vastapaino.

Tainio, L, Karvonen, U & Heinon, P. 2023. Koskettava koulu: koskettaminen vuorovaikutuksessa ja pedagogisessa toiminnassa. Helsinki. Gaudeamus.

Talentia 2022. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Toimitus Heikkinen, A. Punamusta Oy 2022.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yliopisto. Finlectura.

Virtanen, L. 2021. Kohtaaminen ja vuorovaikutus sosiaalityössä. Asiakkaan oikeus hyvään kohteluun. Kandidaatin tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/74432/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202103011800.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

LIITTEET

Liite 1. Kysely

[Linkki alkuperäiseen kyselyyn \(aukeaa uuteen ikkunaan\)](#)

Tämä kysely on osa sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyötä. Tämän kyselyn myötä tarkoituksena on selvittää, millaisia ajatuksia ja kokemuksia sosiaaliala-nammattilaisilla on kosketukseen liittyen aikuisten kanssa työskennellessä hoito-työn ulkopuolella.

Tietojen käyttäminen

1. Täyttämällä ja lähettämällä tämän kyselyn hyväksyt antamiesi vastausten käytön opinnäytetyössä. Mikäli et anna lupaa vastauksiesi käyttöön, voit poistua kyselylomakkeelta sulkemalla selaimen. *Pakollinen kysymys.

- [Osallistun kyselyyn](#)

2. Ymmärrän, että kyselyssä ollaan kiinnostuneita aikuisten parissa työskente-lystä ei-hoidollisissa asiakastilanteissa. *Pakollinen kysymys.

- [Kyllä.](#)

Taustatiedot

3. Ikä. *Pakollinen kysymys.

- [18-25](#)
- [25-35](#)
- [35-45](#)
- [45-55](#)
- [55-65](#)
- [65-](#)

4. Sukupuoli. *Pakollinen kysymys.

- [Nainen](#)
- [Mies](#)
- [Muu](#)
- [En halua kertoa](#)

5.Koulutus. *Pakollinen kysymys.

- Sosionomi
- Sosiaalityöntekijä
- Yhteisöpedagogi
- Lähihoitaja
- *Muu, mikä?*

6.Työkokemus sosiaalialalta vuosina. *Pakollinen kysymys.

- 1-5
- 5-10
- 10-15
- 15-20
- 20+

7.Minkä kaikkien asiakasryhmien parissa olet työskennellyt? *Pakollinen kysymys.

- Mielenterveys- ja päihdetyö
- Ikäihmis- ja seniorityö
- Vammaistyö
- Kehitysvamma- ja autistityö
- Varhaiskasvatus
- Koulutyö
- Työikäisten aikuissosiaalityö
- Perhetyö
- Lastensuojelu
- Nuorisotyö
- Projektityö
- *Muu, mikä?*

8.Mikä on nykyinen työskentelysektorisi? *Pakollinen kysymys.

- Kunta tai kuntayhtymä
- Valtio, valtion liikelaitos
- Järjestö, säätiö tai vastaava
- Yritys
- Seurakunta
- Oma yritys, työllistän itseni

9.Oletko tällä hetkellä sosiaalialan työssä? *Pakollinen kysymys.

- Kyllä
- Ei

Taustoittavia kysymyksiä

Seuraavaksi kysymme yleisistä näkökulmista kosketuksen käyttämiseen sosiaalialalla

10. Ilmaise mielipiteesi seuraavista väittämistä. *Pakollinen kysymys.

Kosketuksen käyttö sosiaalialalla on tärkeää

- En lainkaan samaa mieltä, osittain eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, osittain samaa mieltä, täysin samaa mieltä

Koskettaminen kuuluu ammatillisuuteen sosiaalialan työssä

- En lainkaan samaa mieltä, osittain eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, osittain samaa mieltä, täysin samaa mieltä

Millaisia kokemuksia sinulla on kosketuksen käytöstä asiakastyössä?

11. Miten käytät kosketusta työssäsi? *Pakollinen kysymys.

- Kirjoita vastaus

12. Millaisissa tilanteissa koet kosketuksen käytön luontevaksi? *Pakollinen kysymys.

- Kirjoita vastaus

13. Millaiset tekijät estävät kosketuksen käyttöä työssäsi? *Pakollinen kysymys.

- Kirjoita vastaus

14. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? *Pakollinen kysymys.

Suhteeni koskettamisen käyttöön asiakastyössä on muuttunut työkokemukseni aikana

- En lainkaan samaa mieltä, osittain eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, osittain samaa mieltä, täysin samaa mieltä

Suhteeni koskettamiseen on muuttunut yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutuksesta

- En lainkaan samaa mieltä, osittain eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, osittain samaa mieltä, täysin samaa mieltä

Suhteeni koskettamiseen on muuttunut julkisen keskustelun vaikutuksesta

- En lainkaan samaa mieltä, osittain eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, osittain samaa mieltä, täysin samaa mieltä

15. Miten suhteesi koskettamiseen on muuttunut? Voit kuvailla vapaasti alle.

- Kirjoita vastaus

Millaisen kosketuksen koet ammatilliseksi?

16. Käytän kosketusta tietoisesti työvälineenä. *Pakollinen kysymys.

- Kyllä
- Ei

17. Millaisissa tilanteissa olet huomannut kosketuksen tukevan asiakastyötä?

*Pakollinen kysymys.

- Avoin vastaus

18. Mitä mieltä olet seuraavasta väittämästä? *Pakollinen kysymys.

Asiakkaalta tulisi aina kysyä lupa kosketuksen käyttämisestä.

- En lainkaan samaa mieltä, osittain eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, osittain samaa mieltä, täysin samaa mieltä

19. Asiakkaalta luvan kysyminen kosketuksen käytöstä. Voit perustella edellisen kysymyksen vastaustasi alle.

- Kirjoita vastaus

Mihin perustat koskettamisen käyttämisen työssäsi?

Tässä osiossa kysymme kosketuksen käyttöä ohjaavia tietoja, taitoja ja asenteita

20. Mihin tietopohjaan perustat koskettamisen käyttämisen työssäsi? *Pakollinen kysymys.

- Kirjoita vastaus

21. Ota kantaa väittämiin

Kuinka paljon työntekijän oman persoonan tulisi vaikuttaa kosketuksen käyttöön työssä? *Pakollinen kysymys.

- Ei lainkaan, vain vähän, en osaa sanoa, jonkin verran, paljon

Kuinka paljon oman henkilökohtaisen historiani ja suhtautumiseni tulisi vaikuttaa kosketuksen työssäni?

- Ei lainkaan, vain vähän, en osaa sanoa, jonkin verran, paljon

22. Olen saanut työssäni organisaatiolta ohjeita koskettamisen käytöstä. *Pakollinen kysymys.

- Kyllä
- Ei

23. Millaisia ohjeita? Voit tarkentaa halutessasi

- Kirjoita vastaus

24. Työyhteisössäni puhutaan koskettamisen käyttämisestä. *Pakollinen kysymys.

- Kyllä
- Ei

25. Miten työyhteisössäsi puhutaan koskettamisen käyttämisestä? Voit tarkentaa halutessasi

- Kirjoita vastaus

Lopuksi

26. Keskustellaanko kosketuksen merkityksestä mielestäsi tarpeeksi? *Pakollinen kysymys.

- Kirjoita vastaus

27. Millaisena näet kosketuksen arvon tulevaisuudessa osana ammatillisuutta sosiaalialalla? *Pakollinen kysymys.

- Kirjoita vastaus

28. Mitä jos koskettaminen kiellettäisiin sosiaalialalla? *Pakollinen kysymys.

- Kirjoita vastaus

Saatekirje opinnäytetyöhön

Tämä kysely on osa opinnäytetyötämme Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomin (AMK) tutkinto-ohjelmassa.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia sosiaalialalla vallitsevaa kosketuskulttuuria yhdessä sosiaalialan ammattilaisten kanssa. Tavoitteena on selvittää millaisia ajatuksia ja kokemuksia heillä on kosketukseen liittyen. Olemme kiinnostuneita siitä, millaisena näyttäytyy kosketuksen merkitys ja ammatillisuus osana vuorovaikutustaitoja.

Millaista on kosketuksen käyttäminen; miten ja miksi sitä käytetään? Minkä arvon kosketus saa nyt ja tulevaisuudessa sosiaalityön laadun näkökulmasta?

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä tietoisuutta ja herättää keskustelua kosketuksen merkityksestä sosiaalialalla.

Kosketuksen käyttämisestä on julkaistu tutkimuksia ja kirjallisuutta liittyen varhaiskasvatukseen ja esimerkiksi ikäihmistyöhön. Näissä kosketus kuuluu luonnollisesti osaksi perushoivaa ja hoitotyötä. Esimerkiksi asiakkaan siirtely vuoteessa tai perushoiva ovat tärkeitä työtä, mutta tästä aiheesta löytyy jo valmiita tutkimuksia. Haluamme siis tässä kyselyssä kartoittaa kokemuksia aikuisten parissa tehtävästä käytännön kohtaamistyöstä hoitotyön ulkopuolella.

Kyselyyn vastaaminen tapahtuu anonyymisti. Vastauksia säilytetään vain opinnäytetyön toteuttamisen ajan. Kyselylomakkeen kieli on suomi. Vastaamiseen on hyvä varata aikaa noin 30 minuuttia. Vastaathan kyselyyn 17.3.2024 mennessä.

 Susanna ja Pauli

Liite 3. Kysymys 11. Miten käytät kosketusta työssäsi? Aineiston teemoittelu.

ALA-LUOKKA	YLÄLUOKKA	KUVAILEVA LUOKKA	PÄÄLUOKKA
Kätteleminen	Rituaaliset kohtaamiskäytänteet	Kohtaava kosketus	Käytän kosketusta
Halaaminen kohtamisen alussa tai lopussa			
Turvallisuudentunteen ja luottamuksen luominen			
Luottamus	Tunteiden osoittaminen ja viestiminen	Välittävä kosketus	
Yhteenkuuluvuuden tunteen luominen			
Välittäminen			
Inhimillisuus			
Empatia			
Asiakkaan aloitteesta halaus	Halaus		
Määrittelemätön halaus			
Määrittelemätön lohduttaminen	Lohduttaminen		
Käsi olkapäälle			
Silitys			
Kannustaminen		Kehuva kosketus	
Ohjaileva kosketus			
Rajoittava kosketus			
Hieronta		Kosketuksen käyttäminen menetelmänä	
Hiustenhoito			
Muut menetelmät			
Määrän ilmaiseminen		Vastauksissa ilmaistaan, että kosketusta käytetään harvoin	
Väärinymmärryksen pelko			En käytä kosketusta
Terveys ja hygienia			
Työnkuvan ja toimintaympäristön kuvaus			
Ei kosketusta			

Liite 4. Kysymys 12. Millaisissa tilanteissa koet kosketuksen käytön luontevaksi?

Aineiston teemoittelu

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	KUVAILEVA LUOKKA	PÄÄLUOKKA
Negatiivisten tunteet	Asiakkaan tunteiden tukeminen	Välittävä kosketus	Tunne
Positiiviset tunteet			
Kehuva kosketus			Toiminta
Tervehtimisrituaalit	Kohtaava kosketus		
Asiakassuhteen syvyys			
Lupa koskea			
Luonteva osa keskustelua			
Tilanteet			
Ohjauksen menetelmä			
Ohjaileva menetelmä			Ohjaileva kosketus
			Ei käytä

Liite 5. Kysymys 13. Millaiset tekijät estävät kosketuksen käyttöä työssäsi? Aineiston teemoittelu.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Asiakkaan epähygieenisuus	Suojautuminen	Asiakas ominaisuudet kosketuksen esteenä
Tartuntataudit/loiset		
Asiakas ei pidä kosketuksesta	Asiakkaan tahto	
Asiakas ei halua kosketusta	Asiakkaan taustan huomiointi	
Asiakkaan kokemukset		
Asiakkaan erityispiirre	Turvallisuus	
Asiakkaan suhtautuminen työntekijään seksuaalissävyyteisesti		
Asiakkaan riskikäyttäytyminen		
Aggressio		
Päihtymys		
Sukupuoleen liittyvät normit		
Itsemääräämisoikeus ja rajat	Asiakkaan oman tilan kunnioittaminen	Asiakassuhteessa tapahtuvat tekijät estävät kosketuksen käytön
Henkilökohtainen tila		
Suostumus	Asiakassuhteen pituus	
Väärinymmärryksen pelko	Koskettamisen seurausten pelko	
Riskit		
Työnkuva	Työn luonne	Työntekijän ja työn ominaisuudet estävät kosketuksen käytön
Työntekijän rooli		
Muu		
Ei estettä		

Liite 6. Kysymys 15. Miten suhteesi koskettamiseen on muuttunut? Voit kuvailla vapaasti alle. Aineiston teemoittelu.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Koskettamiseen suhtautuminen seksuaalissävytteisesti	Väärintulkinnan pelko	Kynnys käyttää kosketusta on kasvanut ajan saatossa
Traumatietoinen työote		
Sanattoman suostumuksen havainnointi lisääntynyt	Tartuntatautien huomioiminen	
Koronapandemian luomat sosiaaliset normit		
Kosketus ei kuulu sosiaalipalveluihin	Kosketus ei kuulu sosiaalipalveluihin	
Työpaikan kulttuuri		
Virkarooli		
Huonot kokemukset		
Etätyö		
Vastaajan henkilökohtainen kasvu	Kynnys käyttää kosketusta on laskenut ajan saatossa	
Pitkä suhde asiakkaaseen		
Työkokemuksen karttuminen		
Kehollisuus		
Kynnys käyttää kosketusta ei ole muuttunut		

Liite 7. Kysymys 17. Millaisissa tilanteissa olet huomannut kosketuksen käytön tukevan asiakastyötä? Aineiston teemoittelu.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Tunteiden hallinta	Tunteiden käsitteleminen ja tunneyön tukeminen	Asiakkaan tukeminen
Vaikeat hetket		
Lohduttaminen		
Suru		
Empatian osoittaminen		
Yksinäisyys		
Asiakkaan tukeminen		
Inhimillisyyden viestiminen	Vuorovaikutussuhteen rakentaminen	
Rinnalla kulkeminen		
Rauhoittaminen		
Läsnäolontunteen lisääminen		
Vuorovaikutus		
Turva		
Merkityksellisyys		
Kuulluksi tuleminen		
Luottamuksen rakentaminen	Rituaaliset tervehdykset	
Onnitteleminen		Kehuva kosketus
Kiittäminen		
Kannustaminen		
Rentoutus	Työväline ja menetelmäosaaminen	
Maadoitus		
Ohjaaminen		
Työvälineen		
Ei tue		

Liite 8. Kysymys 19. Asiakkaalta luvan kysyminen kosketuksen käytöstä. Voit perustella edellisen kysymyksen vastaustasi alle. Aineiston teemoittelu.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Traumatietoinen työote	Asiakastaustan huomioiminen	Suostumus pitää aina kysyä
Kosketuksen kulttuurisidonnaisuuksien takia vaatii suostumuksen		
Suostumus ja vallankäyttö	Työntekijän vastuun ja velvollisuuksien näkökulma	
Ilman sanallista suostumusta voi tehdä tulkintavirheitä		
Asiakkaan itsemääräämisoikeuden huomioiminen		
Lupa ja suostumus	Asiakassuhteen pituus mahdollistaa	
Tietynlainen kosketus vaatii suostumuksen		
Pitkä suhde asiakkaaseen mahdollistaa suostumuksen saamisen ja kosketuksen käyttämisen		
Jos suostumus on saatu menneessä, ei sitä tarvitse enää kysyä	Suostumusta ei aina tarvitse sanallistaa	
Pitkä suhde asiakkaaseen mahdollistaa koskettamisen käytön		
Tietynlainen kosketus ei vaadi suostumusta		
Jos asiakas ei kykene sanallisesti antamaan suostumusta, on koskettaminen sallittua ilman		
Ammatilliseen intuitioon voi liottaa ilman sanallista suostumusta asiakkaalta		
Suostumuksen tarve on tilanneriippuvainen		
Suostumuksen sanallistaminen tekee tilanteesta epäluonnollisen	Suostumusta ei pidä sanallistaa	
Suostumusta ei tarvita sanallisesti vaan sen saa sanattomasti		
Asiakkaan aloite on suostumus		
En koske asiakasta lainkaan		
Koskettaminen on riski		Näkökulmia
Kosketus on positiivinen asia		

Liite 9. Kysymys 20. Mihin tietopohjaan perustat koskettamisen käyttämisen työssäsi? Aineiston teemoittelu.

ALA-LUOKKA	YLÄ-LUOKKA	PÄÄ-LUOKKA
En mihinkään		Vastaaja ei osaa eritellä kosketuksen tietopohjaa
Kokemus	Intuitio ja elämäkokemukset	Tietopohja perustuu työntekijän elämäkokemukseen
Intuitio		
Myy yleinen		
Traumainformoitu työote	Traumatyö	Vastaaja kyennyt erittelemään tietopohjaansa
Traumatyö		
Traumaopinnot		
Kosketustekniikat		
Työote	Menetelmäosaaminen	
Teoria		
Menetelmä		
Työpaikka		
Työkokemus		
Opinnot		
Kirjallisuus ja tutkimukset		
Yleistieto		
Laki	Työtä määrittelevät ohjeistukset	
Arvot ja ohjeet		
Valta		
Triviaali tieto		
Asiakaslähtöisesti		
Sekalainen		

Liite 10. Kysymys 27. Millaisena näet kosketuksen arvon tulevaisuudessa osana ammatillisuutta sosiaalialalla? Aineiston teemoittelu.

ALALUOKKA	PÄÄLUOKKA
Tärkeä	Kosketuksen arvo on suuri
Kosketus on luontaista	
Ihmisyys	
Vähentyy	Kosketuksen arvo muuttuu ajassa
Etätyö	
Lisääntyy	
Saisi keskustella enemmän	
Työkalu	Kosketuksen arvo on tilannekohtainen
Kosketuksella on tietty rooli	
Työntekijästä riippuvainen	
Työpaikasta riippuvainen	
Tulisi suhtautua varoen	
Asiakkaasta riippuvainen	Kosketuksen arvo on pieni
Ei tärkeä	

Liite 11. Kysymys 28. Mitä jos koskettaminen kiellettäisiin sosiaalialalla? Aineiston teemoittelu.

ALALUOKKA	PÄÄLUOKKA
Inhimillisuus	Negatiivinen suhtautuminen
Luonnollisuus	
Vuorovaikutussuhde	
Tietyn asiakasryhmän näkökulma	
Kamala ajatus	
Irtisanoisin itseni	
En tottelisi	
Tottelisin, mutta vastentahtoisesti	
Ei voi kieltää	
	Neutraali suhtautuminen
	Positiivinen suhtautuminen